

Savitaipaleen
kunta

VARHAISKASVATUSSUUNNITELMA

2021

Sisältö

1. Johdanto	4
2. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat ..	5
2.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus.....	5
2.2 Varhaiskasvatussuunnitelma	6
2.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma	7
3. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet.....	12
3.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet	12
3.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot	16
3.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua	18
3.4 Arvoperusta	19
3.5 Oppimiskäsitys.....	20
3.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus	21
3.7 Laaja-alainen osaaminen.....	22
3.8 Ajattelu ja oppiminen	23
3.9 Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu	24
3.10 Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot.....	24
3.11 Monilukutaito sekä tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen.....	25
3.12 Osallistuminen ja vaikuttaminen.....	25
4. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri	34
4.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet.....	35
4.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt.....	38
4.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa	39
5. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen	50
5.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys	50
5.2 Pedagoginen dokumentointi.....	51
5.3 Monipuoliset työtavat	51
5.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä	52

5.5 Oppimisen alueet	54
5.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia	63
6. Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki	74
6.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet	75
6.2 Yhteistyö lapsen, huoltajan ja muiden asiantuntijoiden kanssa tuen aikana	76
6.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa	77
6.4 Kolmiportainen tuki.....	79
6.4.1 Yleinen tuki.....	79
6.4.2 Tehostettu tuki	80
6.4.3 Erityinen tuki.....	82
6.5 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana	85
7. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus	87
8. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa.....	87
8.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen.....	87

1. Johdanto

Laadukas varhaiskasvatus tukee ja edistää lapsen kehitystä, oppimista ja kokonaisvaltaista hyvinvointia sekä säästää kunnan koulutusmenoja pitkällä aikavälillä. Hyvin järjestetyt varhaiskasvatuspalvelut vahvistavat kunnan vetovoimaisuutta ja elinvoimaa ja ovat kunnalle kannattava sijoitus. Varhaiskasvatuksen laatu syntyy useista tekijöistä. Yksi merkittävimmistä on osaava ja pedagogisesti koulutettu henkilöstö, joka on sitoutunut varhaiskasvatuksen toiminnan tavoitteisiin.

Savitaipaleen uuden kunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteena on kehittää Savitaipaleen varhaiskasvatuspalveluja suunnitelmallisesti ja kokonaisvaltaisesti sekä edistää varhaiskasvatuksen yhdenvertaista ja tasa-arvoista toteuttamista, ohjata varhaiskasvatuksen pedagogista kehittämistä, lisätä lapsen ja perheen osallisuutta toiminnassamme ja ohjata myös henkilöstön ammatillista tietoisuutta ja uudistumiskykyä. Varhaiskasvatuspäällikön ja yksiköiden vastuuopettajien yhteisenä tehtävänä on huolehtia, että jokainen Savitaipaleen varhaiskasvatuksessa työskentelevä kasvattaja tuntee ja sisäistää varhaiskasvatuksen tehtävän ja yleiset tavoitteet ja työskentelee näiden mukaisesti.

Savitaipaleen varhaiskasvatussuunnitelma on laadittu siten, että lapsilla, huoltajilla, henkilöstöllä, kunnan päättäjillä ja muilla yhteistyötahoilla on ollut mahdollisuus osallistua prosessiin ja vaikuttaa suunnitelman sisältöön. Varhaiskasvatussyksiköiden edustajista koottu vasutiimi Sisukas on toiminut linkkinä ja vastannut yhdessä varhaiskasvatuspäällikön kanssa tämän yhteistyön toteutumisesta. Sisukas vastaa myös kuntavasun arvioinnista ja täydentämisestä.

Aikuisen ja lapsen yhdessä viettämä aika on sijoittamista tulevaisuuteen, evääksi koko elämän ajaksi. Se on aikuisen läsnäoloa, saatavilla oloa ja toistuvia yhteisiä arjen hetkiä. Se on lapsen mukanaoloa ja osallistumista päiväkodissa, perhepäivähoidossa, leikkipuistoissa, torin laidalla tai vaikka Kuolimon rannalla varpaita huuhtoen.

Savitaipaleella 11.5.2017

Päivitetty 28.1.2021 Savitaipaleella

Mia Tikka

Virve Niemelä

2. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatustlain¹ perusteella Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka mukaan paikalliset ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan ja varhaiskasvatus toteutetaan. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden laatimista ohjaa erityisesti varhaiskasvatustlaki, jossa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen sekä varhaiskasvatuksen tavoitteista. Esiopetus, jota säätelee perusopetuslaki², on osa varhaiskasvatusta. Esiopetusta ohjaa Opetushallituksen määräyksenä annettu Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet.

Varhaiskasvatus on osa suomalaista koulutusjärjestelmää sekä tärkeä vaihe lapsen kasvun ja oppimisen polulla. Huoltajilla on ensisijainen vastuu lasten kasvatuksesta. Varhaiskasvatus tukee ja täydentää kotien kasvatustehtävää ja vastaa omalta osaltaan lasten hyvinvoinnista.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisen ohjauksen tarkoituksena on luoda yhdenvertaiset edellytykset varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten kokonaisvaltaiselle kasville, kehitykselle ja oppimiselle.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden lähtökohtana ovat lasten kasvuympäristön ja varhaiskasvatuksen toimintaympäristön muutokset. Lisäksi perusteissa on otettu huomioon lainsäädännön muutokset. Perusteita on valmisteltu sidosryhmäyhteistyössä hyödyntäen uusimpien tutkimus- ja kehittämistyön tuloksia.

Varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuus on kolmitasoinen. Se koostuu valtakunnallisesta varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, paikallisista varhaiskasvatussuunnitelmista sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmista.

2.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tehtävänä on tukea ja ohjata varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista ja kehittämistä sekä edistää laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista koko maassa. Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka³.

¹ Varhaiskasvatustlaki (540/2018)

² Perusopetuslaki (628/1998) 26 a § (1040/2014)

³ Varhaiskasvatustlaki 2 §

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätään varhaiskasvatuksen toteuttamisen keskeisistä tavoitteista ja sisällöistä, varhaiskasvatuksen järjestäjän ja lasten huoltajien välisestä yhteistyöstä, monialaisesta yhteistyöstä sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä⁴.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuksen järjestäjiä oikeudellisesti velvoittava määräys. Perusteasiakirja sisältää määräysten lisäksi kokonaisuuden ymmärtämistä avaavaa tekstiä. Jokaisen luvun päätteeksi on koottu paikallisesti päätettäviä asioita, jotka ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimista ja varhaiskasvatuksen toteuttamista. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on myös viittauksia lainsäädäntöön. Viittausten tarkoituksena on selventää perustetekstin yhteyttä lainsäädännölliseen perustaan.

Tässä perusteasiakirjassa tarkoitetaan varhaiskasvatuksen järjestäjällä kuntaa, kuntayhtymää tai yksityistä palveluntuottajaa⁵. Käsitettä huoltaja käytetään tarkoitettaessa lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa.

2.2 Varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksen järjestäjien tulee laatia ja hyväksyä valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat. Varhaiskasvatussuunnitelman laatimisveloite koskee myös kunnan hankkimaa avointa varhaiskasvatustoimintaa ja kunnan valvomaan yksityistä lasten päiväkotitoimintaa tai yksityistä perhepäivähoitoa. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat ovat velvoittavia ja niitä tulee arvioida ja kehittää. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan laatia kaikkia toimintamuotoja koskevaksi (päiväkoti, perhepäivähoito ja muu varhaiskasvatus) tai kullekin toimintamuodolle erikseen. Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi sopia järjestäjärajat ylittävistä yhteistyöstä varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa, arvioitaessa ja kehitettäessä.⁶

Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan siten, että se määrittelee, ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti. Suunnitelmaa laadittaessa tulee ottaa huomioon paikalliset erityispiirteet, mahdolliset pedagogiset painotukset, lasten tarpeet sekä varhaiskasvatusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset. Paikalliset suunnitelmat voivat tarkentaa valtakunnallisia perusteita, mutta ne eivät voi sulkea pois mitään lain, asetuksen tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edellyttämää tavoitetta tai sisältöä.

⁴ Varhaiskasvatuslaki 21 §

⁵ Varhaiskasvatuslaki 1 §

⁶ Varhaiskasvatuslaki 22 §

Varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa otetaan huomioon muut paikallisella tasolla tehtävät suunnitelmat, kuten

- varhaiskasvatusta, lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat ja päätökset
- esiopetuksen opetussuunnitelma
- perusopetuksen opetussuunnitelma
- mahdollinen perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma
- lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma⁷
- kotoutumissuunnitelma⁸.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii siitä, että varhaiskasvatuksen henkilöstölle, huoltajille sekä lapsille annetaan mahdollisuus osallistua paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen⁹.

Lapsen kasvun ja oppimisen polun jatkuvuuden ja eheyden turvaamiseksi esi- ja perusopetuksen edustajat osallistuvat varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen. Paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa tehdään yhteistyötä kunnan eri hallinnonalojen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa (luku 3.3.) Varhaiskasvatuksen järjestäjä hyväksyy varhaiskasvatussuunnitelman erikseen suomenkielistä, ruotsinkielistä, saamenkielistä sekä tarvittaessa muulla kielellä annettavaa varhaiskasvatusta varten¹⁰.

Varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävänä on arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin¹¹. Paikallisen varhaiskasvatuksen arvioinnissa voidaan hyödyntää kansallista varhaiskasvatuksen tietovaranto Vardaa¹² sekä Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen arviointimateriaaleja ja laadun indikaattoreita.¹³ Arviointia käsitellään tarkemmin luvussa 7.

2.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatuslain turvaama oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Näiden toteuttamiseksi

⁷ Lastensuojelulaki (417/2007) 12 § (1292/2013)

⁸ Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) 15 §

⁹ Varhaiskasvatuslaki 20 §

¹⁰ Varhaiskasvatuslaki 8 §

¹¹ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹² Varhaiskasvatuslaki 65–73§

¹³ Laki kansallisen koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013); Varhaiskasvatuksen laadun arvioinnin perusteet ja suositukset, Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen julkaisu 24:2018

laaditaan jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle varhaiskasvatussuunnitelma¹⁴. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman lähtökohtana tulee olla lapsen etu¹⁵ ja tarpeet. Suunnitelmaan kirjattavat tavoitteet asetetaan pedagogiselle toiminnalle. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmista nousevat tavoitteet otetaan huomioon lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa sekä oppimisympäristöjen ja toimintakulttuurin kehittämisessä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan lapsen aloitettua päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Suunnitelmaa tarkennetaan lapsen tarpeiden mukaan säännöllisesti, vähintään kerran vuodessa.¹⁶

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin sisältyy eri vaiheita. Prosessiin osallistuvat lapsen opetuksesta, kasvatuksesta ja hoidosta vastaavat henkilöt yhdessä huoltajan ja lapsen kanssa. Päiväkodeissa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö. Varhaiskasvatuksen sosionomin osaamista voidaan hyödyntää erityisesti lasten ja perheiden palvelujärjestelmän tuntemuksen osalta. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin tarpeen mukaan. Varhaiskasvatuksen opettajan asiantuntijuutta voidaan käyttää perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa tehtäessä.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen osallistuvat tarpeen mukaan lapsen kehitystä ja oppimista tukevat asiantuntijat tai muut tarvittavat tahot.¹⁷

Lapsen mielipide ja toiveet tulee selvittää ja huomioida lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa. Henkilöstön vastuulla on etsiä sopivat keinot lapsen näkökulmien selvittämiseksi. On tärkeää, että sekä huoltajan että henkilöstön havainnot ja näkemykset lapsen kehityksen ja oppimisen vaiheista sekä ryhmässä toimimisesta otetaan huomioon suunnitelmassa.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa on tärkeä tuntee lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet. Lisäksi laatimisessa otetaan huomioon myös lapsen kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta. Suunnitelmaa laadittaessa tai päivitetessä hyödynnetään lapsen mahdollista aiempaa varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä pedagogista dokumentointia (luku 4.2) Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavat tavoitteet kuvaavat siitä, miten pedagogisella toiminnalla tuetaan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia.

¹⁴ Varhaiskasvatustilaki 23§

¹⁵ Varhaiskasvatustilaki 4§, HE 40/2018 vp: hallituksen esitys Eduskunnalle varhaiskasvatustilaksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi, luku 2.

¹⁶ Varhaiskasvatustilaki 23§

¹⁷ Varhaiskasvatustilaki 23§ ja HE40/2018 vp, s.99

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen mahdollinen kehityksen ja oppimisen tuki ja sen toteuttaminen¹⁸ (luku 5.4)¹⁹. Jos lapsella on jokin pitkäaikainen sairaus, joka vaatii lääkettä, laaditaan hänelle terveydenhuollossa lääkehoitosuunnitelma.²⁰ Siltä osin kuin lääkehoitosuunnitelmaan sisältyvät tiedot ovat välttämättömiä lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi, kirjataan ne lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan²¹. Lääkehoidon toteuttamisesta varhaiskasvatuksessa sovitaan paikallisesti.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista sekä lapsen tuen tarvetta, tuen riittävyttä ja tarkoituksenmukaisuutta on arvioitava, ja suunnitelma on tarkistettava vähintään kerran vuodessa. Suunnitelma on kuitenkin tarkistettava aina, kun siihen on lapsen tarpeista johtuva syy.²² Aloite suunnitelman tarkistamiseksi voi tulla lapsen kanssa työskenteleviltä henkilöiltä tai lapsen huoltajalta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioitaessa arviointi kohdistuu erityisesti toiminnan järjestelyihin ja pedagogiikan toteutumiseen.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tulee sisältää seuraavat asiat:

- lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät vahvuudet sekä lapsen kiinnostuksen kohteet
- lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet sekä toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi sekä toteutumisen arviointi
- lapsen mahdollisesti tarvitsema tuki (luku 5)
- mahdollinen suunnitelma lääkehoidosta
- lasten, henkilöstön ja huoltajien yhdessä sopimat asiat
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet muut mahdolliset asiantuntijat
- tieto siitä, milloin suunnitelma on laadittu ja tarkistettu ja milloin suunnitelma tarkistetaan seuraavan kerran.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä²³. Varhaiskasvatuslain mukaan lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavilla henkilöillä ja tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin osallistuvilla henkilöillä on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä varhaiskasvatuksen järjestäjälle ja tuottajalle sellaiset tiedot, jotka ovat varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömiä. Tiedonsiirron tavoitteena on turvata lapsen edun mukaisen varhaiskasvatuksen toteutuminen.

¹⁸ Varhaiskasvatuslaki 23§

¹⁹ Varhaiskasvatuslaki 23§

²⁰ Terveystieteiden tutkimuskeskus (1326/2010) 8 §

²¹ Varhaiskasvatuslaki 41 §

²² Varhaiskasvatuslaki 23 §

²³ Varhaiskasvatuslaki 40 §

Tietojen saamista ja luovuttamista koskeva säännös koskee myös tilanteita, joissa lapsi siirtyy kunnan tai yksityisen palveluntuottajan järjestämästä varhaiskasvatuksesta toisen kunnan tai palveluntuottajan järjestämään varhaiskasvatukseen tai joissa varhaiskasvatuksesta siirrytään esiopetukseen tai perusopetukseen. Lapsen asiakkuus varhaiskasvatuksessa on julkinen tieto. Lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseen voi kuitenkin liittyä tietoja, jotka ovat salassa pidettäviä.²⁴

Savitaipaleen varhaiskasvatussuunnitelma

Savitaipaleella on laadittu koko Savitaipaleen kunnan varhaiskasvatusta koskeva kuntavasu. Kuntavasua on työstetty vasutiimin johdolla yhdessä lasten, huoltajien, henkilökunnan, hallinnon ja sivistyslautakunnan kanssa. Myös Savitaipaleen perusopetuksen ja muiden kunnan toimijoiden sekä Eksoten sosiaali- ja terveystalouden asiantuntijoiden ääni on otettu huomioon vasutyössä. Yhteistyön pyrkimyksenä on lapsen eheä opintopolku varhaiskasvatuksesta aina perusopetukseen loppuun saakka. Vasutyöskentelyä koordinoi varhaiskasvatuspäällikkö.

Savitaipaleen varhaiskasvatussuunnitelma perustuu tiiviisti valtakunnalliseen varhaiskasvatussuunnitelman arvoihin, kasvatuseriaatteisiin ja toimintaa velvoittaviin sisältöihin paikalliset olosuhteet huomioiden. Asiakirjan sisällysluettelo mukailee valtakunnallista asiakirjaa, joten sen tekstit ovat konkreettisenä osana kuntavasua. Jokaisen valtakunnallisen tekstiosan jälkeen kerromme, miten Savitaipaleella toteutamme toimintaa. Kuntavasu on laadittu suomenkielellä ja se toimii ohjaavana asiakirjana varhaiskasvatuksen kaikissa toimintamuodoissa. Savitaipaleen kuntakohtainen varhaiskasvatussuunnitelma julkaistaan kunnan verkkosivustolla ja Pedanet-ympäristössä.

Varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa huomioitiin seuraavat asiakirjat:

- Kunnalliset esi- ja perusopetuksen suunnitelmat
- Aamu- ja iltapäivätoiminnan suunnitelma
- Etelä-Karjalan hyvinvointikertomus
- Etelä-Karjalan alueellinen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma
- Etelä-Karjalan kotouttamisohjelma
- Savitaipaleen kuntastrategia
- Kaakkois-Suomen yrittäjyyskasvatuksen strategia 2020
- Etelä-Karjalan kestävän kehityksen kasvatusta ja viestintää 2025-toimintaohjelma
- Iloa, leikkiä ja yhdessä tekemistä, Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset

²⁴ Varhaiskasvatustaloudenlaki 41 § sekä esimerkiksi laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta (621/1999) 24 §

- Savitaipaleen yhdenvertaisuussuunnitelma
- Etelä- Karjalan kulttuurikeskuksen kulttuuripolku- suunnitelma

Päivityksessä huomioitiin lisäksi:

- Esiopetuksen tasa-arvosuunnitelma
- Europaeuksen koulun, Savitaipaleen lukion ja Savitaipaleen kunnan esiopetuksen toiminnallinen tasa-arvosuunnitelma
- Kuntastrategia 2017-2021

Kuntavasun lisäksi kaikki varhaiskasvatussyksiköt laativat vastuuopettajan johdolla lapsen varhaiskasvatussuunnitelmiin, lapsien ja lapsiryhmän vahvuuksiin ja tuen tarpeisiin sekä yksikön painotuksiin pohjautuvat toimintakausittaisen toimintasuunnitelman.

Toimintasuunnitelma kertoo miten yksikössä toimitaan ja miten varhaiskasvatusta siellä toteutetaan. Huoltajilla on mahdollisuus vaikuttaa ja osallistua yksikössä tehtävien toimintasuunnitelmien sisältöjen rakentamiseen vasukeskusteluissa ja arvioida sitä säännöllisesti yhdessä muiden vanhempien kanssa vanhempainilloissa ja kyselyjen avulla

Savitaipale on persoonallinen, maaseutumainen kunta, jonka kylät ovat elinvoimaisia ja tarjoavat mahdollisuuden luonnonläheiseen asumiseen. Kirkkaan Kuolimon kalavedet ja uimarannat sekä jääkauden muovaama luonto tekevät Savitaipaleesta omintakeisen ja kauniin kunnan. Savitaipaleella on tasokkaat perus- ja terveystalvelut sekä monipuoliset harrastus- ja virkistysmahdollisuudet ympäri vuoden. Kirkonkylä on kuntakeskus, joka tarjoaa pääosin julkiset palvelut sekä runsaasti yksityisiä palveluja. Varhaiskasvatus, esiopetus, peruskoulutus ja lukio antavat hyvät eväät elämään lapsille ja nuorille. Savitaipaleella on hyvät harrastusmahdollisuudet sekä liikunnan että kulttuurin (musiikki ja kuvataide) saralla. Lasten kiinnostuneisuutta ja laajoja harrastusmahdollisuuksia voidaan hyvin hyödyntää varhaiskasvatussyksiköiden toimintasuunnitelmia laadittaessa.

Savitaipaleen salaisuus eli kuntastrategia ”Sydämellä, sovussa, sisulla” näkyy päivittäin varhaiskasvatuksen arjessa. Lapset hoidetaan sydämen lämmöllä, työhön sitoutuen ja kasvatusyhteistyössä huoltajien kanssa. Lapset elävät tässä ja nyt. Hetket ja tapahtumat merkitsevät. Oleellista ei ole yksittäinen tieto tai taito – vaan kokonaisuus. Laadukkaalla varhaiskasvatuksella on kauaskantoiset myönteiset vaikutukset lasten ja lapsiperheiden elämään.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Savitaipaleella jokaiselle varhaiskasvatuksessa aloittavalle lapselle laaditaan varhaiskasvatussuunnitelma eli lapsen vasu. Lapsen vasu on suunnitelma siitä, kuinka lapsen varhaiskasvatusta toteutetaan ja se ohjaa sitä, millaisia tavoitteita kasvatushenkilöstö asettaa lapsen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tueksi. Lapsen vasu on koko ajan täydentyvä kertomus lapsesta. Lapsen vasussa huomioidaan lapsen mielenkiinnon kohteet, tarpeet, vahvuudet ja koko elämänkaari. Lapsen yksilöllisyyden ja ainutkertaisuuden tunteminen auttavat vanhempia ja varhaiskasvattajia toimimaan lapsen parhaaksi.

Päiväkodeissa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö. Varhaiskasvatuksen sosionomin osaamista voidaan hyödyntää erityisesti lasten ja perheiden palvelujärjestelmän tuntemuksen osalta. Myös lapsi osallistuu suunnitelman laatimiseen ja lapsen mielipide ja toiveet kuullaan ja kirjataan suunnitelmaa laadittaessa. Lapsen vasua tarkistetaan aina tarvittaessa, mutta vähintään kaksi kertaa toimintakaudessa.

Perhepäivähoidossa olevien lasten varhaiskasvatussuunnitelmissa käytetään varhaiskasvatuksen opettajan asiantuntijuutta ja jokaiselle perhepäivähoitajalle nimetään oma vastuu varhaiskasvatuksen opettaja, joka on mukana perhepäivähoidon lasten varhaiskasvatussuunnitelmien laatimisessa. Yhteistyön toteutumisesta vastaa varhaiskasvatuspäällikkö.

3. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet

Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu, jolla on monia tehtäviä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatus edistää lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta ja ehkäisee syrjäytymistä. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Lisäksi varhaiskasvatus tukee huoltajia kasvatustyössä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämään tai opiskeluun.

3.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Kunta on velvollinen järjestämään varhaiskasvatusta niin laajasti ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa on tarvetta. Varhaiskasvatus on pyrittävä järjestämään lähellä palvelun käyttäjiä ja paikallisia tarpeita vastaavina aukioloaikoina²⁵.

²⁵ Varhaiskasvatustilasto 5 § 4 momentti

Varhaiskasvatusta voidaan varhaiskasvatustilain mukaan päiväkotitoimintana, perhepäivähoitona tai avoimena varhaiskasvatustoimintana.²⁶ Laissa säädetty lapsen oikeus varhaiskasvatukseen koskee päiväkodissa tai perhepäivähoidossa annettavaa varhaiskasvatusta. Huoltaja päättää lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen. Esiopetuksessa olevalla lapsella tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatukseen lain oikeuttamalla tavalla²⁷.

Kunta tai kuntayhtymä voi järjestää varhaiskasvatuksen itse tai hankkia varhaiskasvatuspalveluja julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Hankittaessa varhaiskasvatuspalveluja muilta palvelujen tuottajilta kunnan tai kuntayhtymän on varmistuttava siitä, että hankittavat palvelut vastaavat sitä tasoa, jota edellytetään vastaavalta kunnalliselta toiminnalta. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään varhaiskasvatusta koskevien säädösten sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti²⁸. Yksityisen palveluntuottajan ohjauksesta, neuvonnasta ja valvonnasta vastaavat kunnan toimielin tai sen määräämä viranhaltija, aluehallintovirasto sekä Sosiaali- ja terveystalun lupa- ja valvontavirasto²⁹.

Kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä. Muista kielistä määrätään luvussa 4.6.

Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat veloitteet perustuvat Suomen perustuslakiin, varhaiskasvatustilain ja varhaiskasvatuksesta annettuun valtioneuvoston asetukseen³⁰ sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Varhaiskasvatukseen sovelletaan myös hallintolakia³¹ ja lakia viranomaisen toiminnan julkisuudesta³². Suomen perustuslain mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella³³. Varhaiskasvatuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös veloitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki³⁴, tasa-arvolaki³⁵, Euroopan

²⁶ Varhaiskasvatustilain 1 §

²⁷ Varhaiskasvatustilain 1 ja 12 §

²⁸ Varhaiskasvatustilain 5 § 2 momentti

²⁹ Varhaiskasvatustilain 52 §

³⁰ Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

³¹ Hallintolaki (434/2003)

³² Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999)

³³ Suomen perustuslaki (731/1999) 6 §

³⁴ Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014)

³⁵ Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986)

ihmisoikeussopimus³⁶, YK:n lapsen oikeuksien sopimus³⁷, YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista³⁸, YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista³⁹ sekä YK:n kestävän kehityksen tavoitteet⁴⁰. Varhaiskasvatusta kehitetään inkluusioperiaatteen mukaisesti. Kaikki lapset voivat osallistua yhdessä varhaiskasvatukseen esimerkiksi tuen tarpeista, vammaisuudesta tai kulttuurisesta taustasta riippumatta.

Kun lapsi tarvitsee kehitykseensä ja hyvinvointiinsa tukea ja saa sosiaali- ja terveydenhuollon tukitoimia ja palveluja, tällöin sovelletaan sosiaalihoitolakia⁴¹, vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettua lakia⁴², kehitysvammaisten erityishuollosta annettua lakia⁴³ ja terveydenhoitolakia⁴⁴ sekä mitä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista muualla laissa säädetään.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisista tavoitteista säädetään varhaiskasvatuslaissa. Tavoitteet ohjaavat perusteiden sekä paikallisen ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaa, toteuttamista ja arviointia.

Varhaiskasvatuslain⁴⁵ mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on

- 1) edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia;
- 2) tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista;
- 3) toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;
- 4) varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö;
- 5) turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä;
- 6) antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja

³⁶ Euroopan ihmisoikeussopimus 1990

³⁷ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989

³⁸ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007

³⁹ YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista 2007

⁴⁰ Kestävän kehityksen tavoitteet – Agenda 2030. YK:n yleiskokous 2015

⁴¹ Sosiaalihoitolaki (1301/2014)

⁴² Vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettu laki (380/1987)

⁴³ Laki kehitysvammaisten erityishuollosta (519/1977)

⁴⁴ Terveydenhoitolaki (1326/2010)

⁴⁵ Varhaiskasvatuslaki 3 §

- kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;
- 7) tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmettyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;
 - 8) kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestäväan toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;
 - 9) varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;
 - 10) toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjällä on velvollisuus kertoa huoltajille varhaiskasvatuksen tavoitteista ja toiminnasta sen eri toimintamuodoissa. Huoltajalle järjestetään mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Lisäksi huoltajille järjestetään säännöllisesti mahdollisuus osallistua paikallisen ja yksikkökohtaisen varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin.

Lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen vaihtelee perheiden valinnan, lasten lakisääteisen oikeuden ja varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaan⁴⁶. Tämä tulee ottaa huomioon paikallisten suunnitelmien laatimisessa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä ja kehitys huomioon ottaen. Toimitilojen ja toimintavälineiden on oltava asianmukaisia, ja niissä on huomioitava esteettömyys⁴⁷. Päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle on tarjottava täysipainoista ravintoa. Ruokailun on oltava tarkoituksenmukaisesti järjestetty ja ohjattu.⁴⁸ Varhaiskasvatus on uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitouttamaton. Varhaiskasvatusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta tarkennetaan luvussa 6.

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista ja mitoituksesta annettuja säädöksiä⁴⁹. Kunnan käytettävissä on oltava varhaiskasvatuksessa esiintyvää

⁴⁶ Varhaiskasvatustilain 12 ja 19 §

⁴⁷ Varhaiskasvatustilain 10 §

⁴⁸ Varhaiskasvatustilain 11 §

⁴⁹ Varhaiskasvatustilain 25–33 § ja 75 § ja valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (752/2018) ja Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä (817/2015) 3 ja 8 §

tarvetta vastaavasti erityislastentarhanopettajan varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja⁵⁰. Henkilöstön kelpoisuuksia koskevista siirtymäsäännöksistä säädetään varhaiskasvatuslaissa⁵¹.

Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon työsuojeluun ja turvallisuuteen liittyvät säännökset, henkilötietojen käsittelyä ja tietosuojaa koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä ohjaavat lait. Lapsia suojataan väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä suunnitelmallisen ennaltaehkäisemisen sekä välittömän puuttumisen avulla (luku 4.1)⁵². Turvallisuuden edistämisen tulee olla suunnitelmallista ja säännöllisesti arvioitua. Kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava yhteistyössä opetuksesta, liikunnasta ja kulttuurista, sosiaalihuollosta, lastensuojelusta, neuvolatoiminnasta ja muusta terveydenhuollosta vastaavien sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa.⁵³ Varhaiskasvatuksen henkilöstöä velvoittavat myös säännökset, jotka koskevat sosiaalihuoltopalveluihin ohjaamista ja lastensuojeluilmoituksen tekemistä⁵⁴.

3.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot

Varhaiskasvatuksen toimintamuodot ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito sekä avoin varhaiskasvatustoiminta⁵⁵. Varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteet ohjaavat kaikkia varhaiskasvatuksen toimintamuotoja. Varhaiskasvatuslaissa määritellään, mitkä lain kohdat koskevat avointa varhaiskasvatusta.⁵⁶ Varhaiskasvatuksen toimintamuodot eroavat toisistaan. Esimerkiksi oppimisympäristöt, resurssit, henkilöstön koulutus ja kelpoisuusvaatimukset, henkilöstörakenne, lapsiryhmien koko sekä lasten ja henkilöstön välinen suhdeluku vaihtelevat. Eri toimintamuotojen ominaispiirteet otetaan huomioon paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa ja tavoitteita täsmennetään toimintamudoittain. On tärkeää, että huoltajat saavat riittävästi tietoa kaikkien toimintamuotojen sisällöistä ja ominaispiirteistä. Kunnan on järjestettävä ohjausta ja neuvontaa huoltajille tarjolla olevista varhaiskasvatuspalveluista. Tarvittaessa huoltajan kanssa keskustellaan siitä, mikä varhaiskasvatuksen toimintamuoto ja laajuus vastaavat lapsen tarpeita ja etua. Neuvontaa ja ohjausta annetaan palvelujen piiriin hakeuduttaessa sekä lapsen jo ollessa varhaiskasvatuspalvelujen piirissä.⁵⁷

⁵⁰ Varhaiskasvatuslaki 25 §

⁵¹ Varhaiskasvatuslaki 75 §

⁵² Varhaiskasvatuslaki 10 §

⁵³ Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁵⁴ Sosiaalihuoltolaki 35 § (1301/2014) ja Lastensuojelulaki 25 ja 25 a § (417/2007)

⁵⁵ Varhaiskasvatuslaki 1 §

⁵⁶ Varhaiskasvatuslaki 1 §

Päiväkodeissa toteutettava varhaiskasvatus on yleisin varhaiskasvatuksen toimintamuodoista. Päiväkodeissa toiminta on ryhmämuotoista. Lapsiryhmät voidaan muodostaa eri tavoin ottaen huomioon esimerkiksi lasten ikä, sisarussuhteet tai tuen tarve. Ryhmien tulee olla pedagogisesti tarkoituksenmukaisia ja niiden muodostamisessa otetaan huomioon henkilöstön mitoittamiseen ja ryhmien enimmäiskokoon liittyvät säännökset⁵⁸. Päiväkotien henkilöstön moniammatillisuus on laadukkaan varhaiskasvatuksen voimavara, kun kaikkien osaaminen on käytössä sekä vastuut, tehtävät ja ammattiroolit toteutuvat tarkoituksenmukaisella tavalla. Päiväkodilla tulee olla toiminnasta vastaava johtaja⁵⁹. Varhaiskasvatuslaki korostaa pedagogiikan merkitystä ja samalla varhaiskasvatuksen opettajien ja erityisopettajien pedagogista vastuuta⁶⁰. Kokonaisvastuu lapsiryhmien toiminnan suunnittelusta, toiminnan suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden toteutumisesta sekä toiminnan arvioinnista ja kehittämisestä on varhaiskasvatuksen opettajilla. Varhaiskasvatuksenopettajat, erityisopettajat, sosionomit ja muu varhaiskasvatuksen henkilöstö suunnittelevat ja toteuttavat toimintaa yhdessä.

Perhepäivähoito on pienessä ryhmässä toteutettavaa varhaiskasvatusta. Sitä järjestetään perhepäiväkodissa, joka voi olla yksityiskoti tai muu kodinomainen hoitopaikka⁶¹. Perhepäivähoitoa voidaan järjestää yhden tai kahden hoitajan toteuttamana tai erityistapauksissa kolmen hoitajan yhteisesti toteuttamana varhaiskasvatuksena⁶². Perhepäiväkotien henkilöstömäärässä sekä muodostettaessa lapsiryhmiä tulee ottaa huomioon vammaiset ja muuten tukea tarvitsevat lapset⁶³. Perhepäivähoitajat vastaavat oman ryhmänsä toiminnasta. Pedagoginen johtaminen ja toiminnan ohjaus tukee perhepäivähoitajien tavoitteellista toiminnan suunnittelua ja toteuttamista.

Avoimen varhaiskasvatustoiminnan toteutus ja painopisteet vaihtelevat varhaiskasvatuksen järjestäjän päätösten mukaan. Avointa varhaiskasvatustoimintaa voidaan järjestää esimerkiksi leikkipuisto- tai kerhotoimintana. Toiminta on ohjattua ja tavoitteellista. Avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota esimerkiksi ulkoilua, leikkiä, taide- tai liikuntakasvatusta. Lisäksi avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota huoltajille ohjattua yhdessäoloa lasten kanssa sekä muita sosiaalisia kontakteja. Avoimen toiminnan tulee olla suunniteltua, jotta varhaiskasvatuslain tavoitteet voidaan ottaa siinä huomioon. Tavoitteet tulee ottaa sitä kattavammin ja laaja-alaisemmin huomioon, mitä

⁵⁷ Varhaiskasvatuslaki 4 a 16 §

⁵⁸ Varhaiskasvatuslaki 5 § (108/2016) ja 5 a § (580/2015)

⁵⁹ Varhaiskasvatuslaki 25 §

⁶⁰ Varhaiskasvatuslaki 2, 25 ja 35 §.

⁶¹ Varhaiskasvatuslaki 1 §

⁶² Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

⁶³ Varhaiskasvatuslaki 13 §

säännöllisemmin ja useammin lapset toimintaan osallistuvat. Toiminnan luonteen mukaan tietyt tavoitteet voivat painottua muita enemmän.⁶⁴

Vuorohoitoa on järjestettävä tarpeen mukaisessa laajuudessa lapselle, joka tarvitsee sitä huoltajan työssäkäynnin tai opiskelun vuoksi. Vuorohoitoa voidaan järjestää iltaisin, viikonloppuisin ja öisin päiväkotitoimintana tai perhepäivähoitona. Vuorohoidossa lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen on usein epäsäännöllistä. Tämä tulee huomioida pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa.⁶⁵

3.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Varhaiskasvatus on tärkeä osa lapsen kasvun ja oppimisen polkua. Lapset tuovat varhaiskasvatukseen mukanaan aiemman elämäkokemuksensa, jossa merkittävänä tekijänä ovat huoltajien ja lasten väliset vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteet. Henkilöstön tehtävänä on luoda luottamuksellinen suhde lapseen. Huoltajien ja henkilöstön välinen yhteistyö tuo lasten elämään jatkuvuutta ja turvallisuutta. Sovittaessa lapsen varhaiskasvatuksen tavoitteista avoin, arvostava ja tasavertainen kohtaaminen on tärkeää. Säännöllinen yhteistyö on oleellista, jotta perheiden ja henkilöstön yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden.

Lapsuuden merkityksen ymmärtäminen sekä tietämys lasten kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta ovat pedagogisen toiminnan perustaa. Yhtä tärkeää on tuntea jokainen lapsi ja ottaa huomioon hänen yksilöllinen kehityksensä. Lapsen tunteminen edellyttää mahdollisimman pysyviä vuorovaikutussuhteita henkilöstön ja lasten välillä⁶⁶.

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Laadukkaan kokonaisuuden lähtökohtana on, että varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen henkilöstö tuntee koulutusjärjestelmän sekä sen eri vaiheiden keskeiset tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten hyvinvoinnin sekä kehityksen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi myös siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä luo yhteistyön rakenteet ja tiedon siirron käytännöt, joiden avulla siirtymät kotoa varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen aikana sekä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen ovat mahdollisimman sujuvia. Siirtymävaiheissa tehdään huoltajan kanssa yhteistyötä lapsen edun mukaisesti. Tietojen siirtämisessä voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksen aikana koottuja

⁶⁴ Varhaiskasvatustilanne 3 § 2. momentti HE 40/2018 vp, s.85

⁶⁵ Varhaiskasvatustilanne 13 §

⁶⁶ Varhaiskasvatustilanne 3 § 1 momentti 5. kohta

dokumentteja, joissa kuvataan lapsen kehitystä ja oppimista, sekä lapselle laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tiedon siirrossa noudatetaan voimassa olevia säädöksiä.⁶⁷

3.4 Arvoperusta

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperustan yleisperiaatteina ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus ja lapsen syrjintäkielto YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen⁶⁸, varhaiskasvatustlain⁶⁹ ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen mukaisesti⁷⁰.

Lapsuuden itseisarvo

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on suojella ja edistää lasten oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Varhaiskasvatus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvosta. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdyksi, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteisönsä jäsenenä.

Ihmisenä kasvaminen

Varhaiskasvatus perustuu elämän, kestävän elämäntavan ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen sekä ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Henkilöstö tukee lasten kasvua ihmisyyteen, jota kuvaa pyrkimys totuuteen, hyvyyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan sivistystä, mikä ilmenee tavassa suhtautua itseän, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä tavassa ja tahdossa toimia oikein. Henkilöstö ohjaa lapsia toimimaan arvoperustan mukaisesti sekä keskustelemaan arvoista ja ihanteista. Varhaiskasvatuksessa kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa eikä keneltäkään.

Lapsen oikeudet

Lapsella on oikeus ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan sekä tulla ymmärretyksi niillä ilmaisun keinoilla, joita hänellä on. Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen, huolenpitoon ja kannustavaan palautteeseen. Lapsella on oikeus leikkiä, oppia leikkien ja iloita oppimastaan sekä rakentaa käsitystä itsestään, identiteetistään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti. Lapsella on oikeus yhteisöllisyyteen ja ryhmään kuulumiseen. Lapsella on oikeus saada tietoa monipuolisesti, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita.⁷¹

⁶⁷ Esimerkiksi varhaiskasvatustlain 40–42 §

⁶⁸ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989

⁶⁹ Varhaiskasvatustlain 20 §

⁷⁰ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007

⁷¹ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989

Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus

Varhaiskasvatus edistää suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moninaisuutta. Lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja esimerkiksi sukupuolesta, syntyperästä, kulttuuritaustasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä riippumatta. Henkilöstön tulee luoda moninaisuutta kunnioittava ilmapiiri. Varhaiskasvatus rakentuu moninaiselle suomalaiselle kulttuuriperinnölle, joka muotoutuu edelleen lasten, heidän huoltajiensa sekä henkilöstön vuorovaikutuksessa.

Perheiden monimuotoisuus

Ammatillinen, avoin ja kunnioittava suhtautuminen monimuotoisiin perheisiin ja perheiden erilaisiin kieliin, kulttuureihin, katsomuksiin ja uskontoihin, perinteisiin sekä kasvatuskäsityksiin luo edellytyksiä hyvälle kasvatusyhteistyölle⁷². Lasten perheidentiteettiä ja perhesuhteita tuetaan siten, että jokainen lapsi voi kokea oman perheensä arvokkaaksi.

Terveellinen ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on ohjata lapsia terveyttä ja hyvinvointia edistäviin elämäntapoihin. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kehittää tunnetaitojaan ja esteettistä ajatteluaan. Varhaiskasvatuksessa tunnistetaan ja noudatetaan kestävä elämäntavan periaatteita niin, että sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen ulottuvuus huomioidaan. Varhaiskasvatus luo perustaa ekososiaaliselle sivistykselle niin, että ihminen ymmärtää ekologisen kestävyuden olevan edellytys sosiaaliselle kestävyydelle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle.

3.5 Oppimiskäsitys

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset kasvavat, kehittyvät sekä oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppimiskäsitys pohjautuu myös näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Lapset ovat synnynnäisesti uteliaita ja haluavat oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset, kieli ja ajattelu. Oppimista tapahtuu muun muassa lasten havainnoissa ja tarkkaillessa ympäristöään sekä jäljitellessä muiden toimintaa. Lapset oppivat myös leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa.

⁷² Varhaiskasvatustilanne 3 § 1 momentti 6. kohta

Varhaiskasvatuksessa oppimisen lähtökohtana ovat lasten aiemmat kokemukset, heidän mielenkiinnon kohteensa ja osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla asioilla on yhteys lasten kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuritaustaan. Lapset oppivat parhaiten voidessaan hyvin ja kokiessaan olonsa turvalliseksi. Myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista. Vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä. Lasten tulee saada oppimiseensa henkilöstön ohjausta ja tukea. Lapsia kiinnostava, tavoitteellinen ja sopivasti haastava toiminta innostaa oppimaan lisää. Jokaisen lapsen tulee saada onnistumisen kokemuksia ja iloa omasta toiminnastaan sekä itsestään oppijana.

Leikki on varhaiskasvatukseen lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa. Varhaiskasvatuksessa tulee ymmärtää leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa.

3.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa pedagogiikka perustuu määriteltyyn arvoperustaan, käsitykseen lapsesta, lapsuudesta sekä oppimisesta. Pedagogiikalla tarkoitetaan monitieteiseen, erityisesti kasvatus- ja varhaiskasvatustieteelliseen tietoon perustuvaan, ammatillisesti johdettua ja ammattihenkilöstön toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumiseksi. Se näkyy varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa. Pedagogiikan painottuminen⁷³ varhaiskasvatuksen kokonaisuudessa edellyttää pedagogista asiantuntemusta sekä sitä, että henkilöstöllä on yhteinen ymmärrys siitä, miten lasten oppimista ja hyvinvointia voidaan parhaalla tavalla edistää.

Varhaiskasvatus toteutuu henkilöstön, lasten ja ympäristön vuorovaikutuksessa, jossa kasvatus, opetus ja hoito muodostavat eheän kokonaisuuden. Näitä kolmea ulottuvuutta voidaan tarkastella käsitteellisesti erillisinä, mutta käytännön toiminnassa ne nivoutuvat yhteen. Tämä mahdollistaa kokonaisvaltaisen lähestymistavan lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämisessä. Kasvatus, opetus ja hoito painottuvat eri tavoin eri-ikäisten lasten toiminnassa sekä varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa.

⁷³ Varhaiskasvatustilain 2 § ja 23 §

Kasvatus on toimintaa, jonka myötä kulttuuriset arvot, tavat ja normit välittyvät, muovautuvat ja uudistuvat. Osaltaan kasvatuksen tavoite on siirtää kulttuuriperintöä sekä tärkeinä pidettyjä arvoja ja traditioita seuraavalle sukupolvelle. Kasvatuksen avulla ohjataan lapsia muodostamaan omia mielipiteitään ja arvioimaan kriittisesti vallitsevia ajattelu- ja toimintatapoja sekä toimimaan eettisesti kestäväällä tavalla. Kasvatuksen sivistystehtävänä on ohjata tietoisesti lasten yksilöllisen identiteetin muotoutumista siten, että lapset oppivat havaitsemaan oman toimintansa vaikutukset toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Lasten kehitystä tuetaan niin, että he oppivat toimimaan sekä käyttämään osaamistaan myös toisten hyväksi.

Opetuksen lähtökohtana on varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritelty oppimiskäsitys. Opetuksen tarkoitus on edistää lasten oppimista ja auttaa lapsia luomaan merkityksiä itsestään, toisista ihmisistä sekä ympäröivästä maailmasta. Varhaiskasvatuksessa lapsia innostetaan ja motivoidaan opettelemaan uusia asioita sekä ohjataan käyttämään erilaisia oppimisen tapoja. Opetus tukee ja siinä hyödynnetään lasten luontaista uteliaisuutta ja tutkimisen halua. Opetuksessa otetaan huomioon lasten kehittyvät taidot, mielenkiinnon kohteet, vahvuudet ja yksilölliset tuen tarpeet. Lisäksi opetuksen perustana ovat oppimisympäristöille (luku 3.2), laaja-alaiselle osaamiselle (luku 2.7) ja pedagogiselle toiminnalle (luku 4) asetetut tavoitteet.

Hoito on fyysisistä perustarpeista huolehtimista sekä tunnepohjaista välittämistä. Tavoitteena on, että lapsi tuntee itsensä arvostetuksi ja ymmärretyksi sekä kokee olevansa yhteydessä toisiin ihmisiin. Vastavuoroinen ja kunnioittava vuorovaikutussuhde sekä myönteinen kosketus ja läheisyys muodostavat perustan hyvälle hoidolle ja huolenpidolle. Päivittäin toistuvat tilanteet, kuten ruokailu, pukeminen ja riisuminen, lepo ja hygieniasta huolehtiminen ovat keskeinen osa lapsen päivää. Varhaiskasvatuksen hoitotilanteet ovat aina samanaikaisesti kasvatus- ja opetustilanteita, joissa opitaan esimerkiksi vuorovaikutustaitoja, itsestä huolehtimisen taitoja, ajan hallintaa sekä omaksutaan hyviä tottumuksia.

3.7 Laaja-alainen osaaminen

Varhaiskasvatuksessa luodaan pohjaa lasten laaja-alaiselle osaamiselle. Laaja-alainen osaaminen muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja sekä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla. Tietojen ja taitojen käyttämiseen vaikuttavat lasten omaksumat arvot ja asenteet sekä tahto toimia. Laaja-alaisen osaamisen tarve nousee ympäröivän maailman muutoksista. Ihmisenä kasvaminen, opiskelu, työnteko sekä kansalaisena toimiminen nyt ja tulevaisuudessa edellyttävät tiedon- ja taidonalat ylittävää ja yhdistävää osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilöinä ja yhteisönsä jäseninä. Osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi

elämän. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet kulkevat jatkumona varhaiskasvatussuunnitelman perusteista esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ovat ohjanneet tämän asiakirjan valmistelua, ja ne tulee ottaa huomioon paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa.

Laadukas pedagoginen toiminta vahvistaa lasten laaja-alaista osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa se, miten varhaiskasvatuksessa toimitaan, miten eri oppimisympäristöjä käytetään sekä miten lasten hyvinvointia ja oppimista tuetaan. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämisessä sekä kasvatuksessa, opetuksessa ja hoidossa. Luvussa 4.5 kuvattujen oppimisen alueiden tehtävänä on edistää lasten laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvataan viisi toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-alueita:

- ajattelu ja oppiminen
- kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
- itsestä huolehtiminen ja arjen taidot
- monilukutaito ja tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen
- osallistuminen ja vaikuttaminen.

Seuraavaksi kuvataan mitä laaja-alaisen osaamisen eri osa-alueilla tarkoitetaan. Lisäksi määritellään varhaiskasvatuksen tehtävä kullakin osa-alueella.

3.8 Ajattelu ja oppiminen

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon hankinta, jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua, jonka perustaa luodaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten ajattelun ja oppimisen taitoja.

Lasten ajattelu ja oppiminen kehittyvät monipuolisten ja merkityksellisten kokemusten avulla. Ihmettelyle, oivaltamiselle sekä oppimisen ilolle tulee olla tilaa. Leikissä lapsilla on mahdollisuus käyttää mielikuvitustaan ja luovuuttaan, kokeilla yhdessä ideoitaan ja tutkia maailmaa. Lasten taitoja jäsentää, nimetä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä tuetaan iän ja kehityksen mukaisesti. Lapsia rohkaistaan kysymään ja kyseenalaistamaan. Heidän kanssaan iloitaan onnistumisista ja opetellaan kannustamaan toisia. Lapsia kannustetaan myös sinnikkyyteen ja olemaan lannistumatta epäonnistumisista sekä keksimään ratkaisuja eri tilanteissa. Heidä ohjataan suuntaamaan ja ylläpitämään tarkkaavaisuuttaan. Päivittäinen, riittävä fyysinen aktiivisuus tukee lasten ajattelua ja oppimista. Toiminnan pedagoginen dokumentointi (luku 4.2) sekä yhteinen pohdinta auttavat lapsia

havaitsemaan oppimistaan ja tunnistamaan vahvuuksiaan. Tämä vahvistaa lasten uskoa omiin kykyihinsä.

3.9 Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Lapset kasvavat kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa. Tämä korostaa sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen sekä kulttuurisen osaamisen merkitystä. Osaamiseen kuuluu taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky reflektoida omia arvoja ja asenteita. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kulttuurista osaamista sekä heidän vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan.

Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Henkilöstö toimii mallina lapsille toisten ihmisten sekä kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen moninaisuuden myönteisessä kohtaamisessa. Lapsia ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Yhteistyöhön perustuva toiminta luo mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Lasten kanssa harjoitellaan asettumista toisen asemaan, opetellaan tarkastelemaan asioita eri näkökulmista sekä ratkaisemaan ristiriitatilanteita rakentavasti. Tämä vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja. Lapsia tuetaan kulttuuri-identiteettien rakentamisessa. Varhaiskasvatuksessa saadut kokemukset, tiedot ja taidot kulttuuriperinnöstä vahvistavat lapsen kykyä omaksua, käyttää ja muuttaa kulttuuria. Esimerkiksi leikit, ruokailuhetket ja juhlat tarjoavat tilaisuuksia jakaa kokemuksia erilaisista perinteistä ja tavoista. Lapsia tuetaan myönteisen suhteen luomisessa moninaiseen ympäristöön.

3.10 Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Itsestä huolehtimiseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät taidot ovat kaikille tärkeitä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävän elämäntavan mukaisia valintoja. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Lasten itsenäisyyden asteittaista lisääntymistä tuetaan. Lapsia autetaan, ja heitä kannustetaan pyytämään apua sitä tarvitessaan. Lasten kanssa harjoitellaan erilaisia taitoja kuten pukeutumista, ruokailua sekä henkilökohtaisesta hygieniasta ja omista tavaroista huolehtimista. Lapsia ohjataan toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä sekä lähiluonnossa ja liikenteessä. Lasten

kanssa käsitellään heidän hyvinvointiaan edistäviä asioita kuten levon, ravinnon, liikunnan ja mielen hyvinvoinnin merkitystä. Lapsia autetaan tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelystä. Lasten tunnetaidot vahvistuvat, kun heidän kanssaan opetellaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Lapsia ohjataan myös kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa.

3.11 Monilukutaito sekä tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen

Monilukutaitoa sekä tieto- ja viestintäteknologista osaamista tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Monilukutaito sekä tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen edistävät lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea näiden taitojen kehittymistä.

Monilukutaito on kulttuurisesti moninaisten viestien ja ympäröivän maailman ymmärtämisen sekä vuorovaikutuksen näkökulmasta keskeinen perustaito. Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinnan ja tuottamisen taitoja. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitelmä, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Siihen sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Monilukutaito liittyy kiinteästi ajattelun ja oppimisen taitoihin. Lasten kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä. Lapsia innostetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa, myös digitaalisissa, ympäristöissä. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja.

Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan tieto- ja viestintäteknologian roolia arkielämässä sekä tutustutaan erilaisiin tieto- ja viestintäteknologisiin välineisiin, sovelluksiin ja peleihin. Digitaalista dokumentointia hyödynnetään leikeissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa. Mahdollisuudet kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna tieto- ja viestintäteknologiaa edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja sekä lukutaitoa. Henkilöstö ohjaa lapsia tieto- ja viestintäteknologian monipuoliseen ja turvalliseen käyttöön.

3.12 Osallistuminen ja vaikuttaminen

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa

asioissa. Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa oma-aloitteisuuteen.

Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Savitaipaleella varhaiskasvatus kuuluu sivistystoimen alaisuuteen. Palvelujen rakenteena ovat maantieteelliset palvelualueet Kirkonkylä ja Heituinlahti. Kunnan hallintosäännön mukaan sivistyslautakunta hyväksyy palvelualueensa toimintojen kuntatason suunnitelmat ja vastaa alueensa palveluiden järjestämisestä.

Varhaiskasvatuksen lapsiryhmät muodostetaan toimintakausittain ottaen huomioon lapsen ikä, sisarusuhteet ja mahdollinen tuen tarve. Jokaisessa lapsiryhmässä työskentelee varhaiskasvatuksenopettaja, joka vastaa ryhmän pedagogisesta toiminnasta. Toiminnan suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin osallistuu koko moniammatillinen henkilöstö. Savitaipaleen varhaiskasvatuksessa noudatetaan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksia, työsuojeluun ja turvallisuuteen liittyviä säännöksiä. Henkilötiedot ovat salassa pidettäviä ja rekrytoitaessa henkilön rikostausta selvitetään.

Laadukkaan varhaiskasvatuksen toteuttamiseksi henkilöstö tuntee laatuksien sisällön ja merkityksen. Savitaipaleella varhaiskasvatuksen tavoitteena on onnellinen, iloinen, luova ja hyvinvoiva lapsi. Savitaipaleella varhaiskasvatuksen laadun kehittämisessä ja arvioinnissa arvostetaan erityisesti lasten ja vanhempien antamaa palautetta, jota saadaan päivittäin arjen kohtaamisissa, vasukeskusteluissa, vanhempainilloissa ja erilaisista toiminnan arviointiin liittyvistä kyselyistä. Henkilöstön tietämystä laatuajattelusta, arvioinnista ja arviointimenetelmistä lisätään koulutuksen avulla. Jokainen työntekijä on vastuussa laadusta.

Varhaiskasvatuksen toimintamuodot

Savitaipaleen kunnan tuottamia varhaiskasvatuspalveluja ovat

- päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa toteutuva varhaiskasvatus
- lapsen kehityksen ja oppimisen tuki varhaiskasvatuksessa

Kunnan varhaiskasvatuspalveluja täydentävät seurakunnan varhaiskasvatusikäisille suunnattu toiminta (päiväkerho, perhekerho sekä muu lapsityö) sekä Mannerheimin lastensuojeluliiton (MLL) toiminta (perhekahvila, tenhokerho ja erilaiset retket ja tapahtumat).

Päiväkoti

Toiminta päiväkodissa on ryhmämuotoista ja ryhmät suunnitellaan pedagogisesti tarkoituksenmukaisiksi. Päiväkotien henkilöstö on moniammatillista ja laadukas

varhaiskasvatus toteutuu ottamalla kaikkien ammattitaito ja osaaminen käyttöön. Varhaiskasvatustilain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan pedagogiikan rooli ja merkitys korostuvat ja kokonaisvastuu ryhmän toiminnasta on varhaiskasvatuksen opettajilla.

Vuorohoidossa huomioidaan epäsäännöllisen rytmin vaikutukset lapsen hyvinvointiin. Vuorohoidon pedagogiikassa otetaan huomioon lasta kuormittavien ja tukevien tekijöiden vaikutukset lapsen arkeen.

Toimintakausittaiset suunnitelmat ovat osa päiväkodin tavoitteellista ja suunnitelmallista toimintaa. Toiminnan suunnittelun pohjaksi kerätään huoltajien kanssa yhteistyössä laadituista lasten varhaiskasvatussuunnitelmista lapsien mielenkiinnonkohteet sekä tavoitteet kasvattajien toiminnalle. Näiden pohjalta mietitään ryhmän yhteiset tavoitteet, oppimisympäristö ja sisällöt, työtavat sekä pedagoginen dokumentointi. Pedagogisen toiminnan selkeyttämiseksi Savitaipaleelle käytetään varhaiskasvatussuunnitelman vuosikelloa tukemaan tavoitteellista varhaiskasvatustyötä.

Syksy

- uusien vasujen tekeminen ja vanhojen päivittäminen -> vasukeskustelut
- vasujen arviointi ja kirjaaminen
- toimintasuunnitelmien täydentäminen

Talvi

- toimintasuunnitelmien täydentäminen ja päivittäminen kevätkaudelle
- syksyn toimintasuunnitelman arviointi

Kevät

- vasukeskustelut
- tiedonsiirtokeskustelut, lasten vasujen siirto
- pedagogiset palaverit ja arviointikeskustelut -> kuntavasun toteutuminen
- edellisen toimintakauden ja toimintasuunnitelmien arviointi

Kesä

- toimintasuunnitelmien aloittaminen tulevalle toimintakaudelle

Perhepäivähoito ja ryhmäperhepäivähoito

Perhepäivähoito on kodinomaista, kiireetöntä ja joustavaa, perhepäivähoitajan kotona tapahtuvaa varhaiskasvatusta. Perhepäivähoito sopii hyvin erityisesti alle kolmevuotiaalle, pienen ryhmän ja kodinomaisuutensa vuoksi. Tämä mahdollistaa myös kiinteän suhteen syntymisen hoitajan ja lapsen sekä hoitajan ja huoltajien välille. Perhepäivähoitoryhmään

voi kuulua enintään neljä kokopäiväistä ja yksi osapäiväinen lapsi, hoitajan omat alle kouluikäiset lapset mukaan luettuna.

Ryhmäperhepäivähoidossa kaksi perhepäivähoitajaa työskentelee kunnan ylläpitämässä tiloissa. Tällöin lapsiryhmän koko on kahdeksan alle kouluikäistä lasta. Poikkeuksellisesti ryhmäperhepäivähoitokotiin voidaan sijoittaa 12 alle kouluikäistä lasta. Tällöin työntekijöitä tulee olla kolme, joista vähintään yhdellä tulee olla varhaiskasvatuslain 28 §:ssä säädetty ammatillinen kelpoisuus.

Perhepäivähoito ei ole irrallinen toiminto, vaan se muodostaa luonnollisen jatkumon päiväkotihoidon, esi- ja perusopetuksen kanssa. Perhepäivähoitajat tekevät yhteistyössä varhaiskasvatuspäällikön kanssa toimintakausittain yhteisen toimintasuunnitelman, jota jokainen perhepäivähoitaja täydentää yhteistyössä huoltajien kanssa lasten vasujen pohjalta.

Perhepäivähoitajan työ edellyttää hyvin monenlaista ammatillista osaamista. Osaaminen muodostuu kokonaisuudesta, johon kuuluvat tiedot, taidot, asenteet, arvot ja ammattietiikka. Olennaisena osana perhepäivähoitajien työssä on suunnitelmallisuus ja tavoitteellisuus. Perhepäivähoitaja vastaa oman ryhmänsä varhaiskasvatustoiminnasta. Lisäksi omaa työtä ja osaamista on jatkuvasti kehitettävä, samoin sitä on osattava arvioida. Perhepäivähoitajien toteuttaman varhaiskasvatuksen ohjaajana ja tukena toimii varhaiskasvatuspäällikkö, joka yhdessä perhepäivähoitajien kanssa myös arvioi ja kehittää perhepäivähoitoa.

Perhepäivähoidossa olevien lasten varhaiskasvatussuunnitelmissa käytetään varhaiskasvatuksenopettajan asiantuntijuutta ja jokaiselle perhepäivähoitajalle nimetään oma vastuopettaja, joka on mukana perhepäivähoidon lasten varhaiskasvatussuunnitelmien laatimisessa. Perhepäivähoitajat ovat mukana päiväkotien eri tapahtumissa ja perhepäivähoidon varahoito on järjestetty päiväkodeissa. Tämä muodostaa luonnollisen väylän perhepäivähoidon ja päiväkotihoidon yhteistyölle.

Arvoperusta

Savitaipaleen varhaiskasvatussuunnitelman arvoperustaa täydentävät 15.11.2016 huoltajille tehdyn arvokyselyn tuloksista koottu paikallinen näkökulma, jossa korostuu toisen ihmisen arvostus ja kunnioitus, välittäminen ja huolenpito sekä tasa-arvo, turvallisuus ja yksilöllisyyden huomioiminen.

Savitaipaleella lapsen kohtaaminen alkaa kauniista katseesta, lempeän ystävällisestä äänestä ja lapsen tasolle asettumisesta. On tärkeää, että kasvattaja luo jokaiseen lapseen yksilöllisen, turvallisen ja lämpimän luottamussuhteen. Luottamussuhde lapsen ja

aikuisen välillä syntyy läsnäolon ja huolenpidon kokemuksista sekä lapsen tunteesta, että hän tulee tarpeineen oikein ymmärretyksi. Sensitiivinen kasvattaja leikkii ja keskustelee lapsen kanssa, havainnoi ja kuuntelee lasta. Hyväntahtoinen huumori ja leikkisyys tuovat iloa ja lisäävät turvantunnetta. Myönteinen uteliaisuus, virheiden myöntäminen, myötätunto ja uusien näkökulmienottokyky ovat kasvattajan tärkeitä ominaisuuksia. Kannustava ja myönteistä palautetta koko yhteisölle antava kasvattaja, joka arvioi säännöllisesti sekä tiimin, että oman työtapansa, on mukana rakentamassa toisia arvostavaa ja kunnioittavaa oppimisympäristöä, jossa aikuisten keskinäinen kohtaaminen heijastuu myönteisellä ja lämpimällä tavalla lasten välisiin suhteisiin.

Savitaipaleella kasvattajien toimintaa ohjaavat ensisijaisesti lapsen tarpeet. Henkilöstön tulee aina pystyä perustelemaan oma toimintansa lasten tarpeiden ja lapsen hyvinvoinnin näkökulmasta. Toimintaa ohjaavat tärkeät kysymykset ovat:

- mitä lapsi tarvitsee?
- mitkä ovat lapsen vahvuudet ja mielenkiinnonkohteet?
- kuinka lapsen kasvua ja oppimista tuetaan yksilöllisesti ja osana ryhmää?

Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Savitaipaleen varhaiskasvatuksessa lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa. Samalla lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Henkilöstö huolehtii siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Osallistumisen ja vaikuttamisen kautta lasten käsitys itsestään kehittyy, itseluottamus ja yhteisössä tarvittavat sosiaaliset taidot kasvavat.

Huoltajille järjestetyssä kyselyssä nousi esille myös luonnon arvostaminen ja se, että Savitaipaleen luonto ja lähiympäristö ovat tärkeitä oppimis- ja kasvu ympäristön osia. Savitaipaleen varhaiskasvatustyöskyt sijaitsevat lähellä metsiä ja rakentamatonta luontoa, liikenne on vähäistä ja metsäpoluille ja Kuolimojärven rantaan on helppo kulkea. Luonnon hyödyntäminen toiminnassa ja oppimisympäristöinä on luontevaa. Luonnossa liikkuesssa lapset tutustuvat lähiympäristöön ja oppivat huolehtimaan luonnosta. Luontoympäristössä mahdollistuu lapselle ominainen tapa toimia.

Oppimiskäsitys

Valtakunnalliset varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset kasvavat, kehittyvät sekä oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Savitaipaleen varhaiskasvatuksen henkilökunnan oppimiskäsitys lähtee tämän lisäksi siitä, että lapsi

oppii leikkimällä, liikkumalla, tutkimalla, ilmaisemalla itseään ja kokemalla taiteellisia elämyksiä yhdessä muiden lasten ja aikuisten kanssa.

Lapsen pitää saada etsiä ja käsitellä tietoa. Kasvattajan tehtävä on ruokkia lapsen tiedonjanoa, ohjata lasta kohti kiinnostuksen kohteita ja kannustaa. Kasvattaja antaa lapselle mahdollisuuksia kiinnostavaan toimintaan ja tarttuu lasten mieltymyksiin ja vahvuuksiin niitä tukien. Oppiminen on elinikäistä ja prosessinomaista ja siihen kuuluu oleellisesti kokeileminen. Savitaipaleella jokaiselle lapselle taataan miellyttäviä ja myönteisiä elämyksiä ja oppimiskokemuksia ja huolehditaan, että lapsi voi toimia omaehtoisesti ja oman näköisesti.

Savitaipaleen varhaiskasvatuksessa lapsen luovaa ajattelua ja oppimaan oppimista tuetaan lapsen ikä huomioiden. Lapsen motivaatiota ja kehittyvää minäkuvaa edistetään huomioimalla lapsen vahvuudet, kiinnostuksen kohteet, tukemalla lapsen ponnisteluja sekä arvostamalla oppimista ja omaehtoista taitojen opettelua. Yrityksille, erehtymisille ja onnistumisille annetaan tilaa.

Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Savitaipaleen varhaiskasvatuksessa tehdään säännöllisesti yhteistyötä varhaiskasvatuksen eri yksiköiden kanssa. Tämä tarkoittaa henkilöstön yhteisiä koulutuksia, kokouksia ja työiltoja sekä yhteisiä tapahtumia (esim. laskiaistapahtuma, metsäretki, liikuntapäivä). Kasvattajien yhteistyö ja arvostus toisiaan kohtaan, niin työtiimeissä, kuin koko varhaiskasvatuksessa on tärkeää. Säännöllisten kokoontumisten järjestäminen yhteisten käytänteiden, arvojen ja pedagogisen toiminnan arvioinnin äärelle on laadukkaan varhaiskasvatuksen edellytys. Hyvin toimivassa tiimissä keskustellaan avoimesti ja annetaan kunnioittavalla tavalla palautetta.

Varhaiskasvatuksen yksiköt tekevät myös yhteistyötä esiopetusryhmien ja koulun kanssa. Yhteistyö tukee lapsen siirtymistä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja edelleen koulutielle. Savitaipaleella varhaiskasvatus on tärkeä osa lapsen kasvun ja oppimisen polkua, perhepäivähoidosta lukioon.

Valtakunnallinen Varhaiskasvatuksen perusteet painottaa pedagogiikkaa. Myös Savitaipaleella pedagogiikka kulkee läpi arjen toiminnan. varhaiskasvatuksenopettajilla on vastuu lapsiryhmän pedagogiikasta. Vastuu pedagogisesta ohjauksesta sekä toteutetun toiminnan laadusta on varhaiskasvatuspäälliköllä. Lapsen vasun tavoitteet ovat läsnä kaikessa arjen toiminnoissa ja toimintatavat perustellaan pedagogisten tavoitteiden kautta. Kasvattajat perehtyvät jokaisen lapsen vasuun.

Arjen pedagogiikan lisäksi tarvitaan pedagogiikan johtamista. Savitaipaleen varhaiskasvatuksessa johtaminen tukee oppivan yhteisön toimintakulttuuria. Hyvä pedagoginen johtaminen lisää henkilöstön myönteistä vuorovaikutusta, työniloa ja hyvinvointia ja sen myötä myös lasten hyvinvointia. Hyvän johtamisen tulos on turvallinen ja hyvinvoiva varhaiskasvatus. Varhaiskasvatuksen johtamista arvioidaan säännöllisesti vuosittain mm. kehityskeskusteluiden yhteydessä.

Lapsen varhaiskasvatuksen aloitusprosessiin panostetaan Savitaipaleella.

Varhaiskasvatuksen aloittaminen on lapselle ja perheelle suuri elämänmuutos, joten sen hyvään alkuun varataan riittävästi aikaa. Lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa tai vaihtaessa varhaiskasvatusyksikköä lapsen vastaanottamiseen kiinnitetään erityistä huomiota; lapsi kokee olevansa tervetullut ja odotettu uusi leikkikaveri. Omien paikkojen esim. naulakon, ateria- ja lepopaikan esittely tuo turvallisuutta ja osoittaa lapselle, että hän on ollut jo ennen tuloaan aikuisten mielessä. Joka-aamuinen vastaanotto on tärkeä päivän aloitus ja siksi vastassa on aina ystävällinen aikuinen, joka antaa vanhemman rauhassa hyvästellä lapsensa ja ohjaa lapsen leikkimään muiden kanssa.

Varhaiskasvatuksen aloitus on myös alku kasvatusyhteistyölle. Hoitosuhteen alkaessa ja ensimmäisessä yhteydenotossa sovitaan huoltajien kanssa ensimmäinen tapaaminen, jonka tavoitteena on tutustuminen lapseen ja perheen odotuksiin. Tämä tapaaminen voidaan toteuttaa joko lapsen kotona tai varhaiskasvatuksen yksikössä perheen valinnan mukaan. Tutustumiskäytännöt sovitaan yhdessä huoltajan kanssa lapsen tarpeita vastaaviksi. Työntekijän työotteessa näkyy kasvatusyhteistyön periaatteet: kuuleminen, kunnioittaminen ja vuoropuhelu. Luottamus perheen ja varhaiskasvatuksen välille syntyy perhettä kunnioittavassa kohtaamisessa. Lapsen siirtyessä varhaiskasvatuksen yksiköstä tai päiväkotiryhmästä toiseen kasvattajat huolehtivat huoltajien suostumuksella, että lapsen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin kannalta tarpeellinen tieto siirtyy lapsen mukana.

Lapsen vaihtaessa varhaiskasvatusyksikköä lapsen varhaiskasvatussuunnitelma siirretään uuteen ryhmään ja huoltajien kanssa/suostumuksella pidetään tiedonsiirtopalaveri, jossa tarkennetaan lapsen yksilölliset tarpeet, tarvittavat tutustumiskäytännöt ja tarvittaessa nimetään lapselle omahoitaja helpottamaan lapsen siirtymistä uuteen yksikköön. Tiedonsiirtopalaveriin voidaan kutsua mukaan myös mahdollisia muita lapsen yhteistyötahoja, kuten erityislastentarhanopettaja ja neuvolan terveydenhoitaja.

Savitaipaleella lapsen siirtyminen varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja esiopetusta täydentävään varhaiskasvatukseen tehdään mahdollisimman sujuvaksi. Siirtymässä on tärkeää henkilöstön vahva yhteistyö ja esikouluopettajan ja esiopetuksen muun henkilöstön tutuksi tuleminen jo esiopetusta edeltävänä vuonna sekä yhteiset tapahtumat ja retket (teatteriretket, elokuvat, vierailut) sekä keväällä järjestettävä esiopetuksen tutustumispäivä.

Keväällä ennen esiopetukseen siirtymistä järjestetään huoltajien suostumuksella tiedonsiirtokeskustelu varhaiskasvatuksenopettajan ja tulevan esiopetuksen opettajan kanssa, jotta siirtymässä voidaan huomioida lapsen yksilölliset tarpeet sekä huoltajien toiveet. Huoltajilla on myös mahdollisuus ennalta tutustua esiopetuksen henkilökuntaan sekä kuraattori- ja kouluterveydenhuoltopalveluihin ja saada tietoa oppilashuollosta vanhempaintapaamisissa.

Laaja-alainen osaaminen

Laaja-alainen osaaminen muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta. Laadukas pedagoginen toiminta vahvistaa lasten laaja-alaista osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa se, miten varhaiskasvatuksessa toimitaan, miten eri oppimisympäristöjä käytetään sekä miten lasten hyvinvointia ja oppimista tuetaan. Savitaipaleella laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämisessä sekä kasvatuksessa, opetuksessa ja hoidossa.

Savitaipaleen kasvatushenkilöstö on yhdessä luonut varhaiskasvatuksen tavoitelauseet, joiden tarkoituksena on tukea lasten laaja-alaista osaamista ja kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista sekä toteuttaa laadukasta varhaiskasvatusta.

- kuuntelen herkällä korvalla
- pidän huolta ja ohjaan kannustaen kohti vahvuuksia
- annan aikaa ja tilaa toteuttaa itseään
- syli on aina avoin
- lapsilla on mahdollisuus liikkua monipuolisesti
- olemme joustavia
- leikin, liikun ja luon lapsilähtöisesti
- luon kasvuympäristön, jossa lapsen on turvallista kokeilla – onnistua ja epäonnistua
- hymyllä saan hymyn
- yhteistyöllä ja toista kuuntelemalla saavutamme toistemme sekä lasten ja perheiden luottamuksen
- positiivisella asenteella jaksamme työssämme ja luomme iloisen ilmapiirin
- kaiken perustana on toista ihmistä kunnioittava vuorovaikutus

Savitaipaleen varhaiskasvatuksessa arvostetaan suomalaista kulttuuriperintöä ja se välittyy lapsille. Yhteisön ja ympäristön kulttuurinen, kielellinen ja katsomuksellinen moninaisuus nähdään voimavarana. Kielemme on osa kulttuuriperintöä, se on läsnä jatkuvasti ja se kehittyy kaiken aikaa. Esineiden ja asioiden nimeäminen, käsitteiden

opettelu sekä luokittelu ovat läsnä varhaiskasvatuksen arjen vuorovaikutuksessa. Yhteiset pohdinnat ja keskustelut tuovat näkyväksi sekä lapsille että aikuisille asioiden vaihtoehtoiset tulkitsemistavat ja toimintamallit. Henkilöstö toimii kielellisenä mallina lapsille ja ymmärtää erilaista sanastoa ja kehittää monilukutaitoaan.

Varhaiskasvatuksessa saadut kokemukset, tiedot ja taidot kulttuuriperinnöstä vahvistavat lapsen kykyä omaksua, käyttää ja muuttaa kulttuuria. Esimerkiksi leikit, ruokailuhetket ja juhlat tarjoavat tilaisuuksia jakaa kokemuksia erilaisista perinteistä ja tavoista. Lapsia tuetaan myönteisen suhteen luomisessa moninaiseen ympäristöön.

Monilukutaito

Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestientulkinnan ja tuottamisen taitoja. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitelmä, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Siihen sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Monilukutaito liittyy kiinteästi ajattelun ja oppimisen taitoihin. Lasten kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä. Lapsia innostetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa, myös digitaalisissa ympäristöissä.

Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja. Lapsi tarvitsee erilaista aineistoa ja lukemista kehittyäkseen, kasvaakseen ja muodostaakseen maailmankuvansa. On tärkeää, että lapsi näkee lähiympäristössään kirjoja ja että niitä luetaan hänen kanssaan. Kirjojen katselu ja niiden lukeminen yhdessä aikuisen kanssa kehittävät monipuolisesti sekä kielitaitoa että myös tiedon käsittelyyn ja oivaltamiseen liittyviä perustaitoja. Kirjoissa käytetään rikasta ja monitasoista kieltä, joka tukee lapsen sanavarastoa ja sitä kautta myös puheenkehitystä.

Savitaipaleen varhaiskasvatuksessa lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan tieto- ja viestintäteknologian roolia arkielämässä sekä tutustutaan erilaisiin tieto- ja viestintäteknologisiin välineisiin, sovelluksiin ja peleihin. Digitaalista dokumentointia hyödynnetään leikeissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa. Mahdollisuudet kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna tieto- ja viestintäteknologiaa edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja sekä lukutaitoa. Henkilöstö koulutautuu ohjaamaan lapsia tieto- ja viestintäteknologian monipuoliseen ja turvalliseen käyttöön.

4. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri

Toimintakulttuuri on historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutunut tapa toimia, joka muovautuu yhteisön vuorovaikutuksessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjän ja varhaiskasvatusta johtavien henkilöiden tehtävänä on luoda edellytykset toimintakulttuurin kehittämiseksi ja arvioinnille varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa ja yksiköissä.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri on kokonaisuus, joka rakentuu muun muassa

- arvoista ja periaatteista
- työtä ohjaavien normien ja tavoitteiden tulkinnasta
- oppimisympäristöistä ja työtavoista
- yhteistyöstä ja sen eri muodoista
- vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä
- henkilöstön osaamisesta, ammatillisuudesta ja kehittämisotteesta
- johtamisrakenteista ja -käytännöistä
- toiminnan organisoinnista, suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista.

Toimintakulttuuria muovaavat tiedostetut, tiedostamattomat ja joskus myös tahattomat tekijät. Yhteisön kaikki jäsenet vaikuttavat toimintakulttuuriin, ja se puolestaan vaikuttaa kaikkiin jäseniin riippumatta siitä, tunnistetaanko sen merkitys vai ei.

Varhaiskasvatuksessa kaikkien työtapojen tulee tukea lapsen kehitystä ja oppimista. Ne tulee myös pystyä pedagogisesti perustelemaan. Henkilöstön on tärkeä tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyy mallina lapsille, jotka omaksuvat varhaiskasvatusyhteisön arvoja, asenteita ja tapoja.

Toimintakulttuuri vaikuttaa varhaiskasvatuksen laatuun. Sillä on keskeinen merkitys varhaiskasvatuksen toteuttamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa. Varhaiskasvatustyön tavoitteita tukeva toimintakulttuuri luo suotuisat olosuhteet lasten kehitykselle, oppimiselle, osallisuudelle, turvallisuudelle, hyvinvoinnille sekä kestäväälle elämäntavalle.

Johtaminen vaikuttaa keskeisesti varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin, sen kehittämiseen ja laatuun. Varhaiskasvatuksen johtamisen lähtökohtana on jokaisen lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen edistäminen. Toimintakulttuurin kehittäminen edellyttää pedagogiikan johtamista, joka on varhaiskasvatuksen kokonaisuuden tavoitteellista ja suunnitelmallista johtamista, arviointia ja kehittämistä. Se sisältää kaikki ne toimenpiteet, joilla luodaan edellytykset henkilöstön hyvälle työolosuhteille, ammatillisen osaamisen ja koulutuksen hyödyntämiselle ja kehittämiselle sekä pedagogiselle toiminnalle (luku 4.1).

4.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

Yhteisön toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti ja sitä tulee myös arvioida ja kehittää. Yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen edistää arvoperustan ja oppimiskäsityksen toteutumista. Toimintakulttuurin vaikutusten pohdinta ja sen ei-toivottujen piirteiden tunnistaminen ja korjaaminen ovat tärkeä osa toimintakulttuurin kehittämistä. Jatkuvan kehittämisen perusedellytys on, että henkilöstö ymmärtää oman toimintansa taustalla vaikuttavien arvojen, tietojen ja uskomusten merkityksen sekä osaa arvioida niitä. Kehittämisessä on tärkeää toisia arvostava, koko yhteisöä osallistava ja luottamusta rakentava dialogi. Varhaiskasvatusta suunniteltaessa, ja järjestettäessä ja kehitettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. Lapsen etua on harkittava yksittäisen lapsen, lapsiryhmän ja yleensä lasten kannalta tapaus- ja tilannekohtaisesti.⁷⁴

Johtaja edistää osallistavaa toimintakulttuuria luomalla rakenteita ammatilliseen keskusteluun. Lisäksi johtaja rohkaisee työyhteisöä säännöllisesti kehittämään ja innovoimaan yhteistä toimintakulttuuria. Johtaja tukee yhteisön kehittymistä oppivaksi yhteisöksi, jossa osaamista kehitetään ja jaetaan. Päämääränä on, että yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännöissä. Johtaja vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyväksi ja että niitä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti. Lapset ja huoltajat ovat mukana toimintakulttuurin kehittämisessä ja arvioinnissa.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään seuraavien periaatteiden mukaisesti:

Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Varhaiskasvatuksessa toimitaan yhteisönä, jossa lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toisiltaan. Oppivassa yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille ja tunteille. Lapsia ja henkilöstöä kannustetaan rohkeasti jakamaan ajatuksiaan ja kokeilemaan uudenlaisia toimintatapoja. Jatkuvasti toimintaansa arvioiva ja kehittävä yhteisö haastaa itseään sekä tunnistaa ja hyödyntää vahvuuksiaan. Oppivassa yhteisössä arvostetaan kunnioittavaa ja huomaavaista käytöstä. Yhteisö rohkaisee kokeiluun, yrittämiseen ja sinnikkyytteen sekä sallii myös erehtymisen. Yhdessä tekeminen ja osallisuuden kokemukset vahvistavat yhteisöä.

Henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja samalla ammatilliseen kehittymiseen. Yhdessä sovittujen tavoitteiden ja tehtävien pohdinta, oman työn säännöllinen arviointi sekä huoltajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatu palaute edistävät yhteisön oppimista. Oppimista edistää myös kehittämistyöstä, arvioinneista ja tutkimuksesta saadun tiedon hyödyntäminen.

⁷⁴ Varhaiskasvatustilasto 4 § ja HE 40/2018 vp, s. 85

Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

Leikkiin kannustavassa toimintakulttuurissa tunnustetaan leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Henkilöstö tunnistaa leikkiä rajoittavia tekijöitä ja kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Lapsilla ja henkilöstöllä on mahdollisuus kokea yhdessä tekemisen ja leikin iloa. Yhteisössä kannustetaan kaikkia kekseliäisyyteen, mielikuvituksen käyttöön, omaan ilmaisuun ja luovuuteen. Leikki saa näkyä ja kuulua. Lasten leikkialoitteille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa, aikaa ja leikkirauhaa. Leikkiville lapsille ja aikuisille mahdollistetaan keskittyminen leikkiin.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu henkilöstön keskinäinen yhteistyö sekä vuorovaikutus huoltajien ja lähiympäristön kanssa. Yhteisön jäsenet kunnioittavat toisiaan ja arvostavat yhteistyötä. Yhteisö rohkaisee lapsia hyvään vuorovaikutukseen sekä toimimaan ryhmän jäsenenä. Henkilöstö tukee lasten vertaissuhteiden syntymistä ja vaalii ystävyysuhteita. Turvallisessa yhteisössä puututaan ristiriitoihin ja opetellaan rakentavia keinoja niiden ratkaisemiseen.

Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta⁷⁵ ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyy osallisuuden kautta. Osallisuutta vahvistaa lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin edistää osallisuutta. Jokainen henkilöstön jäsen on tärkeä osa kasvatusyhteisöä.

Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä⁷⁶. Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta. Toimintakulttuurin kehittämisen kannalta on tärkeää, että yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevista asenteista keskustellaan työyhteisössä. Lisäksi tulee pohtia, miten esimerkiksi kieleen, etnisyyteen, katsomukseen, vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit sekä tavat toimia stereotyyppisten oletusten mukaisesti välittyvät lapsille. Varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä. Henkilöstö rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennakko-odotuksia. Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja

⁷⁵ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

⁷⁶ Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 7 ja 8 §

johdonmukaisesti. Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä.

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Varhaiskasvatus on osa kulttuurisesti muuntuvaa ja monimuotoista yhteiskuntaa. Kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Yhteisössä tunnistetaan, että oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen on perusoikeus. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan ja hyödynnetään suomalaista kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä sekä yhteisön ja ympäristön kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista monimuotoisuutta. Tämä edellyttää henkilöstöltä tietoa toisista kulttuureista ja erilaisista katsomuksista sekä taitoa nähdä ja ymmärtää asioita monesta näkökulmasta ja asettua toisen asemaan. Erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista keskustellaan rakentavasti ja luodaan myös uusia tapoja toimia yhdessä. Samalla edistetään kulttuurisesti kestävästä kehitystä.

Kielitietoisessa varhaiskasvatuksessa tiedostetaan, että kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla. Henkilöstö ymmärtää kielen keskeisen merkityksen lasten kehityksessä ja oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteettien rakentumisessa ja yhteiskuntaan kuulumisessa. Monikielisyyden näkyväksi tekeminen tukee lasten kehitystä kulttuurisesti moninaisessa maailmassa. Henkilöstön tulee tiedostaa, että he ovat lapsille kielellisiä malleja, ja kiinnittää huomiota omaan kielenkäyttöön. Henkilöstö rohkaisee lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti. Lasten kielelliset lähtökohdat huomioidaan, ja heille annetaan aikaa ja mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin.

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja. Varhaiskasvatuksen yhteisössä liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona sekä vältetään pitkäkestoista istumista. Lasten hyvinvointia edistetään antamalla mahdollisuus päivän aikana rauhoittumiseen ja lepoon sekä tarjoamalla monipuolista, terveellistä ja riittävää ravintoa. Toimintakulttuurin kehittämisessä huomioidaan yhteisön mahdollisuus toimia kiireettömässä ja keskittymistä edistävässä ympäristössä. Selkeä ja suunnitelmallinen, mutta joustava päivän rakenne edistää hyvinvointia.

Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä⁷⁷. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin

⁷⁷ Varhaiskasvatustilanne 10 §

kehittämistä. Olennaista kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltatilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja. Turvallisuuden edistämiseen kuuluu myös tapaturmien suunnitelmallinen ehkäisy ja seuranta, turvallisuuskasvatus sekä tiloista ja välineistä huolehtiminen. Varhaiskasvatus edellyttää toimivaa ja sitoutunutta turvallisuuden johtamista sekä turvallisuusasiat hallitsevaa henkilöstöä.

Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntavan välttämättömyys. Arjen valinnoilla ja toimilla ilmennetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön. Varhaiskasvatuksessa edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä.

4.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt

Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen sekä esteetön oppimisympäristö⁷⁸. Oppimisympäristöillä tarkoitetaan tiloja, paikkoja, yhteisöjä, käytäntöjä, välineitä ja tarvikkeita, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristön käsite sisältää varhaiskasvatuksessa muun muassa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ulottuvuuden. Oppimisympäristöjä kehitetään siten, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa ja että ne tukevat lasten terveen itsetunnon sekä sosiaalisten ja oppimisen taitojen kehittymistä. Ergonomia, ekologisuus, viihtyisyys ja esteettömyys sekä tilojen valaistus ja akustiikka, sisäilman laatu ja siisteys otetaan huomioon oppimisympäristöjä rakennettaessa ja kehitettäessä.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Niiden tulee tukea lasten luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua sekä ohjata leikkiin, fyysiseen aktiivisuuteen, tutkimiseen sekä taiteelliseen ilmaisuun ja kokemiseen. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan. Oppimisympäristöt tarjoavat lapsille vaihtoehtoja mieluisaan tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin sekä rauhalliseen oleiluun ja lepoon. Lasten ideat, leikit ja heidän tekemänsä työt näkyvät oppimisympäristöissä.

Oppimisympäristöissä voidaan toteuttaa monenlaista pedagogista toimintaa ja ne muuntuvat tarpeen mukaan. Henkilöstön tulee ottaa huomioon lasten kiinnostuksen

⁷⁸ Varhaiskasvatustilain 10 §

kohteet, yksilölliset taidot ja tarpeet sekä varhaiskasvatuksen toteuttamisen periaatteet (luku5). Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä toimitaan joustavasti erikokoisissa ryhmissä, joissa jokaisella yhteisön jäsenellä on mahdollisuus osallistua toimintaan ja vuorovaikutukseen. Toiminta pedagogisesti tarkoituksenmukaisissa ryhmissä edistää lasten ja henkilöstön keskittymistä sekä lapsilähtöistä toimintaa.

Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat auttavat luomaan ilmapiiriltään turvallisen, muita kunnioittavan ja yhteisvastuullisen oppimisympäristön. Turvallisessa ilmapiirissä erilaisten tunteiden näyttäminen on sallittua ja henkilöstö auttaa lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lapsia rohkaistaan kysymään, ja lasten kysymyksiin vastataan.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja kehitetään siten, että ne vahvistavat yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Tämä mahdollistaa perinteisten sukupuolistereotyyppioiden rikkomisen. Oppimisympäristöissä edistetään lasten kielellistä kehitystä ja kielitietoisuutta sekä tuodaan näkyväksi kulttuurista moninaisuutta.

Luonto sekä pihat, leikkipuistot ja muut rakennetut ympäristöt ovat myös varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä. Ne tarjoavat kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Niitä hyödynnetään liikunta- ja luontoelämysten ja oppimisen paikkoina.

Lasten käytössä tulee olla riittävästi monipuolisia ja turvallisia leikki- ja toimintavälineitä, ja niissä on tarvittaessa huomioitava lasten yksilölliset tuen tarpeet. Tieto- ja viestintäteknologia on osa monipuolista ja lasta osallistavaa oppimisympäristöä. Varhaiskasvatuksessa käytetään tieto- ja viestintäteknologiaa tarkoituksenmukaisella tavalla. Lasten omia tieto- ja viestintäteknologisia laitteita, leluja ja muita välineitä käytetään varhaiskasvatuksen järjestäjän määrittämällä tavalla ja niiden käytöstä sovitaan huoltajien kanssa.

Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa ja vierailut esimerkiksi kirjastoon, museoon, kulttuuriperintökohteisiin, teatteriin ja huoltajien työpaikoille rikastavat lasten oppimisympäristöjä. Oppimisympäristöjen suunnittelu tarjoaa myös luontevan yhteistyömahdollisuuden henkilöstön ja huoltajien välille.

4.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Yhteistyöllä tuetaan lapsen varhaiskasvatuksen järjestämistä siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Vastuu yhteistyön toteutumisesta ja suunnitelmallisuudesta on varhaiskasvatuksen järjestäjillä. He vastaavat myös siitä, että yhteistyötä toteutetaan tarvittaessa monialaisesti.

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa⁷⁹. Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Luottamuksen rakentaminen sekä tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus tukevat kasvatusyhteistyötä.

Kasvatustyöhön liittyvistä arvoista, tavoitteista ja vastuista keskustellaan sekä henkilöstön kesken että huoltajien kanssa. Yhteistyö on vuorovaikutteista ja edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. Yhteistyössä huomioidaan perheiden moninaisuus, lasten yksilölliset tarpeet sekä huoltajuuteen ja vanhemmuuteen liittyvät kysymykset. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia molemminpuolisen ymmärryksen varmistamiseksi⁸⁰.

Yhteistyöllä voi olla erilaisia tehtäviä ja muotoja lapsen varhaiskasvatuksen aikana. Lasten päivittäiset tapahtumat ja kokemukset jaetaan huoltajien kanssa. Kannustavat ja lapsen kehitystä ja oppimista myönteisesti kuvaavat viestit ovat tärkeitä. Huoltajan ja henkilöstön havainnot ja keskustelut lapsen päivästä luovat pohjan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiselle.

Yhteistyön merkitys on erityisen tärkeää siirtymävaiheissa, kuten lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatuksen aikaisissa siirtymissä, lapsen vaihtaessa päiväkotia tai aloittaessa esiopetuksen. Yhteisellä keskustelulla on erityinen tehtävä laadittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa (luku 1.3). Yhteistyön merkitys huoltajien kanssa korostuu, lasten kehityksen ja oppimisen tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa (luku 6). Luottamuksellinen ilmapiiri mahdollistaa huoltajien ja henkilöstön välisen yhteistyön myös haastavissa tilanteissa, esimerkiksi huolen herätessä lapsen hyvinvoinnista.

Lasten huoltajilla tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen toiminnan ja kasvatustyön tavoitteiden suunnitteluun ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä hyödynnetään tieto- ja viestintäteknologiaa. Yhteistyö voi tukea myös huoltajien keskinäistä vuorovaikutusta. Huoltajien verkostoituminen ja yhteinen toiminta erilaisissa tilaisuuksissa vahvistaa yhteisöllisyyttä ja antaa tukea henkilöstön työlle.

Monialainen yhteistyö

⁷⁹ Varhaiskasvatustilain 3 § 1 momentti 10 kohta

⁸⁰ Kielilaki (423/2003) 18 § ja ulkomaalaislaki (301/2014) 203 §

Monialaisen yhteistyön tavoitteena on varmistaa varhaiskasvatuksen toteuttaminen toimintayksiköissä lasten tarpeita vastaavasti. Varhaiskasvatuslain mukaan kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava monialaisessa yhteistyössä ja luotava tarvittavat yhteistyörakenteet⁸¹.

Varhaiskasvatuksen yhteistyötahoilla tarkoitetaan kaikkia niitä alueellisia ja paikallisia toimijoita, joiden kanssa varhaiskasvatuksen on luontevaa tehdä yhteistyötä. Yhteistyö esimerkiksi opetuksesta, liikunnasta, kirjastosta ja kulttuurista vastaavien tahojen ja muiden lähiympäristön toimijoiden kanssa lisää oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja tukee varhaiskasvatuksen tavoitteita. Kunnan varhaiskasvatuksen ja sen alueella toimivien yksityisten varhaiskasvatuspalvelujen tuottajien yhteistyö on tärkeää. Muita varhaiskasvatuksen yhteistyötahoja ovat esimerkiksi järjestöt, seurakunnat, poliisi sekä ravitsemus- ja siivouspalvelut.

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä myös neuvolan ammattilaisten, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kanssa. Yhteistyön merkitys korostuu, kun jollain näistä tahoista herää huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja järjestetään. Laajaan terveystarkastukseen sisällytetään varhaiskasvatuksen henkilöstön arvio alle kouluikäisen lapsen selviytymisestä ja hyvinvoinnista varhaiskasvatuksessa huoltajan kirjallisella suostumuksella. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan antama arvio on tärkeä osa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin arviointia sekä tuen tarpeiden varhaista tunnistamista monialaisessa yhteistyössä.⁸²

Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Lapsen ajattelu kehittyy positiivisessa ja kannustavassa ilmapiirissä ja niin lasten kuin kasvattajien vahvuuksia huomioidaan ja korostetaan huomaamalla hyvä jokaisessa. Lapsella ei ole ongelmia vaan hän harjoittelee taitoja, joita ei vielä osaa. Lasta kannustetaan kriittiseen ajatteluun ja rohkaistaan kyselemään ja esittämään omia mielipiteitä. Lapsen ajattelu ja oppiminen tapahtuvat arjen pienissä hetkissä. Lapsen itsetuntoa vahvistaa aikuisen positiivinen huomio, esim. katse, hymy ja kosketus. Oppiva yhteisö luo mahdollisuuksia yhdessä sekä toinen toisiltaan oppimiseen. Savitaipaleen

⁸¹ Varhaiskasvatuslaki 7 ja 22 §

⁸² Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011) 7, 9 ja 13 § sekä varhaiskasvatuslaki 7 §

varhaiskasvatuksessa annetaan kaikille, niin lapsille, kuin aikuisillekin mahdollisuus tutkimiseen ja kokeilemiseen sekä innostumisen ja onnistumisen kokemuksiin

Savitaipaleen varhaiskasvatuksessa tuetaan yksiköiden ja toimintamuotojen omaa kehittämistyötä ja osallistutaan aktiivisesti seudulliseen ja valtakunnalliseen kehittämis- ja arviointityöhön. Kokemuksia ja hyviä käytäntöjä jaetaan henkilöstön kesken ja henkilöstölle tarjotaan mahdollisuuksia ammatilliseen keskusteluun ja henkilöstön ja toimintakulttuurin kehittämiseen.

Savitaipaleella panostetaan tiimien sujuvaan toimintaan. Toimivan tiimin ylläpitäminen on jatkuva prosessi ja tiimin toimintaa voidaan kehittää paremmaksi erityisesti mahdollistamalla riittävät puitteet tiimin suunnittelutyölle ja tiimin työntekijöiden tutustumiselle. Yhteisö, jossa jaetaan samat arvot ja arvostetaan jokaista yksilöä, on sen jäsenelle merkittävä voimavara. Yhdessä oppiminen avoimessa ja innostavassa oppimiskulttuurissa luo kollektiivisen oppimisprosessin, joka on tehokas ja voimaannuttava. Hyvä henki ja asenne antavat energiaa työhön.

Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

Leikki edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Leikissä yhdistyvät keskeiset oppimista edistävät asiat: innostus, yhdessä tekeminen ja omien taitojen haastaminen. Osallisuus leikissä tarjoaa myönteisiä kokemuksia yhteydessä toisiin ja tukee myönteisen itsetunnon kehittymistä ja lisää motivaatiota yhdessä tekemiseen ja uuden oppimiseen.

Savitaipaleella lapset otetaan mukaan leikkiympäristöjen kehittämiseen ja rakentamiseen. Leikkivälineistöä uudistetaan huomioiden lasten kehitykseen ja oppimiseen liittyvät tarpeet, lasten mielipiteet ja kestävä kehitys. Lapsella on mahdollisuus monipuoliseen ulkoleikkiin ja leikkimiseen luonnonympäristössä. Luonto- ja kulttuuriympäristömme tarjoamia mahdollisuuksia käytetään toiminnan ja leikin rikastuttajina.

Savitaipaleen varhaiskasvatushenkilöstö tuntee leikin kehitysvaiheet ja rikastuttaa leikkiä ja oppimisympäristöä. Ilmapiiri on leikkimyönteinen ja turvallinen. Lapsen omaehtoista ja pitkäkestoista leikkiä arvostetaan. Jokaiselle lapselle mahdollistetaan osallisuus leikkiin oman kehitystasonsa mukaisesti. Henkilöstö havainnoi ja dokumentoi lasten leikkejä. Aikuinen voi olla aktiivinen mukana leikkijä, leikin rikastuttaja tai ohjaaja.

Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Yhteisöllisyys ja yhteenkuuluvuuden tunne vahvistuvat, kun lapsi oppii näkemään itsensä yhteisön jäsenenä, jolla on merkittävä ja mielekäs rooli. Osallistumisen kokemus

estää ulkopuolisuuden tunnetta, turhautumista ja ilkivaltaa. Kasvattajan on tärkeää kuunnella lapsia ja tarttua hetkiin. Savitaipaleen varhaiskasvatuksessa lapset ovat osaavia, päteviä ja arvokkaita toimijoita.

Vastuu lasten ja huoltajien osallisuuden mahdollistamisesta on varhaiskasvatuksen henkilökunnalla. Henkilöstö arvioi ja kehittää suunnittelua osallisuutta tukevaksi. Osallisuuden tavat ja menetelmät työstetään yksiköittäin monipuolisiksi ja vastaamaan yhteisön tarpeita ja toiveita. Lasten ja huoltajien osallisuus toteutuu jokaisen mahdollisuuksien ja mielenkiinnon mukaan.

Lasten osallisuus

- Oikeus iloita itsestään ja tulla huomioiduksi
- Oppiminen aikuisen turvassa
- Kokemus vaikuttamisesta, omatoimisuuden harjoittelusta ja vastuuseen kasvamisesta
- Maailman yhteinen tulkitseminen aikuisen kanssa
- Oikeus olla kuuntelevien ja lasta kunnioittavien aikuisten kasvatettavana. Aikuisten, jotka jaksavat yhä uudelleen kiinnostua lapsen maailmasta

Aikuisten vaikutus lasten osallisuuden tukijana

- Osallisuutta mahdollistavien olosuhteiden luominen
- Taito kerätä lapsesta tietoa
- Kyky hyödyntää lapsilta saatavaa tietoa
- Taito kehittää osallisuutta tukevia toimintatapoja omassa työssä

Savitaipaleen varhaiskasvatuksessa toteutetaan pienryhmätoimintaa, jonka tavoitteena on lapsen perusturvallisuuden, tunne elämän ja vuorovaikutustaitojen tukeminen. Pienryhmätyöskentelyllä myös arat lapset saavat mahdollisuuden osallistua ja tuntea osallisuutta. Pienryhmät voivat olla pysyviä tai vaihtuvia. Ryhmät voidaan muodostaa esimerkiksi kehitystaitojen, lapsen mielenkiinnon kohteiden, iän tai kaverisuhteiden mukaan tai muulla tarkoituksenmukaisella tavalla. Kasvattaja auttaa lasta liittymään osaksi pienryhmää ja sen kautta myöhemmin myös osaksi suurempaa ryhmää. Pienryhmätyöskentely tarjoaa kasvattajalle mahdollisuuden keskittyä lapsiin yksilöllisemmin, jolloin esimerkiksi havainnointia ja dokumentointia on mahdollista tehdä pitkäjänteisemmin ja keskittyneemmin.

Ihmisiä kohdellaan tasapuolisesti, lapsen yksilölliset tarpeet ja perheiden monimuotoisuus huomioiden. Erilaisuus on hyväksyttävää kuten myös se, että erilaiset lapset tarvitsevat erilaista tukea. Lapsella on oikeus ilmaista itseään ja häntä rohkaistaan ilmaisemaan omia mielipiteitään. Lapsella on oikeus olla oma persoonansa ja määritellä omat kiinnostuksen kohteensa kulttuuritaustastaan tai sukupuolestaan riippumatta.

Aikuiset ovat sukupuolisensitiivisiä ohjatessaan lapsia erilaisiin toimintoihin. Kaikilla lapsilla on oikeus leikkiä kaikenlaisia leikkejä. Jokaisella lapsella on myös oikeus opetella kaikkia taitoja.

Kulttuurien moninaisuus ja kielitietoisuus

Varhaiskasvatuksessa korostetaan henkilöstön sensitiivisyyttä sekä vuorovaikutuksessa että moninaisuuden kohtaamisessa. Henkilöstön oma toiminta, asenteet ja ammatilliset taidot vaikuttavat vuorovaikutuksen laatuun. Vuorovaikutuksessa on keskeistä herkkyyks ja aitous sekä halu ja kyky toimia moninaisten perheiden kanssa. Kaikilla perheillä on oma yksilöllinen perhekulttuurinsa, joka huomioidaan yhteistyössä. Varhaiskasvatuksessa keskustellaan eri kulttuureista ja tutustutaan lasten ja perheiden tapoihin ja kulttuureihin. Eri kulttuurit ja kielet huomioidaan oppimisympäristössä tasapuolisesti siten, että kulttuurien moninaisuus näkyy hyväksyvässä ilmapiirissä ja pedagogisissa ratkaisuissa. Henkilöstö tiedostaa, että kaikki kohtaamiset ovat myös kielenopetustilanteita.

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Savitaipaleen varhaiskasvatuksessa arvostetaan terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja. Varhaiskasvatuksen yhteisössä liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona sekä vältetään pitkäkestoista istumista. Lasten hyvinvointia edistetään antamalla mahdollisuus päivän aikana rauhoittumiseen ja lepoon sekä tarjoamalla monipuolista, terveellistä ja riittävää ravintoa. Toimintakulttuurin kehittämisessä huomioidaan yhteisön mahdollisuus toimia kiireettömässä ja keskittymistä edistävässä ympäristössä. Selkeä ja suunnitelmallinen, mutta joustava päivän rakenne edistää hyvinvointia.

Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltatilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja. Turvallisuuden edistämiseen kuuluu myös tapaturmien suunnitelmallinen ehkäisy ja seuranta, turvallisuuskasvatus sekä tiloista ja välineistä huolehtiminen.

Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntavan välttämättömyys. Arjen valinnoilla ja toimilla ilmennetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön. Varhaiskasvatuksessa edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä.

Oppimisympäristöt

Savitaipaleen varhaiskasvatuksessa yksiköiden tiloja ja lähiympäristöjä hyödynnetään monipuolisesti varhaiskasvatuksen oppimisympäristöinä. Kaikki tilat tulee olla päivittäin käytössä. Oppimisympäristöä kehitetään niin, että ne ovat leikillisiä ja tukevat lapsen toimijuutta ja osallisuutta sekä vahvistavat luovuutta, mielikuvitusta ja kannustavat yhdessä tekemiseen. Oppimisympäristöä rakentaessa kasvattajan tulee pohtia omaa esteettistä näkemystään ja kaaoksen sietokykyään. Fyysisen oppimisympäristön toimivuutta arvioidaan jatkuvasti yhdessä lasten kanssa ja havainnoiden lasten leikkejä.

Lapset ovat aktiivisesti suunnittelemassa ja rakentamassa yhteistä oppimisympäristöä ja sitä muokataan lasten ehdotusten pohjalta. Lasten vaikuttamismahdollisuuksia on arjen tilanteissa, joissa lapsi kokee tulevansa kuulluksi ja uskaltaa ilmaista ajatuksiaan. Henkilöstö arvostaa jokaisen lapsen osallisuutta ja kokemusta omasta varhaiskasvatuspäivästä ja tarjoaa välineitä sen todentamiseen.

Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa ja vierailut esimerkiksi kirjastoon, museoon, kirkkoon, teatteriin ja huoltajien työpaikoille rikastavat lasten oppimisympäristöjä. Oppimisympäristöjen suunnittelu tarjoaa myös luontevan yhteistyömahdollisuuden henkilöstön ja huoltajien välille. Savitaipaleella luonto on tärkeä osa oppimisympäristöä. Kuolimon ja metsien läheisyys mahdollistavat luonnon ja vuodenaikojen vaihtelun havainnoinnin päivittäin. Henkilöstön tehtävänä on ottaa huomioon lapsen ikätaso ja mielenkiinnon kohteet luonnossa liikkeessa. Metsäretket elävöittävät Savitaipaleen varhaiskasvatuksen arkea säännöllisesti.

Psyykkinen oppimisympäristö muodostuu hoitopaikassa vallitsevasta ilmapiiristä. Rauhallinen ja kiireetön tunnelma luo lapselle turvallisuutta ja hyvinvointia. Kun lapsi kokee hoitopaikan ilmapiirin myönteiseksi ja kannustavaksi, hän tuntee kuuluvansa yhteisöön. Kasvattaja hyödyntää positiivista pedagogiikkaa lasten ohjauksessa. Kasvattajan tehtävänä on olla aidosti läsnä ja vuorovaikutuksessa lasten kanssa. Havainnointia hyödyntämällä kasvattaja voi auttaa lasta rakentamaan sosiaalista ympäristöään ja tukemaan lapsen vuorovaikutustaitoja. Huoltajien osallisuutta lapsen psyykkiseen oppimisympäristöön voi lisätä esimerkiksi kiinnittämällä heistä kuvia, joita lapsi voi päivän aikana käydä katselemassa. Psyykkistä oppimisympäristöä arvioidaan yksiköiden tiimipalaverissa ja lasten huoltajien kanssa kahden arjen kohtaamisissa.

Sosiaalinen oppimisympäristö koostuu vuorovaikutussuhteista lasten, kasvattajien ja huoltajien välillä. Kasvattajan vastuulla on huolehtia vuorovaikutussuhteiden toimivuudesta ja hänen tehtävänä on toimia mallina vuorovaikutustilanteissa.

Pienryhmätoiminta on pedagoginen valinta, jonka avulla kasvattaja vahvistaa ja syventää ryhmänsä vuorovaikutusta.

Pienryhmätoiminta mahdollistaa lapsille turvallisen ja ennakoitavan rakenteen, jossa lapsen on helppo solmia vertaissuhteita ja suunnitella omaa tekemistään sekä omia valintojaan. Ryhmäprosessin ohjaaminen on kasvattajan tehtävä. Sen avulla kasvattaja auttaa lasta liittymään ryhmään ja kiinnittymään toimintaan. Tämä vaatii kasvattajalta sensitiivisyyttä ja aktiivista läsnäoloa. Lasten leikki- ja vuorovaikutustaidot huomioidaan pienryhmiä muodostettaessa. Pienryhmien kokoonpano ja pysyvyys voi vaihdella. Sosiaalista oppimisympäristöä arvioidaan lasten havainnoinnin ja haastattelujen pohjalta.

Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Savitaipaleen varhaiskasvatuksessa yhteistyö esiopetuksen, perusopetuksen ja sosiaali- ja terveystoimen asiantuntijoiden sekä muiden tarvittavien yhteistyökumppaneiden kanssa toteutetaan luottamuksellisesti ja lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista tukien. Moniammatillisen yhteistyön perustana on huoltajien suostumus. Yhteistyöstä eri tahojen välillä tiedotetaan huoltajia ja asioista keskustellaan ensin huoltajien kanssa. Yhteistyötä arvioidaan säännöllisesti toimintakauden aikana.

Huoltajien ja varhaiskasvatuksen yhteistyö

Huoltajien ja varhaiskasvatuksen yhteistyö on pääosin arkista kanssakäymistä ja rakentuu päivittäisistä kohtaamisista arjessa. Lisäksi varhaiskasvatuksessa järjestetään vanhempainiltoja, joissa on mahdollista kuulla ajankohtaisia kuulumisia, arvioida toimintaa ja myös verkostoitua muiden huoltajien kanssa. Yhteydenpitoon kuuluvat myös erilaiset tiedotteet ajankohtaisista asioista ja päiväkodissa käytössä olevat viikko-ohjelmat. Kodin ja varhaiskasvatuksen yhteistyön tavoitteena on luoda hyvä pohja vanhempien ja varhaiskasvatushenkilöstön väliselle suhteelle ja kasvatusyhteistyölle.

Savitaipaleen kasvatusyhteistyö perustuu vuorovaikutukselle, jossa korostuvat kuuleminen, kunnioittaminen, luottamus ja avoin vuoropuhelu. Kasvatusyhteistyö on huoltajien ja kasvattajien tietoista sitoutumista toimimaan yhdessä lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukemiseksi. Kasvatusyhteistyössä yhdistyvät huoltajien oman lapsensa tuntemus ja työntekijän asiantuntemus. Kasvatusyhteistyön periaatteet ovat läsnä kaikissa arjen vuorovaikutustilanteissa. Hyvän ja toimivan yhteistyön avulla on mahdollista aikaansaada lapselle turvallinen varhaiskasvatuksen aloitus ja lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukeva arki.

Monialainen yhteistyö Eksoten kanssa

Etelä-Karjalan maakunnassa sosiaali- ja terveystalvuluja tarjoaa Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystalvuri (Eksote). Alle kouluikäisen lapsen perheen palvelut, lasten ja nuorten ehkäisevät palvelut, lastensuojelu sekä lasten tutkimukselliset ja hoidolliset palvelut, muodostavat perhepalveluiden alueen. Lisäksi lapsille on järjestetty erikoissairaanhoidossa lastenneurologiapalvelut sekä lasten somaattisten sairauksien tutkimus ja hoito.

Eksote on keskittänyt perhepalveluita lasten ja nuorten taloihin, jotka toimivat Lappeenrannassa ja Imatralla. Talot toimivat ”matalan kynnyksen periaatteella”. Jos olet huolissasi lapsestasi tai perheestäsi, voit ilmoittautua itse asiakkaaksi soittamalla tai tulemalla paikan päälle. Useimmiten lasten ja nuorten talon palveluihin hakeudutaan yhteistyölomakkeella, joka voidaan kirjata neuvolassa tai varhaiskasvatuksessa, vanhempien suostumuksella, niin että kaikki osapuolet ovat tietoisia yhteistyölomakkeen sisällöstä.

Sosiaalihuoltolain mukaisiin lapsiperheiden palveluihin perhe voi joko itse hakeutua tai toisen viranomaisen ohjaamana Eksoten www-sivuilta löytyvällä hakemuksella (<http://www.eksote.fi/sosiaalipalvelut/lapsiperheet-ja-nuoret>) tai olemalla puhelimitse yhteydessä sosiaalityöntekijään. Lapsiperheiden peruspalveluja ovat perhetyö, sosiaalityö ja -neuvonta, lapsiperheiden kotipalvelu, tukihenkilö - ja tukiperhetoiminta sekä muut hyvinvoinnille välttämättömät sosiaalipalvelut.

Neuvolapalvelut järjestetään Etelä-Karjalassa lähipalveluna 12 toimipisteessä, ja niitä käyttävät pääsääntöisesti kaikki lapsiperheet. Laajaan terveystarkastukseen sisällytetään varhaiskasvatuksen henkilöstön arvio alle kouluikäisen lapsen selviytymisestä ja hyvinvoinnista varhaiskasvatuksessa huoltajan kirjallisella suostumuksella. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan antama arvio on tärkeä osa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin arviointia sekä tuen tarpeiden varhaista tunnistamista monialaisessa yhteistyössä.

Paikallisena yhteistyömuotona Savitaipaleella ovat neuvolan terveydenhoitajan tekemät päiväkotikäynnit ja konsultaatiot. Vanhempien, varhaiskasvatuksen ja neuvolan yhteistyöllä on suuri merkitys lapsen kokonaiskehityksen arvioinnissa ja seurannassa. Henkilöstön monipuoliset havainnot pitkältä aikaväliltä auttavat vanhempaa ja neuvolan työntekijää hahmottamaan lapsen persoonaa ja hänen kehitystään. Varsinainen kehityksen arviointi tehdään neuvolassa

Neuvola ja varhaiskasvatus ovat yhteistyössä kehittäneet lomakkeet, joita käytetään lapsen 1½-vuotis - ja 4-vuotisneuvolatarkastusten yhteydessä. Lomakkeiden tarkoitus on vahvistaa varhaiskasvatuksen ja neuvolan moniammatillista yhteistyötä lapsen parhaaksi. Lomakkeilla kerätään tietoa huoltajilta, varhaiskasvatuksesta ja neuvolasta.

Varhaiskasvatuksessa käydään lomakkeitten ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman pohjalta keskustelu huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksessa laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa voidaan käyttää 1½-vuotiaan lapsen kohdalla edellä mainitun lomakkeen sijaan.

Varhaiskasvatuksen henkilökunnan antama arvio on tärkeä osa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin arviointia sekä tuen tarpeiden varhaista tunnistamista monialaisessa yhteistyössä.

Lappeenrannan kaupunki on yhdessä Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden kanssa kehittänyt ”Yhteisen työn mallia”, jonka avulla pyritään tukemaan perheitä ja lapsia yhdessä ja oikea-aikaisesti. Tavoitteena on tuottaa lisäarvoa asiakkaille, nopeuttaa avunsaantia ja tukiprosesseja, lisätä toimijoiden keskinäistä yhteistyötä, poistaa päällekkäistä työtä, lapsen asian eteneminen sekä jatkuva toiminnan kehittäminen. Verkostopalaverissa Eksoten ja varhaiskasvatuksen edustajat yhdessä huoltajien kanssa määrittävät yhteisen työn sopimukseen tavoitteet, lapsen vahvuudet sekä toimenpiteet, joihin kukin omalta osaltaan sitoutuu.

Seurakunnan lapsityön ja varhaiskasvatuksen yhteistyö

Huoltajat päättävät lapsen osallistumisesta seurakunnan kanssa järjestettävään yhteistyöhön. Yhteistyö koostuu pääasiassa yksiköissä järjestettävistä seurakuntahetkistä sekä tutustumiskäynneistä ja tapahtumista esimerkiksi kirkossa. Seurakunnan kanssa tehtävässä yhteistyössä keskeistä on suunnitelmallisuus ja eri varhaiskasvatuksen yksiköiden tavoitteita ja teemoja tukevat toimintatavat ja käytännöt. Lapsen osallisuuteen panostetaan. Savitaipaleen kuntastrategia ”Sydämellä, sovussa ja sisulla”, näkyy myös seurakunnan järjestämissä seurakuntahetkissä.

Yhteistyö kunnan muiden toimijoiden kanssa

Lähtökohtana varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen yhteistyölle on toimia vuorovaikutuksessa siten, että koulun aloittaminen on mahdollisimman luonteva osa lapsen elämää. Yhteistyö perusopetuksen kanssa tiivistyy lapsen ollessa esiopetusikäinen. Varhaiskasvatuksen yksiköt sijaitsevat koulun läheisyydessä ja monimuotoinen yhteistyö koulujen välillä on luontevaa. Koulun liikuntapaikat ja piha-alueet ovat myös varhaiskasvatuksen käytössä. Yhteenkuuluvuuden tunnetta vahvistavat yhteiset tapahtumat sekä henkilöstön yhteiset koulutukset. Varhaiskasvatukset yksiköt toimivat myös 8. ja 9. luokkalaisten työelämään tutustumispaikkoina.

Varhaiskasvatus ja Savitaipaleen ruokahuolto vastaavat yhdessä lasten terveellisestä ravinnosta. Savitaipaleen ruokahuolto valmistaa ateriat ikäihmisten, lasten, oppilaiden ja

eritysryhmien tarpeisiin, henkilöstöruokailuun sekä erilaisiin koulutuksiin, tapahtumiin ja kokouksiin. Aterioiden suunnittelussa käytetään kouluruokasuosituksia. Ateriatilaukset tehdään päivittäin sähköisen tilausjärjestelmän kautta. Ateriakasvatussyhteistyötä toteutetaan erilaisin juhlin, teemaviikoin (esim. lempiruokaviikko ja kansainvälinen ruokaviikko). Ruokahuolto tukee ateriakasvatustoimintaa myös tarjoamalla kasvatust materiaalia. Ruokahuollon ja varhaiskasvatuksen henkilöstö osallistuvat myös yhteisiin koulutustilaisuuksiin.

Osa Savitaipaleen varhaiskasvatussyksiköistä on saanut Makuuakkoiset-diplomin, joka on Ammattikeittiöosaajat ry:n myöntämä päiväkotikohtainen tunnustus ravitsemuksellisesti, kasvatuksellisesti ja ekologisesti kestävä päiväkotiruokailun edistämisestä. Diplomi on haettu yhteistyössä ruokahuollon kanssa.

Kulttuuritoimi ja varhaiskasvatus järjestävät yhdessä lapsille erilaisia kulttuurikokemuksia, kuten säännölliset elokuvahetket, erilaiset teatteriesitykset ja työpajat. Varhaiskasvatuksen ja kirjaston yhteistyöhön kuuluu satuhetkiä ja kirjastokäyntejä, joissa lapset valitsevat kirjoja luettavaksi. Lapsiryhmät voivat vierailla kirjastossa omatoimisesti sen aukioloaikoina tai varata ohjatun kirjastoajan. Kirjastossa järjestetään erilaisia näyttelyitä, joihin varhaiskasvatus tutustuu aktiivisesti. Kirjasto tarjoaa myös mahdollisuuden varhaiskasvatuksen omien näyttelyiden ideoimiseen ja järjestämiseen. Yhteistyön tavoitteena on tukea monilukutaidon kehittymistä, lukuinnon herättämistä ja toisaalta tutustuttaa lapsia kirjaston palveluihin ja opastaa etsimään tietoa.

Etelä-Karjalan lastenkulttuurikeskus Metku on koko maakunnan laajuinen lastenkulttuurin verkosto. Metkun tavoitteena on monipuolistaa ja kehittää lasten ja nuorten kulttuuripalveluja Etelä-Karjalan alueella. Ajatuksena on kulttuurin ja taiteen kuuluminen tasapuolisesti kaikille. Savitaipaleella toimii Metku- yhdyshenkilö, joka suunnittelee kulttuuritoimintaa yhteistyössä lastenkulttuurikeskus Metkun kanssa.

Varhaiskasvatus pyrkii lisäämään yhteistyötä ja vuorovaikutusta päättävien tahojen (kunnanvaltuusto, kunnanhallitus sekä lautakunnat ja johtotyhmä) kanssa. Yhteistyötä voidaan syventää esim. vierailuilla ja tapaamisilla.

Oppilaitokset

Alueen oppilaitosten kanssa tehdään tutkimus-, koulutus- ja harjoitteluyhteistyötä. Kunta tarjoaa mahdollisuuden opiskelijoiden harjoitteluun, opinnäytetöihin ja projektiopintoihin.

5. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen

5.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys

Varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ja sen toteuttamista kuvaa kokonaisvaltaisuus. Tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä laaja-alaista osaamista (kuvio 1). Pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. Lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessä ideoima sekä henkilöstön johdolla suunniteltu toiminta täydentävät toisiaan. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta läpäisee kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden.

*Kuvio 1.
Varhaiskasvatuksen
pedagogisen
toiminnan viitekehys*

Tavoitteellisen toiminnan perustan luovat arvoperusta (luku 2.4), oppimiskäsitys (luku 2.5), niihin pohjautuva toimintakulttuuri (luku 3) sekä monipuoliset oppimisympäristöt (luku 3.2), yhteistyö (luku 3.3) ja työtavat (luku 4.3). Lasten mielenkiinnon kohteet ja tarpeet sekä heidän kasvuympäristönsä liittyvät merkitykselliset asiat ovat toiminnan suunnittelun lähtökohtana. Lähtökohtana ovat myös luvussa 4.5 kuvatut oppimisen alueet. Laadukkaan pedagogisen toiminnan edellytyksenä on suunnitelmallinen dokumentointi, arviointi ja kehittäminen (luvut 4.2 ja 7). Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ohjaavat osaltaan toiminnan suunnittelua (luku 3.7.)

Pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita tarkennetaan paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa. Tavoitteita tarkennettaessa otetaan huomioon varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot, niiden henkilöstörakenne ja muut ominaispiirteet. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmat (luku 1.3) ovat lapsiryhmän toiminnan suunnittelun lähtökohtia. Toimintaa toteutetaan niin, että jokaisella lapsella on oikeus edetä oppimisessaan siten, että varhaiskasvatuksesta ja esiopetuksesta muodostuu lapselle mielekäs jatkumo.

5.2 Pedagoginen dokumentointi

Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen keskeinen työmenetelmä. Se on jatkuva prosessi, jossa havainnot, dokumentit ja niiden vuorovaikutuksellinen tulkinta muodostavat ymmärrystä pedagogisesta toiminnasta. Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa lasten ja huoltajien osallistumisen toiminnan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen.

Pedagoginen dokumentointi tuottaa tietoa lasten elämästä, kehityksestä, kiinnostuksen kohteista, ajattelusta, oppimisesta ja tarpeista sekä lapsiryhmän toiminnasta konkreettisella ja monipuolisella tavalla. Yksittäisten dokumenttien, esimerkiksi valokuvien, piirrosten tai henkilöstön havaintojen, avulla voidaan yhdessä lasten kanssa tarkastella heidän kehitystään ja oppimistaan. Lasten jo saavuttamat tiedot ja taidot, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet tulevat näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin kautta ja ovat toiminnan suunnittelun perusta.

Suunnitelmallisen dokumentoinnin tavoitteena on, että henkilöstö oppii tuntemaan yksittäistä lasta, ymmärtämään lasten välisiä suhteita sekä ryhmän henkilöstön ja lasten välisen vuorovaikutuksen luonnetta. Pedagogisen dokumentoinnin tarkoitus on toteuttaa varhaiskasvatusta lapsilähtöisesti. Dokumentoinnin avulla saatuja tietoja ja ymmärrystä hyödynnetään esimerkiksi työtapojen, oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden, menetelmien ja sisältöjen jatkuvassa muokkaamisessa lasten kiinnostusta ja tarpeita vastaavaksi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on osa pedagogisen dokumentoinnin prosessia (luku 1.3). Suunnitelmallista pedagogista dokumentointia tarvitaan myös lasten kehityksen ja oppimisen tuen tarpeiden arvioinnissa (luku 5).

Pidemmältä aikaväliltä kootut dokumentit ovat tärkeä osa pedagogisen toiminnan arviointia ja henkilöstön toiminnan itsearviointia (luku 7.1).

5.3 Monipuoliset työtavat

Työtapojen valintaa ohjaavat varhaiskasvatukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten ikä, tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Toiminnalliset sekä luovuutta ja osallisuutta edistävät työtavat ovat lapsille luontevia oppimisen tapoja. Tällaisia ovat esimerkiksi lasten omaehtoinen ja ohjattu leikki, tutkiminen, liikkuminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu. Tieto- ja viestintäteknologiaa hyödynnetään toiminnassa. Monipuoliset työtavat ovat sekä oppimisen väline että opetteluun kohde. Tämän vuoksi on tärkeää, että henkilöstö ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja erikokoisissa ryhmissä sekä itsenäisesti. Työskenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselemään ja ihmettelemään sekä päättelämään ja ratkaisemaan ongelmia yhdessä.

Henkilöstöltä edellytetään ammattitaitoa ja herkkyyttä tunnistaa eri tilanteiden pedagogisia mahdollisuuksia. Tämä näkyy muun muassa taitona havaita lasten aloitteita ja tunnetiloja sekä muuttaa ja suunnata omaa toimintaansa niiden mukaisesti. Pienempien lasten aloitteet ovat usein kehollisia ja sanattomia, joten niiden ymmärtäminen ja niihin vastaaminen edellyttävät henkilöstöltä sensitiivistä läsnäoloa ja lapsen hyvää tuntemista.

Lapset ottavat osaa työtapojen suunnitteluun ja valintaan omien edellytystensä mukaisesti. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan sekä kokeilla erilaisia työtapoja. Työtapojen vaihteleva käyttö tarjoaa eri-ikäisille ja eri tavoin oppiville lapsille onnistumisen kokemuksia. Monipuoliset työtavat edellyttävät monipuolisia oppimisympäristöjä. Työtapojen käytössä hyödynnetään henkilöstön ja lasten osaamista sekä kokeillaan ja kehitetään uusia työtapoja.

5.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Leikki on keskeinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tarjota lapsille mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin. Leikki edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Leikissä lapsi oppii, mutta lapselle itselleen leikki ei ole tietoisesti oppimisen väline vaan tapa olla ja elää sekä hahmottaa maailmaa. Kokemukset, jotka herättävät lapsissa tunteita, uteliaisuutta ja kiinnostusta, virittävät leikkiin.

Lapselle leikin merkitys syntyy leikistä itsestään. Leikki tuottaa lapsille iloa ja mielihyvää. Leikkiessään lapset ovat aktiivisia toimijoita: he jäsentävät ja tutkivat ympäröivää maailmaa, luovat sosiaalisia suhteita sekä muodostavat merkityksiä kokemuksistaan. Leikissä lapset rakentavat käsitystä itsestään ja muista ihmisistä. Leikkiessään lapset sekä jäljittelevät että luovat uutta ja muuntavat näkemäänsä. Samalla he mallintavat ja testaavat haaveitaan ja toiveitaan. Mielikuvitus mahdollistaa sen, että lapset voivat kokeilla erilaisia rooleja ja ideoita, joita he muuten eivät voisi toteuttaa. Leikkiessään lapset voivat käsitellä itselleen vaikeita kokemuksia. Leikissä on turvallista kokeilla, yrittää ja erehtyä.

Leikissä yhdistyvät keskeiset oppimista edistävät elementit: innostus, yhdessä tekeminen ja omien taitojen haastaminen. Leikki kehittyy ja saa eri muotoja kokemusten karttuessa. Henkilöstön ja lasten sekä lasten keskinäinen vuorovaikutus luovat perustan ajattelun ja kielen kehitykselle sekä kehittyville leikki-aitoille. Lapset havainnoivat, kokeilevat ja oppivat yhteisön sääntöjä leikissä. Ryhmässä leikkiessään lapset oppivat säätelemään tunteitaan ja tahtomistaan sekä huomioimaan toisten ihmisten näkökulmia. Yhteisöllisyys kasvaa leikin kautta ja vahvistaa myönteistä tunneilmastoa.

Leikki on varhaiskasvatuksen keskeinen työtapana. Pedagogisessa toiminnassa voidaan leikin juonen kehittämisessä ja leikkimaailmojen rakentamisessa yhdistää esimerkiksi draamaa, improvisaatiota tai satuja. Henkilöstön tulee tiedostaa keskittyneen tutkimisen, spontaanin luovan ilmaisun sekä vauhdikkaiden liikunta- ja peuhausleikkien merkitys lasten hyvinvoinnille ja oppimiselle. Eri tilanteita voi rikastaa leikinomaisuudella. Lorut, sanaleikit, laulut ja yhteinen hassuttelu vahvistavat myönteistä ilmapiiriä, mikä tukee oppimista ja hyvinvointia.

Henkilöstön tehtävä on turvata leikin edellytykset, ohjata leikkiä sopivalla tavalla ja huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti. Henkilöstön tulee suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti tukea lasten leikin kehittymistä sekä ohjata sitä joko leikin ulkopuolelta tai olemalla itse mukana leikissä. Henkilöstön fyysinen ja psyykinen läsnäolo tukee lasten välistä vuorovaikutusta ja ehkäisee ristiriitatilanteiden syntymistä.

Henkilöstön tulee havainnoida ja dokumentoida lasten leikkiä. Leikin havainnointi lisää henkilöstön ymmärrystä lasten ajattelusta ja kiinnostuksen kohteista sekä heidän tunteistaan ja kokemuksistaan. Havaintoja käytetään leikin ja muun toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa. Henkilöstöltä edellytetään herkkyyttä ja ammattitaitoa sekä sukupuolisensitiivisyyttä havaita lasten leikkialoitteita ja vastata niihin sopivalla tavalla.

Pitkäkestoiseen leikkiin tarvitaan aikaa, rauhaa ja tilaa sekä sopivia ja lasten saatavilla olevia leikkivälineitä ja materiaaleja. Oppimisympäristöjen tulee joustaa leikkien mukaan, sillä leikit eivät välttämättä pysy paikallaan niille nimetyissä tiloissa.

Lasten kulttuurin ja lapsille suunnatun median tunteminen auttaa henkilöstöä ymmärtämään lasten leikkejä. Myös erilaiset pelit ja digitaaliset välineet tarjoavat niihin monenlaisia mahdollisuuksia. Leikkiin kannustavassa oppimisympäristössä myös aikuinen on oppija. Henkilöstö keskustelelee leikin merkityksestä ja lasten leikkeihin liittyvistä havainnoista huoltajien kanssa. Tällä tavoin voidaan edistää leikkien jatkumista kotona tai varhaiskasvatuksessa.

5.5 Oppimisen alueet

Oppimisen alueet kuvaavat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Ne ohjaavat henkilöstöä monipuolisen ja eheytetyn pedagogisen tai lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Tapa, jolla oppimisen alueiden tavoitteita käsitellään toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa yhdessä lasten kanssa. Lapsilla on oikeus saada monipuolisia kokemuksia oppimisen eri alueista. Oppimisen alueet eivät ole erikseen toteutettavia, toisistaan irrallisia kokonaisuuksia, vaan niiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan lasten mielenkiinnon kohteiden ja osaamisen mukaisesti. Oppimisen alueet on ryhmitelty esiopetussuunnitelman perusteiden⁸³ mukaisesti viideksi kokonaisuudeksi:

- Kielten rikas maailma
- Ilmaisun monet muodot
- Minä ja meidän yhteisömme
- Tutkin ja toimin ympäristössäni
- Kasvan, liikun ja kehityn

Eheytetty pedagoginen toiminta mahdollistaa asioiden ja ilmiöiden laaja-alaisen tarkastelun ja tutkimisen. Lasten mielenkiinnon kohteet ja kysymykset ovat toiminnan keskeinen lähtökohta. Aihepiirit voivat nousta esimerkiksi leikeistä, saduista, retkistä tai spontaaneista vuorovaikutustilanteista lasten ja henkilöstön kesken, vaihtelee valittujen aihepiirien, tilanteiden ja lasten oppimisen mukaan. Henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että pedagoginen toiminta edistää eri-ikäisten lasten kehitystä ja oppimista.

⁸³ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

Kielten rikas maailma

Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten **kielellisten taitojen** ja **valmiuksien** sekä **kielellisten identiteettien** kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin. Kielen kehityksen tukeminen kytkeytyy lapsen monilukutaidon kehittymiseen (luku 2.7). Lisäksi se on yhteydessä muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvään laaja-alaiseen osaamiseen. Kehittyvät kielelliset taidot avaavat lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen.

Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Sen avulla lapsi ottaa haltuun erilaisia tilanteita ja asioita sekä toimii vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ilmaisee itseään ja hankkii tietoa. Lasten kielellistä kehitystä tukee monipuolinen varhaiskasvatuksen kieliympäristö sekä yhteistyö huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksessa lapsille annetaan kannustavaa ja johdonmukaista palautetta heidän kielenkäyttö- ja vuorovaikutustaidoistaan.

Lapset voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä, joiden kehittyminen ja käyttäminen voi olla tilanteittain eriytynyttä. Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä. Kotien tavat käyttää kieltä ja olla vuorovaikutuksessa vaihtelevat, ja kodeissa voidaan puhua useita kieliä. Kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta tehdään varhaiskasvatuksessa näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa. Tämä osaltaan tukee lasten kielellisten identiteettien kehittymistä. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia varhaiskasvatuksessa käsitellään luvussa 4.6.

Kielen oppimisen kannalta on tärkeää tiedostaa, että samanikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. **Kielelliset identiteetit kehittyvät**, kun lapsia ohjataan ja tuetaan kielellisten taitojen ja valmiuksien keskeisillä osa-alueilla.

Kuvio 2. Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet varhaiskasvatuksessa

Vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta lasten kokemukset kuulluksi tulemisesta ja siitä, että heidän aloitteisiinsa vastataan, ovat tärkeitä. Henkilöstön sensitiivisyys ja

reagointi myös lasten non-verbaaleihin viesteihin on keskeistä. Vuorovaikutustaitojen kehittymistä tuetaan kannustamalla lapsia kommunikoimaan toisten lasten ja henkilöstön kanssa.

Lasten **kielen ymmärtämisen taitoja** tuetaan runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Johdonmukainen toiminnan sanallistaminen ja keskusteleminen tukevat lasten sanavarannon kehittymistä. Erilaisissa varhaiskasvatuksen tilanteissa käytetään kuvailevaa ja tarkkaa kieltä. Tarvittaessa käytetään kuvia, esineitä ja tukiviittomia.

Lasten **puheen tuottamisen taitojen** kehittymistä seurataan ja ohjataan. Lapsia rohkaistaan puhumaan eri tilanteissa sekä aikuisten että toisten lasten kanssa. Tämä auttaa lapsia käyttämään ja ymmärtämään puhuttua kieltä. Lasten kanssa kiinnitetään vähitellen huomiota myös äänensävyihin ja äänenpainoihin.

Lasten **kielen käyttötaitoja** ohjataan ja kielen käyttöä pohditaan yhdessä lasten kanssa eri tilanteissa. Tavoitteena on tilannetietoisien kielen käytön vahvistuminen. Lasten kanssa harjoitellaan kertomista, selittämistä ja puheen vuorottelua. Lisäksi eläytyminen, huumorin käyttö sekä hyvien tapojen opettelu vahvistavat lasten kielen käyttötaitoja. Tutustuminen erilaisiin teksteihin tukee kielen käyttötaitojen kehittymistä ja auttaa lapsia havaitsemaan puhutun ja kirjoitetun kielen eroja.

Lasten kielellinen ilmaisu monipuolistuu, kun heidän **kielellinen muistinsa** ja **sanavarantonsa** laajenee. Henkilöstön tehtävä on tukea tietoisesti tätä kehitystä. Kielellisen muistin kehittymistä tukevat esimerkiksi lorujen ja laululeikkien käyttö. Kielellä leikittely, nimeäminen sekä kuvaavien sanojen käyttäminen edistävät lasten kielellisen muistin ja sanavarannon kehittymistä. Kiireetön keskustelu ja lukeminen sekä tarinoiden kerronta tarjoavat mahdollisuuksia pohtia sanojen ja tekstien merkityksiä ja opetella uusia käsitteitä asiayhteyksissä.

Lähiympäristön eri kielten havainnointi tukee lasten **kielitietoisuuden kehittymistä**. Henkilöstön tehtävänä on herättää ja lisätä lasten kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä sekä vähitellen myös lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kielen havainnoinnin ja tutkimisen avulla suunnataan lasten huomiota sanojen merkityksistä kielen muotoihin ja rakenteisiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äänteisiin. Lapsia rohkaistaan kirjoittamaan ja lukemaan leikillisesti.

Varhaiskasvatuksessa käytetään rikkaita ja vaihtelevia tekstejä. Lasten kanssa tutustutaan monipuolisesti lastenkirjallisuuteen. Lapsille kerrotaan tarinoita, ja heitä kannustetaan itse keksimään niitä. Lasten kertomuksia, loruja ja sanallisia viestejä dokumentoidaan. Monilukutaitoa tukevassa varhaiskasvatuksessa puheen rinnalla käytetään muun muassa visuaalisia, auditiivisia ja audiovisuaalisia viestejä sekä tekstejä.

Ilmaisun monet muodot

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tavoitteellisesti tukea lasten **musiikillisen, kuvallisen** sekä **sanallisen** ja **kehollisen ilmaisun** kehittymistä sekä tutustuttaa heitä eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön. Lasten ilmaisulle on luonteenomaista kokonaisvaltaisuus ja ilmaisun eri muotojen luova yhdisteleminen. Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvaa sekä valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja luovat merkityksiä erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Kyky kuvitella ja luoda mielikuvia on keskeistä myös lapsen eettisen ajattelun kehittymiselle. Kulttuuriperintöön, taiteeseen ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osaamista myös monilukutaidon sekä osallistumisen ja vaikuttamisen osa-alueilla.

Kulttuuri on tärkeä osa lapsen identiteettiä. Varhaiskasvatuksessa lapsille tarjotaan mahdollisuuksia nähdä ja kokea monipuolisesti taidetta ja muuta kulttuuria. Taiteeseen ja kulttuuriin liittyvät kokemukset vahvistavat lasten kykyä omaksua, käyttää ja tuottaa kulttuuria. Samalla lapset oppivat ymmärtämään taiteen ja kulttuuriperinnön merkitystä ja arvoa.

Ilmaisun eri muodot tarjoavat lapsille keinoja kokea ja hahmottaa maailmaa heitä puhuttelevalla ja innostavalla tavalla. Taiteellinen ilmaisu tarjoaa lapsia motivoivia keinoja havaintojen, tunteiden ja luovan ajattelun näkyväksi tekemiseen. Ilmaisun eri muotoihin tutustutaan moniaistisesti, erilaisia työtapoja, oppimisympäristöjä sekä lähiympäristön kulttuuritarjontaa hyödyntäen. Oppimisympäristöjen esteettisyys, innostavuus, saatavilla olevat monipuoliset välineet ja materiaalit sekä riittävä ohjaus ovat merkityksellisiä ilmaisumuotoihin tutustuttaessa.

Taidekasvatus sisältää sekä spontaania että ennalta suunniteltua toimintaa. Ilmaisun ja oppimisen prosesseissa korostuu kokeilu, tutkiminen, tekemisen eri vaiheiden harjoittelu ja niiden dokumentointi. Jokaisen lapsen yksilöllistä ilmaisua tuetaan ja lasten yhteisille luoville prosesseille annetaan riittävästi aikaa ja tilaa. Henkilöstön, lasten ja yhteistyökumppaneiden erityisosaamisen hyödyntäminen rikastuttaa taidekasvatusta.

Varhaiskasvatuksen **musiikillisen ilmaisun** tavoitteena on tuottaa lapsille musiikillisia kokemuksia sekä vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Lapsia ohjataan elämykselliseen kuuntelemiseen ja ääniympäristön havainnointiin. Lasten valmiudet hahmottaa musiikkia sekä äänen kestoa, tasoa, sointiväriä ja voimaa kehittyvät leikinomaisen musiikillisen toiminnan kautta. Heidän kanssaan lauletaan, loruillaan, kokeillaan erilaisia soittimia, kuunnellaan musiikkia ja liikutaan musiikin mukaan. Lapset saavat kokemuksia perussykkeestä, sanarytmeistä ja kehosoitamisesta. Lapsia

rohkaistaan käyttämään mielikuvitustaan ja ilmaisemaan musiikin herättämiä ajatuksia ja tunteita esimerkiksi kertoen, kuvallisesti ilmaisten tai tanssien. Lapset saavat myös kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä sekä pienimuotoisten musiikkiesitysten harjoitteluprosesseista ja esiintymistilanteiden tuomasta onnistumisen ilosta.

Kuvallisen ilmaisun tavoitteena on kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Lapsilla on mahdollisuus nauttia kuvien tekemisestä sekä saada esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteen äärellä. Lapset harjoittavat kuvallista ajatteluaan, havainnointiaan ja kuvien tulkintaa monipuolisen kuvailmaisun avulla. Kuvan tekemisen taitoja kehitetään moniaistisesti sekä yhteyksiä muihin ilmaisun muotoihin rakentaen. Lapset kokeilevat erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja esimerkiksi maalaamalla, piirtämällä, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tekemiään kuvia, taideteoksia, mediasisältöjä, esineitä sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

Suunnittelutaitoja, luovaa ongelmaratkaisua, rakenteiden, materiaalien ja tekniikoiden tuntemusta harjoitellaan käsityöllisen toiminnan kuten muovailun, rakentelun, ompelun ja nikkaroinnin avulla. Käsityöllisen toiminnan ja ilmaisun tavoitteena on tarjota lapsille tekemisen, kokemisen ja oivaltamisen iloa sekä nautintoa työskentelystä, jossa oma luovuus ja kädenjälki näkyvät. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia itse kokeilla, tutkia ja yhdistellä erilaisia pehmeitä ja kovia materiaaleja sekä opetella työskentelyssä tarvittavia tekniikoita. Lapset saavat ideoida ja toteuttaa erilaisia teoksia ja esineitä. Lasten käsityöllisessä toiminnassa voidaan tarkastella ja hyödyntää sekä lasten taustoihin liittyviä että paikallisia käsityöperinteitä.

Lapsia rohkaistaan **sanalliseen ja keholliseen ilmaisuun** esimerkiksi draaman, tanssin ja leikin keinoin. Tavoitteena on, että harjoitukset ja leikit tarjoavat lapsille mahdollisuuden monipuoliseen kielelliseen ja keholliseen kokemukseen, ilmaisuun ja viestintään. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työstetään yhdessä. Lapset saavat kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitellusta, toteutetusta ja arvioidusta luovasta prosessista. Toiminnassa hyödynnetään monipuolisesti esimerkiksi lastenkirjallisuutta, sanataidetta, teatterin eri muotoja, tanssia ja sirkusta.

Minä ja meidän yhteisömme

Lasten elinpiiri laajenee heidän aloittaessaan varhaiskasvatuksen kodin ulkopuolella. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat

toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Varhaiskasvatuksen tehtävä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Tehtävää lähestytään **eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden** sekä **median** näkökulmista. Toiminnassa voidaan käyttää monipuolisesti esimerkiksi satuja, musiikkia, kuvataidetta, leikkiä, draamaa, erilaisia mediasisältöjä sekä vierailijoita, vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia. Minä ja meidän yhteisömme -oppimisen alue tukee erityisesti lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (luku 2.7).

Eettisen ajattelun taitojen kehittymistä tuetaan pohtimalla lasten kanssa eri tilanteissa esiintyviä tai lapsia askarruttavia eettisiä kysymyksiä. Teemat voivat liittyä esimerkiksi ystävyyteen, oikean ja väärän erottamiseen, oikeudenmukaisuuteen tai pelon, surun ja ilon aiheisiin. Eettisiä kysymyksiä käsitellään lasten kanssa niin, että he voivat tuntea olonsa turvallisiksi ja hyväksytyiksi. Lasten kanssa pohditaan myös ryhmän sääntöjä ja niiden perusteita.

Varhaiskasvatuksen **katsomuskasvatuksessa** yhteisen tutustumisen kohteena ovat ensisijaisesti lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja muut katsomukset. Uskonnottomuutta tarkastellaan katsomusten rinnalla. Tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin katsomuksiin ja niihin liittyviin perinteisiin. Luontevia tapoja tarkastella katsomuksia ovat esimerkiksi vuodenkiertoon liittyvät juhlat ja tapahtumat sekä päivittäiset tilanteet, kuten pukeutuminen tai ruokailu. Lasten ihmettelylle annetaan tilaa, ja heidän kanssaan pohditaan heitä askarruttavia elämänskysymyksiä.

Katsomuskasvatuksessa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen ja kunnioittaen. Katsomuskasvatus tukee muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (ks. luku 2.7).

Lähiyhteisön menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa historiallisiin asioihin sekä hyvän tulevaisuuden rakentamiseen. Lisäksi tarkastellaan lasten kasvuympäristöjen moninaisuutta.

Lapsille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Tärkeitä tiedon lähteitä ovat lapset ja heidän henkilöhistoriansa, lähiyhteisön jäsenet, esineistöt ja ympäristöt. Lisäksi voidaan hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta heidän omasta kulttuuriperinnöstään. Menneeseen aikaan voidaan tutustua esimerkiksi lasten isovanhempien lapsuuden leikkien ja musiikin avulla.

Nykyhetkeä tarkastellaan käsittelemällä lasten kanssa heitä askarruttavia tai kiinnostavia ajankohtaisia asioita. Lasten kanssa tarkastellaan myös lähiyhteisön moninaisuutta sitä kunnioittaen. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuus. Tavoitteena on kasvattaa lapsia ymmärtämään, että ihmiset ovat erilaisia mutta samanarvoisia.

Menneisyyden ja nykyisyyden lisäksi on tärkeää pohtia tulevaisuutta ja sitä, miten voimme vaikuttaa suotuisan tulevaisuuden toteutumiseen. Tulevaisuuden pohdinta voi liittyä esimerkiksi tulevan vuodenajan leikkien tai oman oppimisympäristön suunnitteluun. Lasten kanssa voidaan esimerkiksi rakentaa tulevaisuuden mielikuvitusmaailmoja tai pohtia tulevaa lapsia kiinnostavien ammattien kautta.

Varhaiskasvatuksessa **mediakasvatuksen** tehtävänä on tukea lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään yhteisössään. Lasten kanssa tutustutaan eri medioihin ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä. Lasten elämään liittyvää mediasisältöä ja sen todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla harjoitellaan kehittyvää lähde- ja mediakriittisyyttä. Lapsia ohjataan käyttämään mediaa vastuullisesti ottaen huomioon oma ja toisten hyvinvointi. Mediassa esiintyviä teemoja voidaan käsitellä lasten kanssa esimerkiksi liikunnallisissa leikeissä, piirtämällä tai draaman keinoin.

Tutkin ja toimin ympäristössäni

Varhaiskasvatuksen tehtävä on antaa lapsille valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää ympäristöään. Lapsia ohjataan tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja rakennetussa ympäristössä. Varhaiskasvatus tukee lasten **matemaattisen ajattelun** kehittymistä sekä vahvistaa myönteistä suhtautumista matematiikkaan. Varhaiskasvatukseen sisältyy myös **ympäristökasvatusta** ja **teknologiakasvatusta**. Oppimisympäristöihin liittyvät omakohtaiset havainnot, kokemukset ja elämykset auttavat lapsia ymmärtämään syy- ja seuraussuhteita sekä kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Lasten kehittyvä taito nimetä asioita sekä käyttää erilaisia käsitteitä edistää monilukutaitoa.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa **matemaattisen ajattelun** eri vaiheissa oleville lapsille. Lapset tutustuvat matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisen ja leikinomaisen toiminnan myötä. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota päivittäisissä tilanteissa ja lähiympäristössä muotoihin, määriin ja muutoksiin. Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan ilmaisemalla ja tarkastelemalla niitä esimerkiksi kehollisesti tai eri välineiden ja kuvien avulla. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia luokitella, vertailla ja asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia ja muutoksia. Lapsia kannustetaan myös

oppimisympäristöön liittyvien ongelmien löytämisessä, pohtimisessa ja päättelyssä sekä ratkaisujen etsimisessä.

Lukukäsitteen kehittymistä tuetaan monipuolisesti vuorovaikutteisissa tilanteissa, esimerkiksi leikkiä ja lapsia houkuttelevia materiaaleja hyödyntäen. Lapsia innostetaan havainnoimaan lukumääriä ympäristöstä ja taitojen karttuessa liittämään ne lukusanaan ja numeromerkkeihin taitojensa mukaan. Lukujonotaitoja ja nimeämistä voidaan kehittää esimerkiksi lorujen ja riimien avulla. Lasten kanssa kokeillaan mittaamista ja harjoitellaan sijainti- ja suhdekäsitteitä esimerkiksi liikuntaleikeissä, piirtäen tai eri välineiden avulla.

Erilaisilla harjoituksilla tuetaan lasten tilan ja tason hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan kappaleita ja muotoja sekä leikkimään niillä. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Aikakäsitettä avataan esimerkiksi vuorokauden- ja vuodenaikojä havainnoimalla.

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestäväää elämäntapaa. Ympäristökasvatus sisältää kolme ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Lähiluonto sekä rakennettu ympäristö ovat sekä oppimisen kohteita että oppimisympäristöjä.

Luonnossa ja rakennetussa ympäristössä retkeily sekä ympäristön tutkiminen ovat tärkeää osa varhaiskasvatusta. Myönteisten kokemusten kautta lapsi oppii nauttimaan luonnosta ja lähiympäristöstä ja hänen ympäristösuhteensa vahvistuu. Luonnon ilmiöitä havainnoidaan eri aistein ja eri vuodenaikoina. Niistä keskustellaan ja niitä tutkitaan. Samalla opetellaan ympäristöön liittyvien käsitteiden käyttöä. Eri kasvi- ja eläinlajien tunnistamisen harjoittelu vahvistaa luonnon tuntemusta. Lasten kanssa opetellaan etsimään tietoa heitä kiinnostavista asioista. Luonto voi olla myös esteettisen kokemisen ja rauhoittumisen paikka.

Lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä. Ympäristökasvatuksella edistetään kestäväää elämäntapaa kasvamista sekä siinä tarvittavien taitojen harjoittamista. Näitä käytännön taitoja ovat esimerkiksi roskaamaton retkeily, kohtuullisuuden ja säästäväisyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian säästäminen sekä jätteiden vähentäminen esimerkiksi kierrätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleenkäytön avulla. Samalla lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin.

Teknologiakasvatuksen tavoitteena on kannustaa lapsia tutustumaan tutkivaan ja kokeilevaan työtapaan. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa ja

keksimään omia luovia ratkaisuja. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä, etsimään niihin yhdessä vastauksia ja tekemään päätelmiä.

Lasten kanssa havainnoidaan arjessa esiintyviä teknisiä ratkaisuja ja tutustutaan tietoteknologiaan laitteisiin sekä niiden toimintaan. Eryistä huomiota kiinnitetään koneiden ja laitteiden turvalliseen käyttöön. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia toteuttaa omia ideoitaan esimerkiksi rakennellen eri materiaaleista sekä kokeilla eri laitteiden toimintaa. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Pulmia ratkotaan ja onnistumisista iloitaan yhdessä. Tavoite on, että lasten omakohtaisten kokemusten myötä herää ymmärrys

siitä, että teknologia on ihmisen toiminnan aikaansaamaa. Toiminnassa voidaan hyödyntää lähiympäristön teknologisia ratkaisuja, esimerkiksi leluja, ja tutkia niiden toimintaperiaatteita.

Kasvan, liikun ja kehityn

Kasvan, liikun ja kehityn –oppimisen alueeseen sisältyy **liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä tavoitteita. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa. Tämä oppimisen alue tukee erityisesti itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on innostaa lapsia **liikkumaan** monipuolisesti sekä kokemaan liikunnan iloa. Lapsia kannustetaan ulkoiluun ja liikunnallisiin leikkeihin kaikkina vuodenaikoina. Ohjatun liikkumisen lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on riittävästi mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikuntaan sekä sisällä että ulkona. Liikuntakasvatuksen tulee olla säännöllistä, ja lapsilähtöistä, monipuolista ja tavoitteellista. Riittävä fyysinen aktiivisuus on tärkeää lapsen terveille kasvuille, kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Fyysisellä aktiivisuudella tarkoitetaan erilaisia ja kuormittavuudeltaan eritasoisia liikunnan tapoja, kuten leikkimistä sisällä ja ulkona, retkeilyä sekä ohjattuja liikuntatuokioita. Ryhmässä liikkuminen kehittää lasten sosiaalisia taitoja, kuten vuorovaikutus- ja itsesäätelytaitoja. Fyysisen aktiivisuuden tulee olla luonteva osa lapsen päivää. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia innostetaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on kehittää lasten kehontuntemusta ja –hallintaa sekä motorisia perustaitoja, kuten tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaitoja. Liikkumisessa hyödynnetään eri aisteja sekä erilaisista materiaaleista valmistettuja, liikkumaan innostavia välineitä. Lasten liikkumisen tulee vaihdella luontevasti kestoaltaan, intensiteetiltään ja nopeudeltaan. Lasten tulee saada kokemuksia yksin, parin ja ryhmän kanssa liikkumisesta. Varhaiskasvatuksessa lapset saavat kokemuksia erilaisista

liikuntaleikeistä, kuten perinteisistä pihaleikeistä sekä satu- tai musiikkiliikunnasta. Eri vuodenaikoja tulee hyödyntää siten, että lapset saavat mahdollisuuksia opetella kullekin vuodenaikalle tyypillisiä tapoja ulkoilla.

Säännöllisellä ja ohjatulla liikunnalla on tärkeä merkitys lasten kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja motoriselle oppimiselle. Tämän vuoksi lasten motoristen taitojen suunnitelmallinen havainnointi on tärkeää. Henkilöstön tulee suunnitella päivän rakenne, sisä- ja ulkoympäristö sekä toiminnan sisällöt niin, että lapset voivat monipuolisesti nauttia liikkumisesta eri tilanteissa. Liikuntavälineiden tulee olla lasten käytettävissä myös omaehtoisen liikunnan ja leikin aikana. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan liikuntavälineiden turvallisuus.

Ruokakasvatuksen tavoitteena on edistää myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä tukea monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia. Lapsia ohjataan omatoimiseen ruokailuun ja monipuoliseen, riittävään syömiseen. Päivittäiset ateriahetket järjestetään kiireettömässä ilmapiirissä opetellen ruokarauhaa ja hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syömiseen kulttuuria. Eri aistien avulla ja tutkimalla tutustutaan ruokiin, niiden alkuperään, ulkonäköön, koostumukseen ja makuominaisuuksiin. Ruoasta keskusteleminen, tarinat ja laulut edistävät lasten ruokasanaston kehittymistä.

Varhaiskasvatuksessa pohditaan yhdessä lasten kanssa **terveyteen** ja **turvallisuuteen** liittyviä asioita. Lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään sekä henkilökohtaisesta hygieniastaan tuetaan. Lasten kanssa keskustellaan liikkumisen, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkityksestä hyvinvoinnille ja terveydelle. Lasten kanssa opetellaan turvallisuuteen liittyviä asioita päivittäisissä tilanteissa. Näitä voivat olla muun muassa pukeutumis-, ruokailu-, leikki- sekä ulkoilutilanteet. Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumista ja turvalliseen liikkumiseen liittyviä sääntöjä ja tapoja. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä.

5.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kieleen ja kulttuuriin liittyvien näkökohtien katsotaan koskevan jokaista varhaiskasvatukseen osallistuvaa lasta. Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet nähdään yhteisöä myönteisellä tavalla rikastuttavana. Kieli- ja kulttuuritietoisessa varhaiskasvatuksessa kielet, kulttuurit ja katsomukset nivoutuvat osaksi varhaiskasvatuksen kokonaisuutta.

Varhaiskasvatustilain mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä. Viittomakieltä käyttävälle lapselle voidaan antaa varhaiskasvatusta viittomakielellä.

Varhaiskasvatusta voidaan antaa myös romanikielellä.⁸⁴ Varhaiskasvatuksessa voidaan käyttää myös muita kieliä, kun se ei vaaranna varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Tällöin tulee huolehtia myös lasten äidinkielenä olevan suomen/ruotsin kielen taidon kehittymisen tukemisesta. Henkilöstön, huoltajien ja eri kulttuuriyhteisöjen keskinäisellä yhteistyöllä edistetään lasten ja perheiden kulttuuriperinteen jatkumista ja tuetaan lasten mahdollisuutta ilmentää omia kulttuuritaustojaan. Kaksi- ja monikielisissä ympäristöissä lapsia rohkaistaan vuorovaikutukseen.

Varhaiskasvatukseen osallistuu lapsia, jotka puhuvat äidinkielenään sekä **ruotsia** että **suomea**. Näiden kaksikielisten lasten kielellisen kehityksen sekä identiteettien kehityksen kannalta on tärkeää, että molempia kieliä tuetaan ja lapsia kannustetaan niiden käyttöön.

Saamelaislasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten saamelaista identiteettiä ja tietoisuutta omasta kulttuuristaan sekä antaa lapsille mahdollisuus opetella saamelaisia perinnetietoja ja -taitoja. Saamelaiset ovat alkuperäiskansa, jonka oikeuksista omaan kieleen ja kulttuuriin on säädetty perustuslaissa⁸⁵. Toiminnassa hyödynnetään lähiympäristöä sekä yhteistyötä huoltajien ja saamelaisyhteisön kanssa. Silloin kun varhaiskasvatus järjestetään jollakin kolmesta saamen kielestä, sen erityisenä tavoitteena on vahvistaa kielen kehittymistä, ymmärtämistä ja käyttöä. Tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia toimia saamenkielisessä ympäristössä, oppia saamen kieltä ja saamen kielellä. Henkilöstö vahvistaa saamen kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Romanilasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten myönteistä identiteettikehitystä ja tietoisuutta omasta historiastaan ja kulttuuristaan sekä lisätä lasten osallisuutta yhteiskunnassa. Lisäksi tuetaan lasten kielellistä kehitystä yhteistyössä lasten huoltajien ja romaniyhteisön kanssa. Mahdollisuuksien mukaan lapsille järjestetään tilaisuuksia käyttäen ja omaksua romanikieltä. Henkilöstö vahvistaa romanien kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Viittomakieltä käyttävien lasten varhaiskasvatus voidaan toteuttaa joko viittomakielisessä ryhmässä tai ryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Viittomakieli voi olla lapsen äidinkieli, ensikieli tai toinen kieli. Viittomakieltä käyttävät lapset voivat olla kuuroja, huonokuuloisia tai kuulevia. Viittomakielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea ja vahvistaa lasten kieli- ja kulttuuri-identiteettiä antamalla heille mahdollisuus käyttää ja omaksua suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakieltä yhteistyössä huoltajien kanssa. Tavoitteena on myös

⁸⁴ Varhaiskasvatustilaki 8 § ja HE 40/2018 vp, s.88–89 sekä viittomakielilaki (359/2015)

⁸⁵ Suomen perustuslaki (731/1999) 17 § 3 mom.

lisätä lasten valmiuksia toimia erilaisissa kieliympäristöissä sekä vahvistaa lasten suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakielistä ilmaisua ja viittomavarantoa.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan monipuolisesti **vieraskielisten** ja **monikielisten** lasten kielitaidon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettien ja itsetunnon kehittymistä. Suomen/ruotsin kielen taidon kehittymistä edistetään tavoitteellisesti kielellisten taitojen ja valmiuksien osa-alueilla lasten tarpeista ja edellytyksistä lähtien. Monipuolisten vuorovaikutustilanteiden ja oppimisympäristöjen avulla lapsille tarjotaan mahdollisuuksia käyttää ja omaksua suomea/ruotsia toisena kielenä. Suomen/ruotsin kielen omaksumisen lähtökohtana on arkielämän konkreettinen kieli ja sen ilmaisuväline. Kielen ymmärtämis- ja tuottamistaitojen kehittyminen nivoutuvat toisiinsa. Lapsi saa valmiuksia havaintojen tekemiseen sekä oman ajattelunsa, tunteidensa ja mielipiteidensä ilmaisemiseen tilanteeseen ja itselleen sopivalla tavalla. Osa lapsista tutustuu suomalaiseen kulttuuriin ja suomen/ruotsin kieleen vasta tullessaan varhaiskasvatukseen. Varhaiskasvatus tukee lapsen kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Huoltajille kerrotaan suomalaisen varhaiskasvatustoiminnan tavoitteista, sisällöistä ja menetelmistä. Huoltajien kanssa keskustellaan perheen kielellisestä ympäristöstä, kielivalinnoista, monikielisten ja -kulttuuristen identiteettien muodostumisesta sekä äidinkielen tai -kielten kehityksen vaiheista ja merkityksestä.

Lapsille järjestetään mahdollisuuksien mukaan tilaisuuksia käyttää ja omaksua myös omaa äidinkieltään tai omia äidinkieliään. Oma äidinkieli sekä suomen/ruotsin oppiminen toisena kielenä rakentavat pohjaa lasten toiminnalliselle kaksi- ja monikielisyydelle. Vastuu lasten oman äidinkielen tai omien äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti perheellä. Tarvittaessa huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa käytetään tulkkia, jolla varmistetaan molemminpuolinen ymmärrys.

Kaksikielinen varhaiskasvatus

Kaksikielisen varhaiskasvatuksen järjestäminen perustuu kunnan tai yksityisen toimijan päätökseen. Kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on hyödyntää lasten varhaisen kielenoppimisen herkkyyuskautta tarjoamalla lapsille tavanomaista monipuolisempaa kielikasvatusta. Lapsille tarjotaan tilaisuuksia omaksua kieliä ja käyttää niitä toiminnallisesti ja leikinomaisesti. Samalla luodaan pohjaa elinikäiselle kielten opiskelulle. Tavoitteena on, että toiminta monikielisessä ympäristössä herättää lasten kielellisen uteliaisuuden ja kokeilunhalun. Myös monenlaiset kulttuurit kohtaavat luontevasti tällä tavoin järjestetyssä varhaiskasvatuksessa.

Kaksikielinen varhaiskasvatus jaetaan laajamittaiseen ja suppeampaan. Suppeamman kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on herättää lasten mielenkiinto ja

myönteinen asenne kieliä kohtaan. Laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa pyritään luomaan lapsille valmiuksia toimia kaksi- tai monikielisessä ympäristössä.

Laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy varhaiskasvatuksessa

Ruotsinkielistä kielikylpyä voidaan järjestää suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa ja suomenkielistä kielikylpyä ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa. Lisäksi sekä suomen- että ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa voidaan järjestää saamenkielistä kielikylpyä. Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy on ohjelma, joka alkaa varhaiskasvatuksessa ja jatkuu perusopetuksen loppuun. Varhaiskasvatuksen kieli, esiopetuksen ja koulun opetuskieli sekä toinen kotimainen tai saamen kieli muodostavat kokonaisuuden. Varhaiskasvatus toteutetaan pääosin kielikylpykielellä. Lasten äidinkielen tai äidinkielen taitojen kehittymistä tuetaan yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa. Toiminnassa pyritään siihen, että kukin henkilöstöön kuuluva käyttää johdonmukaisesti vain yhtä kieltä: joko kielikylpykieltä tai kieltä, jolla varhaiskasvatus on järjestetty. Lapsia kannustetaan kielikylpykielen käyttöön, mutta heillä tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään. Tavoitteena on valmius siirtyä kielikylpynä toteutettuun esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen.

Muu laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Muussa laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa osa toiminnasta (vähintään 25 %) toteutetaan jollakin muulla kielellä kuin varhaiskasvatuslaissa säädetyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Jotkut lapsista voivat puhua kyseistä kieltä äidinkielenään. Toiminta suunnitellaan siten, että eri kieliryhmät saavat kielen kehitykselleen tarvittavaa tukea. Ryhmissä voi olla myös lapsia, joille kumpikaan varhaiskasvatuksessa käytettävä kieli ei ole äidinkieli. Varhaiskasvatuksen järjestäjä harkitsee tapauskohtaisesti huoltajan kanssa keskustellen, milloin tällainen järjestely tukee lapsen kehitystä.

Kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa toiminta suunnitellaan niin, että kahdella kielellä toteutetusta varhaiskasvatuksesta muodostuu kokonaisuus, jossa molemmat kielet ovat läsnä ja kehittyvät vähitellen henkilöstön mallintamisen ja lasten aktiivisen toiminnan kautta. Mikäli mahdollista, kukin henkilöstöön kuuluva jäsen käyttää vain jompaakumpaa kieltä aktiivisesti. Lapsella tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään, suomeksi tai ruotsiksi. Lapsia kannustetaan molempien kielten käyttöön. Tavoitteena on valmius siirtyä joko kaksikieliseen tai suomen-/ruotsinkieliseen esiopetukseen ja perusopetukseen.

Suppeampi kaksikielinen varhaiskasvatus

Kielirikasteinen varhaiskasvatus

Kielirikasteisella varhaiskasvatuksella tarkoitetaan varhaiskasvatusta, jossa alle 25 prosenttia toiminnasta järjestetään säännöllisesti ja suunnitellusti jollakin muulla kuin varhaiskasvatuslaissa määritellyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Tavoitteena on kieltenoppimisen tukeminen, lasten motivoiminen ja kielivalintojen monipuolistaminen. Lisäksi tavoitteena voi olla siirtyminen kielirikasteiseen tai muuhun kaksikieliseen esi- ja perusopetukseen tai muulla tavalla varhennettuun kieltenopetukseen.

Kielipesä

Kielipesätoiminnalla tarkoitetaan varhaiskasvatuksessa toimintaa, jossa vahvistetaan lasten tietämystä omasta kulttuuristaan ja tarjotaan mahdollisuus oppia perheessä tai suvussa puhuttua uhanalaista vähemmistökieltä tai alkuperäiskansan kieltä. Kielipesätoiminnan periaatteet voivat olla kielikylyn kaltaisia.

Pedagogisen toiminnan viitekehys

Varhaiskasvatuksen pedagogiikka on tavoitteellista toimintaa lasten kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin toteutumiseksi. Pedagogiikka näkyy arjen toimintakulttuurissa, ja oppimisympäristöissä. Pedagogisen toiminnan keskiössä on lasten ja henkilöstön vuorovaikutus ja toiminta. Henkilöstön osaaminen, ajankohtainen tieto ja ammatillisuus edistävät lapsen oppimista ja hyvinvointia. Hyvä suunnittelu, jatkuva pedagogisen toiminnan arviointi sekä tilan antaminen lasten tarpeille ja aloitteille näkyvät toiminnan laadussa.

Arviointi tapahtuu jatkuvana toiminnan toteuttamisen ja suunnitelmien tekemisen vuorotteluna. Toimintaa arvioidaan, kehitetään ja parannetaan pedagogisessa viitekehyksessä viiden viikon välein tapahtuvissa yksikkökohtaisissa palaverissa varhaiskasvatuspäällikön kanssa. Varhaiskasvatuspäällikkö viettää tiistaiaamupäivän ryhmässä ja lapsien lepohetken aikana yksikön kasvatushenkilökunta arvioi ja kehittää pedagogista toimintaa annettujen ja/tai yhdessä mietittyjen tavoitteiden suuntaisesti. Jokaisella yksiköllä on sovittu varayksikkö, minkä henkilökunta mahdollistaa palaverien toteutumisen. Prosessi pyritään vakioimaan. Yksiköiden viikoittaisissa tiimipalaverissa arvioidaan pedagogisen toiminnan toteutumista peilaten valtakunnalliseen varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin, kunnan omaan varhaiskasvatussuunnitelmaan ja lasten vasuihin. Varsinainen toiminnan suunnittelu pyritään toteuttamaan yhteistyössä lasten kanssa. Toimintakauden päätteeksi toimintaa arvioidaan kokonaisuutena yksiköiden pedagogissa palaverissa.

Pedagoginen dokumentointi

Pedagoginen dokumentointi on prosessi, jonka muodostavat havainnointi, dokumentointi, tulkinta (reflektointi) ja toiminnan muokkaaminen. Pedagogista dokumentointia hyödynnetään huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä, varhaiskasvatuksen toiminnan kehittämässä ja näkyväksi tekemisessä. Keskeistä on lapsen osallisuus sekä lasten vahvuuksien ja kiinnostuksen kohteiden huomioiminen.

Tavoitteena on dokumenttien käyttö lasta, perhettä ja työntekijöitä voimaannuttavasti ja positiivista vuorovaikutusta vahvistavasti. Savitaipaleen varhaiskasvatuksen yksiköt luovat erilaisia tapoja pedagogiseen dokumentointiin. Henkilöstöä koulutetaan pedagogisen dokumentoinnin sisältöihin ja niissä tarvittavien laitteiden käyttöön. Pedagogisen dokumentoinnin ydin on lapsen toimijuus ja osallisuus eli mitä lapsi osaa, voi, kykenee ja haluaa. Kun dokumentointi liitetään osaksi varhaiskasvatuksen arkea, sen avulla voidaan suunnitella ja kehittää varhaiskasvatusta lapsilähtöisellä, lapsia ja perheitä osallistavalla tavalla.

Dokumentoinnin keinoja:

- toimintasuunnitelma
- lapsen vasu
- kuukausikirjeet huoltajille
- leikkien ja oppimiskokemusten kirjaaminen
- sadutus
- leikin, rakennelmien ja askartelujen kuvaaminen
- kasvunkansiot
- lasten itse ottamista valokuvista saa tietoa lapsen mielenkiinnon kohteista
- valokuvat ja videot aktiivisessa käytössä
- valokuvaseinät (esim. huoltajien ja muiden tärkeiden asioiden näkyväksi tekeminen)
- haastattelut ja keskustelut
- itse tehdyt lehdet/kirjat
- reissuvihko
- projektiesittelyt
- taide ja askartelut
- kirjataan onnistumiset ja hassut jutut
- ryhmän kaverisuhteiden kartoitus/verkostokartta

Monipuoliset työtavat

Savitaipaleella käytetään mahdollisimman monipuolisesti erilaisia työtapoja, jotta jokaisella lapsella on mahdollisuus oppia omalla tavallaan. Leikki, toiminnallisuus, kokeminen ja liikunta ovat tärkeitä toimintatapoja. Varhaiskasvatusta toteutetaan

useimmiten pienryhmissä tai pareittain, satunnaisesti koko ryhmän voimin. Toimintaa voi aina jatkaa itsenäisesti ja omatoimisesti.

Savitaipaleella projektityöskentely ja pienryhmätoiminta ovat tärkeässä asemassa. Projektien aiheet poimitaan lasten kiinnostuksen kohteiden mukaan. Oppimisympäristöjä muokataan projekteja ja lasten oppimista tukeviksi.

Dokumentointi on oleellinen osa projekteja. Projekti tehdään näkyväksi, niin toimijoille itselleen kuin muillekin (esim. vanhemmille). Tärkeintä projektissa ei ole varsinainen tuotos, vaan mitä ”matkan varrella” opitaan. Lopuksi arvioidaan yhdessä lasten kanssa mitä on opittu. Aikuisten tulee arvioida ja kehittää toimintaansa lapsilta, heidän huoltajiltaan sekä muilta kasvattajilta saadun palautteen pohjalta.

Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Harmiton ja huvaton leikki kehittää lasta monella eri tavalla. Leikkiessään lapsi oppii uusia asioita ja taitoja, hahmottaa ympärillään olevaa maailmaa ja työstää kokemuksiaan. Leikin avulla lapsi pyrkii ymmärtämään itseään paremmin ja kehittämään itseilmaisuaan. Leikin kautta lapsi jäsentää käsitystään todellisuudesta sekä omaksuu tiedostamattaan yhteisönsä sääntöjä, sopimuksia ja roolikäyttäytymistä. Leikissä lapsi luo itselleen sellaisen toimintaympäristön, joka mahdollistaa älykkään ja luovan toiminnan.

Savitaipaleen varhaiskasvatuksen yksiköiden toimintasuunnitelmiin kirjataan keinoja, joilla lasten mahdollisuuksia leikkiä ja leikkitaitoja kehitetään. Aikuisen läsnäolo leikissä antaa mahdollisuuksia havaita lapsen vahvuuksia ja tarpeita sekä tukea lapsen kehittyviä taitoja. Se myös lähentää suhdetta lapsiin ja parhaimmillaan tuottaa iloa kaikille leikkiin osallistuville. Leikin rikastuttaminen välineistöllä, mielikuvituksella ja positiivisella jännityksellä tarjoaa mahdollisuuksia syventyvään, pitkäkestoiseen ja riemulliseen leikkiin. Leikkiympäristöjä rakennetaan ja uudistetaan lasten tarpeiden mukaisesti. Ryhmissä kiinnitetään tietoista huomiota niihin tapoihin ja ehtoihin, joilla lapset saavat päättää leikistään sekä erilaisten sääntöjen tarpeellisuuteen leikin kehittymisen näkökulmasta. Henkilöstön havainnoi lasten leikkiä sekä omaa toimintaansa leikin ohjaamisessa, jotta jokainen lapsi pääsee osallistumaan yhteiseen leikkiin ja vaikuttamaan leikin sisältöön.

Oppimisen alueet

Oppimisen alueet kuvaavat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Ne ohjaavat henkilöstöä monipuoliseen ehytettyyn pedagogiseen toimintaan. Oppimisen alueet eivät ole erikseen toisistaan toteutettavia irrallisia kokonaisuuksia, vaan niiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan lasten tarpeet ja

kiinnostuksen kohteet huomioiden. Aihepiirit voivat nousta esimerkiksi leikeistä, saduista, retkistä tai spontaaneista vuorovaikutustilanteista lasten ja henkilöstön kesken tai lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Pedagogisesti taitava kasvattaja uskaltaa hypätä tuntemattomaan, sallii lasten toimia oppimishetkien sisällön tuottajana ja toimii itse vuorovaikutuksen ja oppimisen ohjaajana. Kohdatuksi ja kuulluksi tulemisen kokemukset tulevat syntyvät arjen pienissä ohikiitävissä hetkissä.

Kielten rikas maailma

Lapsen päivä rakentuu erilaisista vuorovaikutustilanteista toisten lasten ja aikuisten kanssa. Kieli on ajattelun ja vuorovaikutuksen väline ja se luo edellytykset ilmaista tunteita ja ajatuksia sekä ymmärtää toisia. Savitaipaleen varhaiskasvatuksessa kasvattaja havainnoi ja seuraa lapsen kielenkehitystä arjen eri tilanteissa. Päivittäisten toimintojen ja leikin avulla lapsi oppii kieltä. Kannustamme lapsia puhumaan, kuuntelemaan ja kertomaan tunteistaan ja kokemuksistaan. Lapset kohdataan tasavertaisina kuuntelijoina ja keskustelukumppaneina, riippumatta siitä mikä hänen kielellinen tasonsa on. Käytämme apuna erilaisia menetelmiä, joiden avulla kielellistä toimintaa lisätään ja tehdään näkyväksi arjessa. Loruttelemme, laulamme, luemme kirjoja, kuuntelemme satuja ja sadutamme yhdessä lasten kanssa. Lapsia kannustetaan kertomaan omia tarinoita esim. lisäämällä piirustuksiin tekstiä lapsen kertoman mukaan tai erilaisin kertomuskorttien avulla.

Kieli kehittyy jokaisella lapsella yksilöllisesti ja tarvittaessa puheen ymmärtämisen ja tuottamisen apuna käytämme esim. kuvia ja tukiviittomia. Kuvat ovat myös tukemassa päiväjärjestyksen ja toimintatuokioiden hahmottamista sekä ohjeiden ymmärtämistä.

Ilmaisun monet muodot

Savitaipaleen varhaiskasvatus tukee lapsen luovuuden ja ilmaisun kehittymistä sekä pyrkii vahvistamaan lapsen omaa ajattelua ja mielikuvitusta. On tärkeää, että varhaiskasvatusympäristöissä on tilaa ja aikaa lapsen kiinnostuksen kohteille, spontaaneille leikeille ja taiteelliselle ilmaisulle. Henkilöstön osaamisen ja vahvuuksien jakaminen kaikkien yksiköiden käyttöön lisää ilmaisun moninaisuutta ja huomioidaan yksiköiden toimintaa suunnitellessa. Kaikessa ilmaisussa lopputulosta tärkeämpää on yhteinen prosessi. Luovuus on lapselle luontaista, koska hänellä ei ole vielä paljoa aiempaa kokemusta ja tietoa, joka määrittäisi tekemistä.

Yhdessä tekeminen ja yhteiset taideprojektit edesauttavat uuden oppimista ja mahdollistavat vertaisryhmän yhteiset kokemukset ja elämykset. Lapsi ilmaisee taiteen kautta tunteitaan ja ajatuksiaan. On tärkeää, että henkilöstö antaa lapsen toteuttaa itseään ilman vaatimusta siitä, että lopputulos näyttää ennalta määrätyn näköiseltä.

Käsityöllisessä ja kuvallisessa toiminnassa huomioidaan lapsen omat ideat ja tarve toteuttaa suunnitelmiaan.

Varhaiskasvatuksessa tehdään käsitöitä, askarteluja, piirroksia ja maalauksia erilaisista materiaaleista ja erilaisilla välineillä. Lapsen ikä, taidot ja kiinnostuksen kohteet otetaan huomioon toteutettavia töitä suunniteltaessa ja huolehditaan, että materiaaleja ja välineitä on monipuolisesti lasten käytettävissä.

Varhaiskasvatuksen oppimisympäristössä huomioidaan lapsen mahdollisuudet kuulla rikasta puhetta sekä tutustua kirjoitettuun kieleen. Sanoja ja kirjaimia on eri tiloissa esillä. Tekstiä ja kuvia sisältäviä kirjoja on lasten saatavilla. Satujen lukeminen, lorut, riimittely, laulujen sanat ja rytmi, lasten omat tarinat sekä vuorovaikutuksellinen leikki tukevat lapsen kielen kehitystä. Lapsen omaan nimeen tutustutaan puhutussa ja kirjoitetussa muodossa. Isompien lasten kanssa myös oman nimen kirjoittamista harjoitellaan. Ryhmässä tutustutaan läsnä oleviin vieraisiin kieliin, jonka tarkoituksena on oppia kunnioittamaan muita kieliä ja arvostamaan omaa äidinkieltä.

Ympäristöä ja toimintaa kuvailemalla sekä havaittavia tunnetiloja sanoittamalla tuetaan lapsen mahdollisuuksia ymmärtää ja ilmaista omia tunteitaan, näkemyksiään, ajatuksiaan ja aikomuksiaan. Henkilöstön sensitiivinen läsnäolo keskustelutilanteissa mahdollistaa lasten kuulluksi tulemisen ja viestiin vastaamisen tarkoituksenmukaisesti. Henkilöstö toimii mallina lapsille kielen käytön tavoista erilaisissa tilanteissa. Kiireettömässä, turvallisessa ja kannustavassa oppimisympäristössä lapsen on helppo ilmaista itseään ja hänellä on mahdollisuus kasvaa aktiiviseksi puhujaksi ja kuuntelijaksi.

Minä ja meidän yhteisömme

Lapsen eettisen ajattelun kehittymistä tuetaan pysähtymällä lasta askarruttavien kysymysten äärelle sekä tarkastelemalla arvo- ja normimaailmaa. Lapsen jokapäiväinen elämä sisältää tilanteita ja tapahtumia, joita voidaan pohtia oikean ja väärän, hyvän ja pahan, totuuden ja valheen näkökulmista. Oikeudenmukaisuus, tasa-arvo, kunnioitus ja vapaus nivoutuvat päivittäisiin tapahtumiin. Lapset osallistuvat ryhmän sääntöjen laatimiseen ja niiden tarkoitusta pohditaan yhdessä lasten kanssa.

Kaveri- ja ystävyyssuhteet ovat lapselle merkityksellisiä ja niissä opitaan tärkeitä taitoja elämää varten, kuten toisen kunnioittamista ja vuorovaikutustaitoja. Varhaiskasvatuksen arki on täynnä pieniä ja suuria ilon aiheita, mutta toisinaan myös pelko, ahdistus, suru ja syyllisyys ovat läsnä lapsen elämässä. Niitä käsitellään siten, että lapsi voi tuntea olonsa turvallisiksi. Hyviä menetelmiä ovat esimerkiksi pienryhmätoiminta, tunnetaitonuket ja -pelit, taide ja draama. Eettisen ajattelun kehittymisen tukemisessa huomioidaan lapsen ikä- ja kehitystaso.

Savitaipaleella varhaiskasvatuksen katsomuskasvatusta toteutetaan yhteistyössä Savitaipaleen seurakunnan lapsityön kanssa, mutta päävastuu säilyy aina varhaiskasvatuksella. Lapsen osallistumisesta katsomukselliseen toimintaan päättää lapsen huoltaja. Niiden perheiden lapsille, jotka eivät halua osallistua katsomuskasvatukseen, järjestetään vaihtoehtoista toimintaa.

Savitaipaleen varhaiskasvatuksen katsomuskasvatuksen tavoitteena on edistää lapsen laaja-alaista oppimista ja tukea varhaiskasvatuksen päätavoitteita. Katsomuskasvatuksessa lapsi tutustuu historiaan sekä Suomen kulttuuriperintöön, kuten eri juhlapyhiin liittyviin tapoihin. Keskeisellä paikalla sijaitseva Savitaipaleen kirkko on yksi katsomuskasvatuksen tutustumiseen kohde, joka tukee lapsen paikallista tuntemusta. Katsomuskasvatuksessa ja eettisissä kysymyksissä lasten osallisuus on isossa roolissa ja heidän pohdintoihin ja ihmettelyihin tartutaan.

Mediakasvatuksen tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia ja taitoja mediakulttuurin keskellä elämiseen. Lapset oppivat vähitellen kuuntelemaan, katsomaan ja tulkitsemaan median sisältöjä. Ryhmässä voidaan pohtia yhdessä, miltä jokin kuultu tai nähty sisältö tuntui, mitä siitä voi päätellä tai voiko havaittu asia olla totta. Median sisältöjen tuottaminen esimerkiksi videon tai animaation tekemisen avulla antaa lapselle taitoja ymmärtää, että ne ovat ihmisten tekemiä ja että niiden avulla voidaan vaikuttaa siihen, miltä jokin asia tai tapahtuma saadaan näyttämään. Lapset saavat erilaisten mediasisältöjen tuottamisesta iloa ja hyötyä saamalla keinoja ilmaista itseään luovasti. Median käytön harjoittelussa opetellaan laitteiden teknisten puolien lisäksi niiden turvallista ja kohtuullista käyttöä sekä mediavälineiden tuomaa hyötyä ihmisten välisessä viestinnässä.

Tutkin ja toimin ympäristössäni

Lapsen osallistuessa kodin ulkopuolella toteutettavaan varhaiskasvatukseen, hänen ajatusmaailmansa rikastuu ja elinpiiri laajenee uusien oppimisympäristöjen myötä. Savitaipaleen monipuoliset ja lapsiystävälliset palvelut ja ympäristö tarjoavat mahdollisuuden retkien ja tutustumiskäyntien toteuttamiseen lapsiryhmien kanssa. Kotoa omaksuttujen perinteiden, arvojen, toimintatapojen ja katsomuksen lisäksi lapsi pääsee tutustumaan uusiin ajattelutapoihin ja toimintamalleihin, joita varhaiskasvatusympäristö ja lähiyhteisön monipuolisuus tarjoavat.

Ympäristön ja luonnon merkitys ja sen puhtauden vaaliminen ovat arvoja, jotka näkyvät Savitaipaleella jokapäiväisessä toiminnassa. Materiaalien ekologisuuteen, kohtuulliseen kuluttamiseen ja kierrättämiseen sekä veden ja energian kulutukseen kiinnitetään huomiota. Esimerkiksi tavaroiden asianmukainen kohtelu, korjaaminen ja toisilta

lainaaminen ohjaavat kohti ekologista elämäntapaa. Varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa tutustutaan lähiympäristöön ja sen luontoon kunkin yksikön mahdollisuuksien mukaan. Luontoa tutkitaan ja havainnoidaan, siellä koetaan ja opitaan. Luonnossa ja muussa ympäristössä liikuttaessa kiinnitetään huomiota roskaamattomuuteen, jätteiden lajitteluun ja luonnon uusiutumiseen. Toimiminen yhdessä lapsen kanssa antaa mallin kestäväälle elämäntavalle.

Matematiikkaa on kaikkialla ympärillämme ja varhaiskasvatuksessa vertaaminen, päättelyminen ja laskeminen tapahtuvat arjen tilanteissa leikinomaisesti. Yhdessä tutkimalla, kyselemällä ja pohtimalla herätellään kiinnostusta ja matemaattista ajattelua.

Teknologiakasvatuksen tavoitteena on, että lapset oppivat ymmärtämään ihmisten rakentamaa teknologista maailmaa ja teknologiaa ihmisten apuna. Teknologia avautuu pienille lapsille konkreettisten esimerkkien ja aikuisen mallin välityksellä. Ympärillä olevien ihmisten käyttämän puheen kautta lapset saavat mallia, miten eri laitteisiin ja välineisiin tai energian kulutukseen voi suhtautua. Isompien lasten kanssa voidaan teknologiaa tutkia tarkemmin ja keskustella yhdessä siitä, mitä varten erilaiset ympäristön esineet ja tekniikat on olemassa ja miten ne auttavat ihmistä ja luontoa. Itse tutkimalla ja kokeilemalla, tarkkailemalla ympäristöä lapset oppivat parhaiten.

Liikun, kasvan ja kehityn

Fyysistä ja psyykkistä terveyttä edistetään kaikessa toiminnassa. Riittävä luontainen ja ohjattu liikkuminen, terveellinen ruoka, lepo ja hyvät käytöstavat kuuluvat varhaiskasvatuksen arkeen. Ruokailu järjestetään yhteistyössä ruokapalvelun kanssa.

Varhaiskasvatuksessa ruokailuun liittyvät hetket tulee suunnitella siten, että ne luovat lapsen päivään mukavan, kiireettömän ja positiivisen kokemuksen. Ruokailutilanteissa luodaan ja harjoitellaan ruokailuun liittyviä tapoja myönteisessä hengessä. Ruokaillessa harjoitellaan muun muassa luontevaa keskustelua muiden kanssa ja ruokailuvälineiden käyttämistä omien taitojen mukaisesti. Kasvattajan tehtävänä ruokailutilanteessa on toimia esimerkkinä niin ruokailutapojen kuin asenteidenkin suhteen. Lasten ruokailussa tuetaan lapsen osallisuutta lapsen ikätaso ja yksilöllisyys huomioiden. Tavoitteena on, että lapsi kokee pystyvänsä vaikuttamaan oman ruokailunsa toteutumiseen mahdollisimman kokonaisvaltaisesti.

Lasten ystävyysuhteiden luomista tuetaan aktiivisesti ja ihmissuhteiden tärkeyttä ja niihin liittyviä tunteita käsitellään lasten kanssa. Turvallisuuteen liittyvien taitojen opettelu tapahtuu arjen tilanteissa, mutta niitä voidaan opetella myös ennalta suunniteltujen harjoitusten ja havainnollistavien esitysten avulla. Retkien aikana on

luontevaa harjoitella huomioimaan liikenteessä ja vieraassa ympäristössä liikkumisen vaaratilanteita.

Savitaipale on mukana valtakunnallisessa Ilo kasvaa liikkuen –ohjelmassa, joka on suunniteltu osaksi varhaiskasvatuksen arkea. Ohjelman päämääränä on liikuntamyönteinen toimintakulttuuri. Tavoite on, että jokaisella lapsella tulee olla päivittäinen mahdollisuus liikkumiseen ja liikunnan iloon. Varhaiskasvatuksen toiminnassa tulee näkyä henkilöstön tietoisuus liikkumalla oppimisen tehokkuudesta ja kyky yhdistää liikunta opittavaan asiaan. Henkilöstö kannustaa liikkumiseen ja mahdollistaa toiminnallisen ympäristön. Lapsella on oikeus valita erilaisia työskentelytapoja erilaisissa oppimisympäristöissä, kuten metsillä, poluilla ja erilaisilla liikuntapaikoilla. Liikuntavälineistö on monipuolista ja helposti saatavilla.

Savitaipaleen varhaiskasvatuksessa ei ole tällä hetkellä maahanmuuttajaperheitä, mutta toiminnan periaatteena on, että maahanmuuttajaperheet huomioidaan tasavertaisina kuntalaisina varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen toteuttamisen lähtökohtana maahanmuuttajalasten kohdalla ovat lasten ja perheiden tarpeet sekä keskinäiseen luottamukseen ja kunnioitukseen perustuva huoltajien ja kasvattajien välinen yhteistyö, jolla tuetaan lasta ja hänen perhettään. Kasvatushenkilöstö ja lapsen huoltajat laativat yhdessä jokaiselle lapselle oman varhaiskasvatussuunnitelman, jossa otetaan kantaa lapsen kotoutumista edistäviin toimenpiteisiin: suomen kielen opetukseen, oman äidinkielen vahvistamiseen sekä identiteetin ja itsetunnon vahvistamiseen.

Savitaipaleella ei järjestetä kaksikielistä varhaiskasvatusta.

6. Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki

Varhaiskasvatuksessa lapsen kehitystä ja oppimista tuetaan lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla. Lapsen kannalta on tärkeää, että tuki muodostaa johdonmukaisen jatkumon varhaiskasvatuksen aikana sekä lapsen aloittaessa esiopetuksen.

Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä oppimiseen ja kehitykseen liittyvät tarpeet. Kehityksen ja oppimisen tuki rakentuu lasten yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta sekä yhteisöllisistä ja oppimisympäristöihin liittyvistä ratkaisuista. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että jokainen lapsi kokee itsensä hyväksytyksi omana itsenään sekä ryhmän jäsenenä. Kannustamalla lasta ja antamalla hänelle mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin tuetaan lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä.

6.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet

Kehityksen ja oppimisen tuki on osa laadukasta varhaiskasvatuksen toimintaa ja kuuluu kaikille sitä tarvitseville lapsille. Varhaiskasvatuksessa tunnistetaan lapsen tuen tarve ja järjestetään tarkoituksenmukaista tukea tarpeen ilmettyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä⁸⁶. Riittävän aikaisella ja oikein kohdennetulla tuella voidaan edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Samalla voidaan ehkäistä lapsen ongelmien syntymistä, kasvamista ja monimuotoistumista. Varhaiskasvatusta toteutetaan inklusion periaatteiden mukaisesti.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että lapsen oikeus saada varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja sekä varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämiä tulkitsemis- ja avustamispalveluja ja apuvälineitä toteutuu⁸⁷.

Toimipaikan johtaja vastaa varhaiskasvatuksessa annettavasta laadukkaasta tuesta, sen toteutumisesta ja henkilöstön ajantasaisesta osaamisesta lasten tuen tarpeita vastaavalla tasolla⁸⁸. Johtaja huolehtii, että henkilöstö suunnittelee tuen osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Suunniteltu tuki arvioidaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa.

Lapsella on oikeus varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluihin ja opetukseen hänen tuen tarpeensa sitä edellyttäessä. Erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden ja niiden toteuttamisen suunnitteluun ja arviointiin tarvittaessa. Erityisopettajan antama tuki voi olla lapsikohtaista ja/tai ryhmässä toteutettavaa opetusta⁸⁹. Tuki voi olla säännöllistä, osa- tai kokoaikaista. Sitä voidaan toteuttaa samanaikaisopetuksena tai yhteisopettajuutena lapsen ryhmän opettajan kanssa. Erityisopettajan asiantuntemusta hyödynnetään myös henkilöstön ja huoltajien konsultoinnissa⁹⁰. Varhaiskasvatuksen opettajaksi ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettajaksi kelpoinen henkilö on vastuussa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavasta tuen suunnittelusta ja toteutumisen arvioinnista.

Tuen tarpeen havainnointi ja tuen antaminen kuuluvat koko henkilöstölle heidän koulutuksensa, työnsä ja vastuidensa mukaan. Myös sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijat osallistuvat tarpeen mukaan lapsen tuen suunnitteluun, toteutukseen ja

⁸⁶ Varhaiskasvatuslaki § 7

⁸⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

⁸⁸ Varhaiskasvatuslaki 31 §

⁸⁹ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

⁹⁰ Varhaiskasvatuslaki 15 d §

arviointiin⁹¹. Varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä heidän tulee osallistua arvioinnin tekemiseen, jos tuen tarpeen arviointi edellyttää sitä⁹².

Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa. Tuki annetaan ensisijaisesti erilaisin joustavin järjestelyin lapsen omassa päiväkotitai perhepäivähoitoryhmässä. Lapsiryhmän kokoa arvioitaessa huomioidaan tukea tarvitsevien lasten etu ja tuen tarve ja se, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa⁹³. Varhaiskasvatuksessa voi olla lapsitai ryhmäkohtaisia avustajia, joiden tehtävänä on tukea lasta tai lapsia ryhmässä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa toimintaan. Lapsen edun vaatiessa tukea voidaan järjestää myös osittain tai kokonaan erityisryhmässä⁹⁴.

Tukea voidaan antaa myös avoimessa varhaiskasvatuksessa varhaiskasvatuksen järjestäjän päättämällä tavalla. Yhteistyössä huoltajien kanssa voidaan myös sopia, että lapsi siirtyy päiväkotiin säännölliseen varhaiskasvatukseen saadakseen tarvitsemaansa tukea.

6.2 Yhteistyö lapsen, huoltajan ja muiden asiantuntijoiden kanssa tuen aikana

Lapsen tuen tarpeen havaitsemisessa sekä tuen suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa yhteistyö lapsen, huoltajan, varhaiskasvatuksenopettajan, varhaiskasvatuksen erityisopettajan sekä varhaiskasvatuksen muun henkilöstön kanssa on tärkeää.

Varhaiskasvatus järjestetään yhteistyössä lapsen ja huoltajan kanssa siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa⁹⁵. Huoltajan kanssa tehtävän yhteistyön merkitys korostuu erityisesti, kun lapsella on tuen tarvetta. Lapsi voi saada tukea myös muiden lapsia ja perheitä koskevien palvelujen kautta, kuten lastenneuvolasta, kasvatustai perheneuvolasta tai vammaispalveluista. On tärkeää, että paikalliset lasten ja perheiden palvelut muodostavat tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden lapsen tuen järjestämisessä⁹⁶.

Huoltajan kanssa keskustellaan tuen saamisen mahdollisuudesta ja tuen keskeisistä periaatteista. Hänen kanssaan sovitaan lapselle annettavasta tuesta ja tuen toteuttamisen muodoista. Lapsi osallistuu yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa sopivalla tavalla.

⁹¹ Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁹² varhaiskasvatuslaki 23 §

⁹³ Varhaiskasvatuslaki 34 ja 35§ HE 40/2018 vp, s. 105–106

⁹⁴ Varhaiskasvatuslaki 34 ja 35§

⁹⁵ Varhaiskasvatuslaki 3§ 1 momentti kohdat 1 ja 10

⁹⁶ Varhaiskasvatuslaki 7 § ja HE 40/2018 vp, s. 77–78

Huoltajaan ollaan yhteydessä heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen haasteita tai henkilöstöllä herää huoli lapsen hyvinvoinnista. Huoltajalle annetaan tietoa lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta. Lapsen tuen tavoitteet voidaan saavuttaa parhaiten silloin, kun kaikki osapuolet osallistuvat yhteistyöhön. Varhaiskasvatuksessa lapsi saa tarvitsemaansa kehityksen ja oppimisen tukea etunsa mukaisesti, vaikka huoltajat eivät sitoutuisikaan yhteistyöhön⁹⁷.

Monialaista yhteistyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Yhteistyökäytännöt ja periaatteet tulee sopia lastenneuvolan, lastensuojelun, kasvatus- ja perheneuvolan ja muiden sosiaalitoimen palvelujen kanssa niitä tilanteita varten, joissa neuvotellaan lapsen asioista tai edellytetään viranomaisten puuttumista. Monialainen yhteistyö toteutetaan ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. Yhteistyötä tehtäessä tulee noudattaa ja salassapitoa ja tietojen vaihtoa koskevia säännöksiä⁹⁸.

Varhaiskasvatusta järjestetään myös erikoissairaanhoidon piirissä. Varhaiskasvatustalvelujen ja sairaalan tai muun laitoksen keskinäisellä yhteistyöllä varmistetaan varhaiskasvatuksen jatkuvuus lapsen kunnon ja jaksamisen mukaisesti. Erityistä huomiota kiinnitetään lapsen turvallisten ihmissuhteiden säilymiseen.

Vaikeasti vammaiset ja sairaat lapset voivat tarvita pidennettyä oppivelvollisuutta⁹⁹. Päätös pidennetyn oppivelvollisuuden aloittamisesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden toteuttamiseen liittyvistä seikoista. Pidennettyyn oppivelvollisuuteen liittyvistä päätöksistä ja toteuttamisen vaihtoehdoista määrätään Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa¹⁰⁰.

6.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatukseen osallistuminen on hyvä perusta lapsen kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennalta pedagogisilla järjestelyillä ja erilaisilla työtavoilla. Näihin kuuluvat muun muassa suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen, ryhmien joustava muuntelu ja oppimisympäristöjen muokkaaminen. Selkeä päiväjärjestys ja päivittäisten toimintojen rytmittäminen tukevat kaikkia lapsia.

Lapsen tuen tarve voi olla lyhytaikaista ja vähäistä. Silloin voi riittää yksittäinen tuen muoto tai järjestelyt, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman nopeasti ja

⁹⁷ Varhaiskasvatustalvelaki 3, 4, 40 ja 41 §

⁹⁸ Varhaiskasvatustalvelaki 40–42 §

⁹⁹ Perusopetustalvelaki (628 / 1998) 25 § 2 mom.

¹⁰⁰ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, luku 5.5 Erityinen tuki

varhaisessa vaiheessa. Osa lapsista tarvitsee enemmän ja säännöllistä tukea tai samanaikaisesti useita tuen muotoja toisiaan täydentävinä.

Varhaiskasvatuksessa lapselle voidaan antaa tukea monin tavoin. Varhaiskasvatuksen työtapoja ja oppimisympäristöjä muunnellaan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Tuki voi sisältää pedagogisia, rakenteellisia, hoidollisia ja hyvinvointia tukevia muita järjestelyjä.

Pedagogisia järjestelyjä ovat esimerkiksi varhaiskasvatuspäivän rakenteeseen ja päivärytmiin liittyvät ratkaisut, oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut, varhaiskasvatuksen erityisopettajan¹⁰¹ konsultoiva tai jaksottainen tuki, lapsikohtainen ohjaaminen, tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä erityisten apuvälineiden sekä tieto- ja viestintäteknologian käyttö. Lapsen tukeen voi myös kuulua viittomien ja kuvien käyttö tai muu kielen ja kommunikoinnin tukeminen sekä käytännöt, miten lapsi pääsee osalliseksi vertaisryhmän toimintaa, esimerkiksi esteettömyyden huomiointi.

Rakenteellisia järjestelyjä ovat muun muassa lapsiryhmän kokoon ja rakenteeseen liittyvät ratkaisut sekä henkilöstön mitoitukseen, tuen toteuttamiseen liittyvän osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen vahvistaminen. Ryhmän henkilöstörakennetta voidaan vahvistaa esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettajalla.

Hoidolliset järjestelyt liittyvät lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyviin tarpeisiin ja apuvälineisiin. Hyvinvointia tukevia muita järjestelyjä ovat esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio.

Tuen pedagogisten, rakenteellisten ja hoidollisten toimintatapojen tulee olla lapsen edun ja tuen tarpeen mukaisia, ja niissä käytetään paikallista ja tapauskohtaista harkintaa. Lapsen apuvälineiden käyttöä tai avustamista suunniteltaessa tulee ensisijaisesti järjestää nämä tukitoimet niin, että lapsi on osa vertaisryhmää ja mukana samoissa tiloissa ja tilanteissa muun lapsiryhmän kanssa.

Kun tuen tarve johtuu lapsen vaikeasta vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästyvästä tai sosioemotionaaliseen kehitykseen liittyvästä tuen tarpeesta, tarvitsee lapsi yleensä koko-aikaista, jatkuvaa ja yksilöllistä tukea. Tällöin lapsella on usealla kehityksen osa-alueella haasteita tai jollakin alueella erittäin suuri tuen tarve. Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki vertaisryhmässä edellyttää suunnitelmallisuutta, erityisosaamista sekä mahdollisesti erilaisia järjestelyjä tai apuvälineitä. Lapsi tarvitsee apua ryhmässä toimimiseen, toiminnallista eriyttämistä sekä aikaa perustaitojen harjoitteluun. Tällöin tuki voi edellyttää henkilöstön erityispedagogisen tai sairaanhoidollisen osaamisen

¹⁰¹ Varhaiskasvatustilaki 30 §

vahvistamista tai monialaista yhteistyötä sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa.

Kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tukeminen edellyttää jatkuvaa havainnointia, dokumentointia ja arviointia lapsen tuen tarpeista ja toimenpiteiden vaikutuksista ja riittävydestä. Ensimmäiseksi tarkastellaan käytössä olevia toimintatapoja ja oppimisympäristöjä sekä niiden soveltuvuutta lapselle. Tarkastelun pohjalta arvioidaan, voidaanko näitä muuttamalla toteuttaa lapselle paremmin sopivia pedagogisia ratkaisuja. Arvioinnin ja sen pohjalta tapahtuvan tuen suunnittelun on hyvä perustua riittävän monialaiseen asiantuntemukseen.

6.4 Kolmiportainen tuki

Varhaiskasvatus on koulutusjärjestelmämme kivijalka. Varhaislapsuus on intensiivistä kehityksen ja oppimisen aikaa. Keskeiset kehitykselliset muutokset tapahtuvat jo ennen kouluikää. Siksi se, mitä lasten elämässä tapahtuu tuona aikana, on merkityksellistä sekä lapsen tämän hetkisen, että tulevan elämän kannalta. Laadukas varhaiskasvatus on perusta lapsen kasvuille, oppimiselle ja hyvinvoinnille.

Varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja perusopetuksen yhtenäiset käytännöt myös tuen dokumentoinnissa ja arjen käytännöissä takaavat lapsen kehitykselle parhaan tuen sekä tuen jatkumon.

6.4.1 Yleinen tuki

Jokainen varhaiskasvatuksessa oleva lapsi saa yleistä tukea. Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata lapsen tuen tarpeeseen. Tämä tarkoittaa yleensä yksittäisiä tukitoimia, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Yleistä tukea annetaan heti tuen tarpeen ilmetessä, eikä tuen aloittaminen edellytä erityisiä tutkimuksia tai päätöksiä. Mahdollisista tukipalveluista, kuten tulkitsemis- ja avustamispalveluista ja apuvälineistä, tehdään hallinnollinen päätös¹⁰²

Tuen tarpeiden arviointi ja tarvittavan tuen antaminen kuuluvat kaikkiin kasvatustilanteisiin. Tuki järjestetään varhaiskasvatuksen opettajien ja muun henkilöstön yhteistyönä. Huoltajan ja lapsen kanssa tehdään tiivistä yhteistyötä. Yleisen tuen aikana lapsen tuen tarpeisiin vastataan käyttämällä esimerkiksi hänen yksilöllisiin tarpeisiinsa soveltuvia materiaaleja ja välineitä, varhaiskasvatukseen soveltuvia ohjelmia sekä mahdollisuuksien mukaan varhaiskasvatuksen erityisopettajan (veo) tukea. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa voidaan käyttää yleisen tuen aikana.

¹⁰² Varhaiskasvatustilanne 15 c §

6.4.2 Tehostettu tuki

Lapselle, joka tarvitsee säännöllistä tukea tai samanaikaisesti useita tukimuotoja, on pedagogiseen arvioon perustuen annettava tehostettua tukea hänelle laaditun oppimissuunnitelman mukaisesti. Tehostettua tukea annetaan silloin, kun yleinen tuki ei riitä ja niin kauan kuin lapsi sitä tarvitsee. Tehostetun tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹⁰³. Lapsen tehostettu tuki suunnitellaan kokonaisuutena. Se on luonteeltaan vahvempaa ja pitkäjänteisempää kuin yleinen tuki. Lapsi tarvitsee yleensä myös useampia tukimuotoja.

Tehostetun tuen aikana voidaan käyttää kaikkia varhaiskasvatuksen tukimuotoja lukuun ottamatta erityisen tuen päätöksen perusteella annettavaa erityistä tukea. Tuki järjestetään opettajien ja muun henkilöstön yhteistyönä. Opettaja antaa palautetta lapselle ja huoltajalle lapsen edistymisestä sekä kuuntelee ja ottaa huomioon heidän näkemyksensä asiasta. Opettaja seuraa lapsen kehitystä ja hyvinvointia säännöllisesti yhteistyössä huoltajan kanssa tehostetun tuen aikana. Mikäli arvioinnin perusteella todetaan tuen tarpeen muuttuneen tai annettu tuki ei hyödytä lasta, päivitetään oppimissuunnitelma vastaamaan uutta tilannetta. Tehostettua tukea annetaan pääsääntöisesti esiopetuksen alkamiseen saakka. Esiopetuksessa lapsen tuen tarve arvioidaan uudelleen. Arvioinnin perusteella tukea joko lisätään (erityinen tuki) tai vähennetään (siirtyminen takaisin yleiseen tukeen).

Pedagoginen arvio

Tehostetun tuen aloittaminen perustuu pedagogiseen arvioon. Kirjallisessa pedagogisessa arviossa kuvataan

- lapsen kasvun ja oppimisen kokonaistilanne varhaiskasvatuksen henkilöstön, huoltajan ja lapsen näkökulmista
- lapsen saama yleinen tuki ja arvio eri tukimuotojen vaikutuksista
- lapsen kiinnostuksen kohteet, kasvuun ja oppimiseen liittyvät vahvuudet, oppimisvalmiudet ja erityistarpeet
- arvio siitä, millaisilla pedagogisilla, oppimisympäristöön liittyvillä, ohjauksellisilla, oppilashuollollisilla tai muilla tukijärjestelyillä lasta voidaan tukea
- arvio tehostetun tuen tarpeesta.

Yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa on tärkeää sekä lapsen tarpeiden selvittämisen että tuen suunnittelun ja onnistuneen toteuttamisen kannalta. Opettaja tai opettajat laativat yhdessä kirjallisen pedagogisen arvion. Tarvittaessa arvion laatimisessa käytetään muita asiantuntijoita. Tehostetun tuen aloittaminen, järjestäminen ja tarvittaessa palaaminen takaisin yleisen tuen piiriin, käsitellään pedagogiseen arvioon perustuen

¹⁰³ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

moniammatillisessa yhteistyössä. Tähän käsittelyyn ei tarvita huoltajan suostumusta. Käsittelyä koskevat tiedot kirjataan varhaiskasvatuksen järjestäjän päättämällä tavalla, esimerkiksi kirjallisesti laadittuun pedagogiseen arvioon.

Oppimissuunnitelma tehostetun tuen aikana

Tehostetun tuen aikana lapselle järjestettävä tuki kirjataan lapsen oppimissuunnitelmaan. Oppimissuunnitelma on hyväksyttyyn Kuntavasuun perustuva suunnitelma lapsen kasvun ja oppimisen tavoitteista, tarvittavista opetusjärjestelyistä sekä lapsen tarvitsemasta tuesta ja ohjauksesta. Tavoitteena on turvata lapsen edellytykset saavuttaa hänelle asetetut tavoitteet.

Tehostettua tukea varten tehtävä oppimissuunnitelma perustuu pedagogisessa arviossa tuotettuun tietoon. Oppimissuunnitelma on laadittava, ellei siihen ole ilmeistä estettä, yhteistyössä lapsen ja huoltajan kanssa. Laatimiseen osallistuvat tarvittaessa myös muut asiantuntijat. Mikäli lapsella on varhaiskasvatussuunnitelma, kuntoutussuunnitelma tai muita lapsen varhaiskasvatuksen toteuttamista tukevia suunnitelmia, hyödynnetään niitä huoltajan luvalla. Oppimissuunnitelman laatimisen yhteydessä sovitaan tavoitteiden toteutumisen seurannasta ja suunnitelman tarkistamisen aikataulusta. Lisäksi oppimissuunnitelma tarkistetaan vastaamaan tuen tarvetta aina lapsen tilanteen muuttuessa. Tehostettua tukea varten laadittavan oppimissuunnitelman tulee sisältää seuraavat tiedot sen mukaan kuin lapsen varhaiskasvatuksen ja tuen järjestäminen edellyttää.

Lapsen hyvinvointiin, kasvuun ja oppimisen liittyvät tavoitteet

- lapsen näkemys tavoitteistaan ja kiinnostuksen kohteistaan
- lapsen kasvuun ja oppimiseen liittyvät vahvuudet, oppimisvalmiudet ja erityistarpeet
- lapsen oppimiseen, työskentely- ja vuorovaikutustaitoihin liittyvät tavoitteet

Pedagogiset ratkaisut

- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- lapsen tukeen liittyvät ratkaisut, kuten joustavat ryhmittelyt, työskentelytavat ja kommunikointitavat
- lapselle tarjottava osa-aikainen erityisopetus (veo)
- lapsen ohjaukseen liittyvät tavoitteet ja toimenpiteet

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- asiantuntijoiden antama tuki ja eri toimijoiden vastuunjako
- tulkitsemis- ja avustajapalvelut, erityiset apuvälineet sekä eri toimijoiden vastuunjako
- yhteistyön toteuttaminen lapsen ja huoltajan kanssa, huoltajan tarjoama tuki

Tuen seuranta ja arviointi

- oppimissuunnitelman tavoitteiden toteutumisen seuranta, toimenpiteiden vaikuttavuuden arviointi sekä arviointiajankohdat
- oppimissuunnitelman tarkistaminen ja sen ajankohta
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet henkilöt

Oppimissuunnitelmassa ei kuvata lapsen henkilökohtaisia ominaisuuksia.

6.4.3 Erityinen tuki

Erityistä tukea annetaan niille lapsille, joiden kasvun, kehityksen tai oppimisen tavoitteiden saavuttaminen ei toteudu riittävästi muuten. Lapsen edellytykset ovat voineet heikentyä esimerkiksi vamman tai vakavan sairauden vuoksi. Erityisen tuen tehtävänä on antaa lapselle kokonaisvaltaista ja suunnitelmallista kasvun ja oppimisen tukea sekä edistää hänen oppimisedellytyksiään. Myös erityistä tukea saavan lapsen on saatava kokea onnistumisen ja oppimisen iloa. Näin vahvistetaan hänen itsetuntoaan ja oppimismotivaatiotaan.

Lapsen erityisestä tuesta voidaan päättää varhaiskasvatuksen aikana. Erityisen tuen päätös voidaan tehdä ilman sitä edeltävää pedagogista selvitystä ja oppimisen tehostetun tuen antamista, jos psykologisen tai lääketieteellisen arvion perusteella ilmenee, että lapsen opetusta ei vamman, sairauden, kehityksessä viivästymisen tai tunne-elämän häiriön taikka muun vastaavan erityisen synn vuoksi voida antaa muuten. Erityinen tuki muodostuu erityisopetuksesta ja muusta lapsen tarvitsemasta tuesta. Erityisopetus ja lapsen saama muu tuki muodostavat järjestelmällisen kokonaisuuden.

Erityisen tuen aikana käytettävissä ovat kaikki varhaiskasvatuslain mukaiset tukimuodot. Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii, että erityisen tuen toteuttamisessa on käytettävissä erityispedagogista osaamista. Sellaiselle lapselle, jolle on tehty erityisen tuen päätös, annetaan erityisopetusta hänelle laaditun henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman mukaisesti. Erityisopetukseen sisältyvillä pedagogisilla ratkaisuilla pyritään ensisijaisesti turvaamaan lapsen oppiminen ja kehittyminen. Pedagogiset ratkaisut voivat liittyä esimerkiksi leikkiin ja työtappoihin tai valittaviin materiaaleihin ja välineisiin. Oppimista tukevien erityisopetuksen pedagogisten ratkaisujen lisäksi erityistä tukea saavalla lapsella on oikeus myös muuhun varhaiskasvatuksen tukeen. Tällaista muuta tukea ovat esimerkiksi tulkitsemis- ja avustajapalvelut sekä erityiset apuvälineet.

Pedagoginen selvitys

Ennen erityistä tukea koskevan päätöksen tekemistä varhaiskasvatuksen järjestäjän on tehtävä lapsesta pedagoginen selvitys.

Varhaiskasvatuksen järjestäjän päättämä toimielin, viranhaltija tai työntekijä hankkii lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavilta opettajilta kirjallisen selvityksen lapsen oppimisen etenemisestä moniammatillisena yhteistyönä tehdyn kirjallisen selvityksen lapsen saamasta tehostetusta tuesta ja lapsen kokonaistilanteesta. Näiden kahden selvityksen perusteella varhaiskasvatuksen järjestäjä tekee arvion lapsen erityisen tuen tarpeesta. Selvitysten ja niiden pohjalta laaditun arvion muodostamaa kokonaisuutta kutsutaan pedagogiseksi selvitykseksi.

Kirjallisessa pedagogisessa selvityksessä kuvataan

- lapsen oppimisen eteneminen
- lapsen kasvun ja oppimisen kokonaistilannetta varhaiskasvatuksen henkilöstön, huoltajan ja lapsen näkökulmista
- lapsen saama tehostettu tuki ja arvio eri tukimuotojen vaikutuksista
- lapsen vahvuudet ja kiinnostuksen kohteet, oppimisvalmiudet sekä lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät erityistarpeet
- arvio siitä, millaisilla pedagogisilla, oppimisympäristöön liittyvillä, ohjauksellisilla tai muilla tukijärjestelyillä lasta voidaan tukea
- arvio erityisen tuen tarpeesta.

Pedagogisen selvityksen laatimisessa hyödynnetään lapsesta mahdollisesti aiemmin laadittua pedagogista arviota ja lapsen oppimissuunnitelmaa. Yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa on tärkeää sekä lapsen tarpeiden selvittämisen että tuen suunnittelun ja onnistuneen toteuttamisen kannalta. Pedagogisen selvityksen lisäksi erityisen tuen päätöksen valmistelemiseksi tulee tarvittaessa hankkia muita lausuntoja, kuten psykologinen tai lääketieteellinen lausunto tai vastaava sosiaalinen selvitys. Mikäli lapsella on varhaiskasvatussuunnitelma, kuntoutussuunnitelma tai muita lapsen varhaiskasvatuksen toteuttamista tukevia suunnitelmia, hyödynnetään niitä huoltajan luvalla.

Erityisen tuen päätös

Erityisen tuen antamiseksi varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee tehdä kirjallinen päätös. Ennen erityistä tukea koskevan päätöksen tekemistä varhaiskasvatuksen järjestäjän on kuultava lasta ja huoltajaa¹⁰⁴. Päätös tehdään hallintolain mukaisesti¹⁰⁵ ja siihen on liitettävä valitusosoitus, koska huoltajat voivat hakea siihen muutosta valittamalla¹⁰⁶.

¹⁰⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹⁰⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹⁰⁶ Varhaiskasvatuslaki 62 §

Päätös on aina perusteltava¹⁰⁷. Päätöksen perustelut sisältyvät yleensä pedagogiseen selvitykseen ja mahdollisiin lausuntoihin.

Lapsen varhaiskasvatusta voi järjestää useampi kuin yksi varhaiskasvatuksen järjestäjä. Mikäli lapsi osallistuu kahden eri kunnan varhaiskasvatukseen esimerkiksi vuoroasumistilanteissa, hallintopäätöksen tehostetusta tai erityisestä tuesta tekevät erikseen molemmat kunnat. Tällöin varhaiskasvatuksen järjestäjillä on velvollisuus toimia tuen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa yhteistyössä lapsen edun mukaisesti.

Jos erityisen tuen päätös tehdään varhaiskasvatuksen aikana ilman tehostetun tuen antamista, tulee sen perustua lapsen tilanteen uudelleen arviointiin esimerkiksi onnettomuuden tai vakavan sairauden seurauksena. Erityisen tuen tarpeellisuus tarkistetaan aina lapsen tuen tarpeen muuttuessa sellaisissa asioissa, joista päätetään erityisen tuen päätöksessä. Tarkistaminen varhaiskasvatuksen aikana tarkoittaa yleensä jonkin erityisen tuen päätöksessä määrätyn asian muuttamista. Tällaisia ovat esimerkiksi muutos avustajapalvelussa tai erityisissä apuvälineissä. Tarkistamista varten lapsesta tehdään uusi pedagoginen selvitys. Mikäli lapsi ei enää tarvitse erityistä tukea, tulee tuen lopettamisesta tehdä päätös. Tällöin lapselle ryhdytään antamaan tehostettua tukea. Koska tuen vaikutuksia ei voida yleensä todeta lyhyessä ajassa, erityisen tuen lopettaminen varhaiskasvatuksen aikana on harvinaista.

Henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS)

Erityistä tukea koskevan päätöksen toimeenpanemiseksi lapselle on laadittava henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS). Suunnitelmasta tulee ilmetä lapsen erityistä tukea koskevan päätöksen mukaisen kasvatuksen, opetuksen ja muun tuen antaminen. Se on kirjallinen suunnitelma lapsen varhaiskasvatuksen, oppimisen ja kehityksen tavoitteista, sisällöistä, käytettävistä pedagogisista menetelmistä ja lapsen tarvitsemasta tuesta. Erityistä tukea varten tehtävä HOJKS perustuu pedagogisessa selvityksessä tuotettuun tietoon. Henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman laatimisessa hyödynnetään lapselle mahdollisesti aiemmin laadittua oppimissuunnitelmaa. Mikäli lapsella on varhaiskasvatussuunnitelma, kuntoutussuunnitelma tai muita lapsen varhaiskasvatuksen toteuttamista tukevia suunnitelmia, hyödynnetään niitä huoltajan luvalla. Lapsen opettajat laativat suunnitelman yhteistyössä lapsen ja huoltajan kanssa, ellei siihen ole ilmeistä estettä. Laatimiseen osallistuvat tarvittaessa myös muut asiantuntijat.

¹⁰⁷ Hallintolaki 34, 45 § 1 momentti, 47 § ja varhaiskasvatuslaki 15 a §

6.5 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Lapsen tarvitsema tuki, tukitoimenpiteet ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Pedagoginen selvitys, lapsen oppimissuunnitelma, pedagoginen arvio ja HOJKS liitetään lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Tuen toteutumista arvioidaan ja suunnitelma tarkistetaan vähintään kerran vuodessa. Annetun tuen vaikuttavuutta tulee arvioida säännöllisesti, ja suunnitelmaa tulee muuttaa tarpeen mukaan. Toiminnan tavoitteiden saavuttaminen tulee kirjata ja tavoitteita muuttaa uutta tarvetta vastaavaksi. Suunnitelmasta tulee ilmetä, jos tuen tarve ja toimenpiteet ovat päättyneet. Tuen tarve arvioidaan aina lapsen aloittaessa esiopetuksen. Esiopetuksessa jatkuu kolmiportainen tuki ja esiopetukseen osallistuvan lapsen kasvun ja oppimisen tuesta määrätään esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa.

Kun lapsi saa kehitykseensä ja oppimiseensa tukea, hänen varhaiskasvatussuunnitelmaansa tulee kirjata luvussa 1.3 kuvatun lisäksi seuraavat asiat:

Pedagogiset, rakenteelliset ja hoidolliset ratkaisut

- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- henkilöstön mitoitukseen ja ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut
- lapsen tukeen liittyvät ratkaisut esimerkiksi, toiminnan eriyttäminen, lapsikohtainen ohjaaminen, pienryhmätoiminta tai viittomien ja kuvien käyttö
- tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineiden käyttö
- lapsen hoitoon, hoivaan ja avustamiseen liittyvät ratkaisut

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa
- lapsen tuen toteuttamisen vastuut
- erityisasiantuntijoiden, kuten varhaiskasvatuksen erityisopettajan palvelujen käyttö
- sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio
- mahdollisten kuljetusten järjestelyt ja vastuut

Tuen seuranta ja arviointi

- tavoitteiden toteutumisen seuranta
- tukitoimien vaikutusten arviointi sekä arviointiajankohdat.

Savitaipaleella lapsen kehityksen ja oppimisen tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa. Tukea annetaan ensisijaisesti erilaisin joustavin järjestelyin lapsen omassa päiväkot-, esiopetus- tai perhepäivähoitoryhmässä.

Tuen järjestämisen lähtökohtana on vahvuuksien kautta lapsen myönteisen minäkuvan kehittyminen. Tuen järjestämisessä korostuvat lapsen omiin tarpeisiin vastaaminen, kannustaminen ja lapsen onnistumisten huomioiminen, niin yksilönä kuin ryhmän jäsenenä.

Tuki suunnitellaan ja toteutetaan tarvittaessa moniammatillisena yhteistyönä. Lapsen etu ohjaa monialaista yhteistyötä, jota toteutetaan ensisijaisesti vanhempien suostumuksella. Vanhempien kanssa täytetään tarvittaessa yhteistyölomake Lasten ja nuorten taloon. Perhepalveluiden Lasten ja nuorten talossa toimii moniammatillinen työryhmä, jonka tarkoitus on miettiä tarkoituksenmukaista tukea, tutkimusta tai hoitoa lapselle, nuorelle ja perheelle. Varhaiskasvatuksen tukitoimet aloitetaan kuitenkin heti, kun tuen tarve on havaittu.

Esiopetuksen ja koulun alkaessa sekä varhaiskasvatusyksikön vaihtuessa tai muissa lapsen siirtymävaiheissa tuen jatkuvuudesta huolehditaan. Vastuu siirtymävaiheen tiedonsiirrosta on lähettävän varhaiskasvatusryhmän opettajalla. Tieto lapsen tarvitsemasta tuesta siirtyy uuteen ryhmään siirtokeskustelussa, johon osallistuvat vanhemmat, lähettävän ryhmän opettaja ja/tai oma aikuinen, uuden ryhmän opettaja ja varhaiskasvatuksen erityisopettaja.

Verkostotyö ja palveluohjaus

Varhaiskasvatuksen verkostotyön tavoitteena on mahdollistaa varhaiskasvatuksessa olevien lasten kokonaisvaltainen hyvinvointi ja tuki perheen erilaisissa elämäntilanteissa. Tärkeää on varhaiskasvatushenkilöstön palveluohjauksellinen työote, jota toteutetaan perhekohtaisesti. Yhteydenpito ja yksittäisen lapsen asioiden välittäminen eri verkostoissa tapahtuu vanhempien suostumuksella.

Lastensuojelu

Lastensuojelulain perusteella henkilöstö on veloitettu viipymättä ilmoittamaan salassapitosäännösten estämättä lastensuojelun työntekijälle, jos he ovat saaneet tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidontarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää lastensuojelutarpeen selvittämistä. Lastensuojeluilmoitus johtaa lastensuojelutarpeen kartoittamiseen. Lastensuojeluilmoitus on parhaimmillaan ennaltaehkäisevää toimintaa, jonka seurauksena lasta ympäröivillä aikuisilla on mahdollisuus tehdä lapsen hyvinvointia korjaavia tekoja niin kotona kuin päiväkodissa. Vain pieni osa lastensuojeluilmoituksista johtaa varsinaiseen lastensuojelun asiakkuuteen. Mitä aikaisemmin lapsi saa tarvitsemaansa tukea, sitä paremmin voidaan välttää vaikeuksien lisääntyminen.

7. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus

Kaikessa varhaiskasvatuksessa noudatetaan laissa, sopimuksissa ja näissä perusteissa varhaiskasvatukselle asetettuja yleisiä tavoitteita ja toimintaperiaatteita. Nämä tavoitteet ja toimintaperiaatteet koskevat myös vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi tarjota varhaiskasvatuspalvelua, joka perustuu vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen. Tällaisia ovat esimerkiksi Steiner-, Montessori-, Freinet- ja Reggio Emilia -pedagogiikat tai tiettyyn katsomukseen perustuva varhaiskasvatuspalvelu.

Huoltajan valitessa lapselleen vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvan varhaiskasvatuspalvelun, tulee huolehtia siitä, että huoltaja saa riittävästi tietoa toiminnan erityistavoitteista ja arvoista.

Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus

Savitaipaleen kunnan varhaiskasvatuksessa ei järjestetä vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta.

8. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa

Toiminnan arvioinnin tarkoituksena on tukea varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelmien toteuttamista sekä varhaiskasvatuksen kehittämistä. Varhaiskasvatuslain mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin.¹⁰⁸ Varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin tulee olla suunnitelmallista ja säännöllistä. Systemaattinen arviointi edellyttää järjestäjältä toimivaa arviointijärjestelmää. Arvioinnin avulla edistetään varhaiskasvatuksen laatua, tunnistetaan toiminnan vahvuuksia ja nostetaan esiin kehittämistarpeita ja kehitetään toimintaa.

8.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen

Pedagogisen toiminnan arvioinnin tarkoitus on varhaiskasvatuksen kehittäminen sekä lasten kehityksen ja oppimisen edellytysten parantaminen¹⁰⁹. Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman ja lasten varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen

¹⁰⁸ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁰⁹ Varhaiskasvatuslaki 24 §

seuranta, säännöllinen arviointi ja kehittäminen ovat osa tätä tehtävää. Varhaiskasvatuksen toimintaa arvioidaan ja kehitetään kansallisen tason sekä järjestäjä-, yksikkö- ja yksilötason näkökulmista.

Kansallisen tason arvioinnin tehtävänä on tukea varhaiskasvatuksen järjestäjiä arviointia ja laadunhallintaa koskevissa asioissa. Kansallisen tason arvioinnit palvelevat varhaiskasvatuksen kehittämistä paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti¹¹⁰. Arviointitietoja voidaan hyödyntää myös kansainvälisissä vertailuissa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi säännöllisesti varhaiskasvatussuunnitelmia ja niiden toteutumista eri toimintamuodoissa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää järjestäjä- ja yksikötason arvioinnissa käytettävistä menettelytavoista. On tärkeää, että paikallisilla päättäjillä, huoltajilla sekä varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ajantasaista tietoa varhaiskasvatuksen toteutumisesta ja sen laadusta. Keskeiset arviointitulokset tulee julkistaa¹¹¹. Järjestäjä- ja yksikötason arviointi on keskeinen osa varhaiskasvatuksen johtamista ja kehittämistä paikallisesti. Lapsille ja heidän huoltajilleen on järjestettävä mahdollisuus säännöllisesti osallistua varhaiskasvatuksen arviointiin¹¹².

Henkilöstön tavoitteellinen ja suunnitelmallinen itsearviointi on keskeisessä asemassa varhaiskasvatuksen laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Arvioinnin kohteena voi olla muun muassa henkilöstön vuorovaikutus lasten kanssa, ryhmässä vallitseva ilmapiiri, pedagogiset työtavat, toiminnan sisältö tai oppimisympäristöt.

Yksilötason arviointi tarkoittaa lasten varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen arviointia. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista on tärkeää arvioida aina ennen sen päivittämistä tai uuden laatimista. Arvioinnin yhteydessä lapsi, huoltaja ja henkilöstö pohtivat omalta osaltaan, miten yhdessä kirjatut toiminnan tavoitteet ja sopimukset on huomioitu ja miten ne ovat toteutuneet varhaiskasvatuksen toiminnassa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman arviointi on myös osa lapsen oppimisen ja hyvinvoinnin tukea. Tätä arviointitehtävää kuvataan tarkemmin luvuissa 1 ja 5.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa, kunkin luvun lopussa, olevat paikallisesti päätettävät asiat ohjaavat paikallisen suunnitelman laatimisessa sekä sen arvioinnin suunnittelussa ja toteuttamisessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä tarkistaa varhaiskasvatussuunnitelmaansa ja parantaa sen laatua ja toimivuutta. Lisäksi paikalliset tarpeet ja kehittämistyön tulokset ohjaavat arviointia.

¹¹⁰ Laki kansallisen koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013) 1 § ja Varhaiskasvatuksen laadun arvioinnin perusteet ja suositukset, Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen julkaisu 24:2018

¹¹¹ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹¹² Varhaiskasvatuslaki 20 §

Savitaipaleella varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja vuosittaiseen arviointiin on perustettu vasutiimi Sisukas, jonka tehtäviin kuuluvat Kuntavasun uudistaminen ja kehittäminen sekä jalkauttamiseen liittyvät käytännöt. Sisukas huolehtii myös varhaiskasvatussuunnitelman jatkuvasta arvioinnista ja vuosittaisten painopisteiden tarkentamisesta yhteistyössä muun henkilöstön kanssa. Vasutiimi vahvistaa lasten ja perheiden osallisuutta ja luo yhteistyöverkostoja. Tiimi Sisukas valitaan toimintakausittain ja se kokoontuu tarvittaessa, mutta vähintään kaksi kertaa toimintakauden aikana. Tiimin kokoon kutumisesta vastaa varhaiskasvatuspäällikkö.

Varhaiskasvatuksen asiakkaille tehdään asiakastyytyväisyyskysely joka toinen vuosi. Asiakastyytyväisyyttä mitattaessa arvioinnin kohteeksi valitaan paikallisesta varhaiskasvatussuunnitelmasta jokin osa-alue. Kyselyn tuloksista tiedotetaan varhaiskasvatusyksiköissä ja kyselyn vastauksia hyödynnetään kunnan varhaiskasvatussuunnitelman päivityksessä.

Päiväkotien toimintasuunnitelman suunnitteluun ja arviointiin osallistuu koko yksikön henkilöstö vähintään kaksi kertaa (syksy/kevät) toimikaudenaikana käytävissä pedagogisissa palaverissa, joiden järjestämisestä vastaa varhaiskasvatuspäällikkö. Samassa yhteydessä arvioidaan edellisen toimintasuunnitelman toteutumista.

Perhepäivähoidossa perhepäivähoitaja suunnittelee oman lapsiryhmänsä toimintaa käytyjen lapsen vasukeskustelujen pohjalta ja arvioi sitä yhdessä esihenkilönsä kanssa. Perhepäivähoitajien toimintasuunnitelman toteutumista arvioidaan kevään viimeisessä kuukausipalaverissa touko-kesäkuussa.

Huoltajien kanssa käytävässä lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan liittyvässä keskustelussa aina ensimmäisenä arvioidaan edellisessä keskustelussa sovittujen lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevien tavoitteiden ja toimenpiteiden toteutumista. Arvioinnin pohjalta yhdessä huoltajan kanssa sovitaan uusien tavoitteiden ja toimenpiteiden asettelusta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa esiin nousevat lapsen yksilölliset tarpeet huomioidaan suunniteltaessa lapsiryhmän toimintaa.

Lähteet:

- Järvinen K. & Mikkola P. 2015. Oletko sä meidän kaa? Näkökulmia osallisuuteen ja yhteisöllisyyteen varhaiskasvatuksessa: Pedatieto.
- Parrila S. & Fonsén E. (toim.) 2016. Varhaiskasvatuksen pedagoginen johtajuus. Käsikirja käytännön työhön. Jyväskylä: PS- kustannus
- Rintakorpi K. 2010. Lasten toiminnan dokumentointi varhaiskasvatuksessa. Helsingin yliopisto. Pro Gradu – tutkielma. Kasvatustiede.
- Vehkalahti R. & Urho T. 2013. Leikki on totta. Näkökulmia vapaan leikin tukemiseen. Helsinki: Lasten keskus
- Lapset & media. Kasvattajan opas. Kansallisen audiovisuaalisen instituutin julkaisuja 3/2016.
- Mielenlukutaitoa! 2017. Opas turvallisen päiväkotiryhmän rakentamiseen. MML: Hämeen kirjapaino Oy
- Media varhaiskasvatuksessa, tukea tunne- ja vuorovaikutustaitojen vahvistamiseen 2017. MML: Hämeen kirjapaino Oy
- Nyt on Pedagogiikan aika! 2017. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri muuttuu. Lastentarhanopettajaliitto: Print Line Helsinki Oy
- Media varhaiskasvatuksessa, tukea tunne- ja vuorovaikutustaitojen vahvistaminen 2017. MML: Hämeen kirjapaino Oy
- Varhaiskasvatussuunnitelma 2015. Savitaipaleen kunta. Sivistystoimi